

**ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

***ТИПОЛОГІЯ МОВНИХ ЗНАЧЕНЬ
У ДІАХРОНІЧНОМУ
ТА ЗІСТАВНОМУ АСПЕКТАХ***

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Видається з 1998 року

ВИПУСК 33-34

Вінниця 2017

ISSN 2075-2970

УДК 801. 55:807 + 801. 561. 1 : 807

Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах : зб. наук. праць / М. Г. Сенів (голов. ред.). — Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. — Вип. 33-34. — 149 с.

У збірнику висвітлено актуальні проблеми діахронічної та зіставної лінгвістики. Для широкого кола науковців, викладачів і студентів філологічних спеціальностей. This volume includes papers on current issues of diachronic and contrastive linguistics. For a wide readership of scholars, lecturers and students of philology.

Збірник зареєстровано в Міністерстві інформації України 18.03.1999 року (серія КВ № 3735), перереєстровано у Міністерстві юстиції України 14.03.2017 року (серія КВ № 22588-12488ПР) і внесено до переліку наукових фахових видань з питань філології (постанови президії ВАК України за №№ 1-05/7 від 9 червня 1999 року; 1-05/8 від 22.12.2010 року; наказ МОНУ № 1714 від 28.12.2017 року).

Редакційна колегія :

- Сенів М. Г. — доктор філологічних наук, професор,
Донецький національний університет імені Василя Стуса (головний редактор)
- Мікіна О. Г. — кандидат філологічних наук, доцент,
Київський університет імені Бориса Грінченка (заст. головного редактора)
- Вінтонів М. О. — доктор філологічних наук, професор,
Київський університет імені Бориса Грінченка
- Загнітко А. П. — доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
- Залужна О. О. — кандидат філологічних наук, доцент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
- Коцаренко Є. В. — старший викладач,
Донецький національний університет імені Василя Стуса (відповідальний секретар)
- Лукаш Г. П. — доктор філологічних наук, професор,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
- Оленяк М. Я. — кандидат філологічних наук, доцент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
- Помірко Р. С. — доктор філологічних наук, професор,
Львівський національний університет імені Івана Франка
- Прокопчук О. О. — доктор філологічних наук, професор,
Інститут неолінгвістики Поморської академії, м. Слупськ (Польща)
- Таранець В. Г. — доктор філологічних наук, професор,
Міжнародний гуманітарний університет
- Чередниченко О. І. — доктор філологічних наук, професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Друкується за ухвалою Вченої ради Донецького національного університету імені Василя Стуса (протокол № 8 від 23.02.2018 року).

Адреса редакції:

Донецький національний університет імені Василя Стуса,
факультет іноземних мов,
21021 Вінниця / Україна
тел.: +38 063-477 76 20
e-mail: zbirnyk.typolohiya2015@gmail.com

© Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2017

З М І С Т

МОВНІ ОДИНИЦІ ТА КАТЕГОРІЇ У ТИПОЛОГІЧНОМУ Й ЗІСТАВНОМУ АСПЕКТАХ

<i>Григошкіна Я. В.</i> Етимологічний склад найменувань сільськогосподарських будівель в англійській, німецькій, французькій та українській мовах	5
<i>Демчук Т. Г.</i> Структурно-семантичний аналіз термінів кіномистецтва в англійській мові.....	17
<i>Джеріх О. С.</i> Семантика дієслів пересування у водному середовищі в горизонтальній площині (на матеріалі англійської, німецької та іспанської мов)...	25
<i>Ігнатенко Д. Є.</i> Інтенсивність вияву позитивних емоцій у фразеологізмах англійської, німецької, російської та української мов	35
<i>Попова А. В.</i> Нікнейм як основний засіб самопрезентації віртуальної особистості в інтернет-комунікації: семантична природа та класифікація (на матеріалі української мови)	49

СЕМАНТИЧНІ Й ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧНІ КАТЕГОРІЇ СЛОВА, ВИСЛОВЛЮВАННЯ Й ТЕКСТУ

<i>Залужна О. О.</i> Семантика об'єкта каузативної ситуації в пермісивних та прохібітивних конструкціях в англійській та українській мовах (на матеріалі дієслів <i>to let / to prohibit</i> та <i>дозволяти / забороняти</i>)	59
<i>Іванілова В. О.</i> Структурні та семантичні особливості реалій на матеріалі повісті М. О. Булгакова «Собаче серце».....	68
<i>Кабов А. В.</i> Лінгвопрагматика та поліфонія суб'єктивного способу іспанської мови в сучасній пресі латинської Америки (на матеріалі видань <i>El Clarín, Últimas Noticias, El Tiempo</i>)	78

МОВНІ КАТЕГОРІЇ В ДІАХРОНІЇ

<i>Білецька О. В.</i> Партитивні іменникові трикомпозиції у середньовісній німецькій та сучасній німецькій мові.....	87
<i>Oleniak M. Ya.</i> Old English Zoomorphic and Ecomorphic Similes of Equality with the <i>Gelicost</i> Component	94
<i>Чекарева Є. С.</i> Процесуальна лексика в давньогрецькій мові	101
ABSTRACTS	111
НАШІ АВТОРИ	139

CONTENTS

LANGUAGE UNITS AND CATEGORIES IN THE TYPOLOGICAL AND CONTRASTIVE ASPECTS

<i>Hryhoshkina Ia. V.</i> Etymological Composition of Names of Agricultural Buildings in English, German, French, and Ukrainian	5
<i>Demchuk T. H.</i> Structural and Semantic Analysis of Cinematographic Terminology in the English Language	17
<i>Dzherikh O. S.</i> Semantics of the Verbs of Aquamotion in the Horizontal Plane (on the Material of the English, German, and Spanish Languages).....	25
<i>Ihnatenko D. Ye.</i> The Intensity of Positive Emotions in Phraseological Units in the English, German, Russian, and Ukrainian Languages	35
<i>Popova A. V.</i> Nickname as the Main Means of Virtual Personality's Self-Presentation in the Internet-Communication: Semantic Nature and Classifications (on the Material of the Ukrainian Language)	49

SEMANTIC, FUNCTIONAL AND PRAGMATIC CATEGORIES OF THE WORD, UTTERANCE AND TEXT

<i>Zaluzhna O. O.</i> Object Semantics in Permissive and Prohibitive Causative Constructions in the English and Ukrainian Languages (Based on the Verbs <i>to let / to prohibit</i> and <i>дозволяти / забороняти</i>)	59
<i>Ivanilova V. O.</i> Semantic Features of Realia from M. Bulgakov's Novel "Heart of a Dog"	68
<i>Kabov A. V.</i> Linguopragmatics and Polyphony of Spanish Subjunctive Mood in the Contemporary Press of Latin America (on the Material of Newspapers <i>El Clarín, Últimas Noticias, El Tiempo</i>)	78

LANGUAGE CATEGORIES IN DIACHRONY

<i>Biletska O. V.</i> Partitive Three-Noun Compounds in Middle High German and Modern German	87
<i>Oleniak M. Ya.</i> Old English Zoomorphic and Ecomorphic Similes of Equality with the Gelicost Component	94
<i>Chekareva Ye. S.</i> Processual Lexis in Ancient Greek	101
ABSTRACTS	111
CONTRIBUTING AUTHORS	140

МОВНІ ОДИНИЦІ ТА КАТЕГОРІЇ У ТИПОЛОГІЧНОМУ Й ЗІСТАВНОМУ АСПЕКТАХ

УДК 81-112.4 : 83'373.6 : 811.111 : 811.112 : 811.133.1 : 811.161.2

© Я. В. Григошкіна
(Вінниця)

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ СКЛАД НАЙМЕНУВАНЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ БУДІВЕЛЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ, ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Статтю присвячено вивченню етимології лексичних одиниць, що входять до складу лексико-семантичної групи найменувань сільськогосподарських будівель. Матеріал дослідження охоплює лексеми англійської, німецької, французької, української мов, що походять зі спільного джерела – мови-основи, генетична близькість яких є одним з критеріїв застосування порівняльно-історичного методу у лінгвістиці. У мовах дослідження з'ясовано, що у походженні НСБ переважає споконвічна лексика, що пояснюється екстралінгвістичними чинниками: НСБ кожного народу уподібнюються через спільність діяльності та розведення тих самих тварин на різних територіях. У всіх мовах, що були проаналізовані, найпоширенішою серед споконвічних НСБ є власна лексика, сформована за часів окремого існування кожної з мов.

Ключові слова: етимологія, споконвічна лексика, власна лексика, запозичення, лексична одиниця, індоєвропейська мова.

Я. В. ГРИГОШКИНА. ЭТИМОЛОГИЧЕСКИЙ СОСТАВ НАИМЕНОВАНИЙ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ЗДАНИЙ В АНГЛИЙСКОМ, НЕМЕЦКОМ, ФРАНЦУЗСКОМ И УКРАИНСКОМ ЯЗЫКАХ

Статья посвящена изучению этимологии лексических единиц, входящих в состав лексико-семантической группы наименований сельскохозяйственных зданий. Материал исследования охватывает лексемы английского, немецкого, французского, украинского языков, которые происходят из общего источника – языка-основы, генетическая близость которых является одним из критериев применения сравнительно-исторического метода в лингвистике. В исследуемых языках установлено, что в происхождении наименований сельскохозяйственных строений (далее – НСС) преобладает исконная лексика, что объясняется экстралингвистическими факторами: НСС каждого народа уподобляются через общность деятельности и разведения тех же животных на разных территориях. Во всех проанализированных языках более распространенной среди исконных НСБ является собственная лексика, сформированная во времена отдельного существования каждого из языков.

Ключевые слова: этимология, унаследованная лексика, собственная лексика, заимствования, лексическая единица, индоєвропейский язык.

1. У статті досліджуються лексичні одиниці (далі – ЛО) англійської, німецької, французької, української мов із значенням будівлі для ведення сільського господарства, наприклад: англ. *calf-house* ‘телятник’, *rabbitry* ‘кролятник’, *silo* ‘силосна яма або башта’; нім. *Bienenstock* (m) ‘вулик’, *Korndarre* (f) ‘овин, сушарка для зерна’; фр. *fuie* (f) ‘голубник’, *bûcher* (m) ‘дроварня’; укр. *медуша*, *пильня*, *кошара*.

Дослідженню будівель присвячено чимало праць (Дуксова, 2006; Мауер, 1986; Лебеденко, 2006; Письмиченко, 1984; Просалова, 2009). Однак у порівняльному аспекті

на матеріалі кількох мов цій лексичній групі приділено недостатньо уваги. Актуальність роботи зумовлена тим, що аналіз найменувань будівель дозволяє визначити важливі для мовної картини світу поняття на позначення матеріальних об'єктів, виявити спільні та відмінні найменування будівель у різних мовних картинах світу, сприяє створенню семантичної класифікації цих ЛО.

Мета статті – здійснити зіставний аналіз походження лексичних одиниць із значенням сільськогосподарської будівлі в англійській, німецькій, французькій, українській мовах. Поставлена мета зумовила вирішення наступних **завдань**: 1) встановити кількісний обсяг лексичних одиниць, що входять до лексико-семантичної групи найменувань сільськогосподарських будівель в англійській, німецькій, французькій, українській мовах; 2) з'ясувати типи походження НСБ у мовах дослідження; 3) дати кількісну характеристику генетичним прошкам лексики на основі елементів кількісного аналізу; 4) виявити спільні та відмінні ознаки етимологічного складу НСБ у мовах, що досліджуються.

Об'єкт дослідження становлять ЛО англійської, німецької, французької, української мов у складі лексико-семантичної групи НСБ. Предметом дослідження є етимологічні особливості ЛО англійської, німецької, французької, української мов у порівняльному аспекті.

Матеріалом дослідження стали 269 ЛО, серед яких в англійській мові – 64 одиниці, німецькій – 61, французькій – 40, українській – 95, вилучені шляхом суцільної вибірки з тлумачних словників (ВТССУМ; НТСУ; СУМ; Фасмер, 1986; CED; NSOED; ODE; CNTR; Dornseif, 2000; DUDEN, 2003; ЕСУМ, 1982, 1985, 1989, 2003, 2006), а також тематичних словників (Черных, 1997; Лівінський, 2006; АРСНСТ, 2003; Dornseif, 2000).

У зв'язку з тим, що словниковий склад досліджуваних мов об'єднує дві генетично різнопланові групи лексичних одиниць – споконвічні слова і запозичені з інших мов (Булахов, Жовтобрюх, 1987; Загнітко, 2007; Жлуктенко, Бублик, 1987; Русанівський, 1991; Vaugh, 1993), то в походженні НСБ були відповідно виокремлені два основні типи: споконвічна лексика і запозичення. Немає вичерпних даних про співвідношення корінної лексики до загального обсягу лексем. Дві третини лексичних одиниць вважають корінними для сучасних мов (Русанівський, 1983; Русанівський, 1991; Филин, 1982).

Споконвічною лексикою вважається та, яка існує з найдавніших часів, перебуває в генетичній спорідненості з мовою-попередником (за І. С. Улухановим) або утворена за допомогою мовних засобів своєї мови (Улуханов 2009: 8). Генетичний склад НСБ серед споконвічної лексики неоднорідний. По-перше, лексикон досліджуваних мов складається зі слів, успадкованих із індоєвропейської прамови, збережених без особливих змін або з деякими модифікаціями; по-друге, зі слів, що виникли з праіндоєвропейських коренів завдяки мовленнєвій діяльності народів. А. Мейє встановив, що, незважаючи на розбіжності, індоєвропейські мови мають аналогічні явища у своєму розвитку, що виявляються більшою чи меншою мірою (Мейє 2003: 124).

По-друге, певний прошарок лексики виникав уже на ранніх етапах після відокремлення мовних спільнот з індоєвропейської і розселення по віддаленіших територіях носіїв цієї спільноіндоєвропейської мови (такий прошарок лексем відносимо до успадкованої лексики).

Внаслідок членування індоєвропейської мови і поширення її діалектів від вихідної території Північного Причорномор'я сформувалися германські, слов'янські, кельтські, балтійські, іллірійські мови (Гамкрелідзе, 1972; Porzig, 1954; Lockwood, 1972).

В історії європейських мов виокремлюють спільні етапи розвитку. Наявність лексичних одиниць, що походять від прагерманської мови і виявлені в сучасних германських мовах, дає підстави говорити про спільногерманський період для німецької та англійської мов, що тривав до V ст. н. е. (Жирмунский, 1965).

Ще одним прошарком споконвічної лексики вважатимемо ЛО, формування яких відбулося за часів окремого функціонування мов. Хронологія розвитку від давньої форми мови, середнього етапу і до новітнього періоду різниться залежно від певної мови (див. праці В. М. Жирмунського, О. І. Смирницького, М. М. Шанського) (Жирмунский, 1965; Смирницкий, 1998; Шанский, 1964). Для виявлення походження НСБ релевантними є відомості про виникнення лексеми в цій мові. Такі слова відносяться до власної лексики. Важливим при встановленні питомого й іншомовного словникового фондів є звернення уваги на хронологічні межі запозичення, якщо словники дають таку можливість. Для визначення етимології НСБ застосовані дані декількох словників у зв'язку з обмеженням інформативності певних словникових статей і представленням лише тієї мови як джерела, з якою відбувся контакт

(Рудницький, 1962-1982; Левицкий, 2010; Мельничук, 1989, 2003; Цыганенко, 1989; Patridge, 2000; Pokorny, 1959; ЕСУ; CNTR; Duden Etymologie, 1997; DBCE, 1985; НТСУ, 1999).

У цій статті запропонована така класифікація типів походження, зумовлена аналізованим емпіричним матеріалом і побудована з урахуванням загальноприйнятої класифікації з корінного і запозиченого прошарків лексики:

1. Споконвічна лексика:

1.1. Успадкована лексика;

1.1.1. Спільноіндоєвропейська;

1.1.2. Спільногерманська / спільнослов'янська / спільнороманська;

1.2. Власна лексика;

2. Запозичення;

3. Залишковий тип.

2. У межах споконвічної лексики були виокремлені дві підгрупи: успадковані НСБ та НСБ власного типу походження.

2.1. Успадкована лексика. Успадкована лексика містить лексичні одиниці, що збереглися від індоєвропейської прамови (спільноіндоєвропейський тип) та генетичних попередників (спільногерманська / спільнослов'янська / спільнороманська лексика).

2.1.1. Спільноіндоєвропейська лексика охоплює слова, що походять від спільного джерела – індоєвропейської мови. Межею існування до остаточного розпаду індоєвропейського мовного континууму вважають кінець III – початок II тис. до н. е. (Гамкрелідзе, 1972). Лексика індоєвропейського походження найдавніша і виражає базові поняття: англ. *dairy* ‘маслоробня’, да. *dæge* ‘прислужниця, дівчина’, прагерм. **daigjon*, іє. **dheigh-*; укр. *куча*, псл. *kotja*, іє. **[s] keu-* ‘накривати, загортати, загинати’. Індоєвропейська прамова дозволяє встановити давні тотожні явища в генетично близьких мовах (Березович 2004: 307–309; Медникова 2010: 62). НСБ спільноіндоєвропейського походження мають відповідники у споріднених мовах, на основі чого були виділені такі паралелі:

1) германо-романо-слов'янські паралелі: англ. *stall*, нім. *Stall*, фр. *stable*, укр. *стайня*, рос. *стойло*, іє. **ste-tlo-* ‘стояти’; англ. *mill*, нім. *Mühle*, фр. *moulin*, укр. *млин* (спільних коренів багато, однак в англійській і німецькій мовах вони виступають як елементи композитів, утворених за часів окремого існування мов, і належать до власної лексики);

2.1.2. Спільнороманська лексика виявлена в романській групі індоєвропейської мовної єдності. Романські мови розвинулися на основі народної латини на територіях, що належали Римській імперії (Сусов 2007: 298 – 299), тому виокремлюються лексеми, наявні в кількох романських мовах. Приклади паралелей у романських мовах: фр. *débarras* ‘сарайчик’ (18 ст.) від фр. *débarasser** (у 16 ст., тепер *embarrasser* ‘заважати’) аналогічне іт. *sbazzare*, ісп. *embarre* ‘суміш глини і соломи’; фр. *présbytere* ‘дім священника’ (1170 р.), ісп. *presbítero*, іт. *presbiterio* ‘пресбитерий’, лат. *presbiterie*, *presbyterium*, грец. *πρεσβυτέριον* ‘рада старших’; фр. *palais* ‘палац’ (1050 р.) з ідентичним значенням в ісп. *palacio*, іт. *palazzo* від лат. *palatium* ‘палац імператора’; фр. *foyer* ‘палатка, флігель’ (1135 р.), ісп. *foyer* ‘фойє у театрі’, іт. *foyer* ‘фойє у театрі’, лат. **focarium* ‘вогнище’, *focarius* ‘вдома’; фр. *couvent* ‘монастир’, іт. *convento* ‘монастир, зібрання’, ісп. *convento* ‘монастир, парафія’, лат. *conventus* ‘зібрання ченців’.

Французька лексика, засвоєна з латини, може не мати паралелей в інших мовах: фр. *maison* ‘будинок’ (X ст.), лат. *ma(n)sionem*, ‘місце проживання, будинок’; фр. *pavillon* ‘палатка, флігель’ (1165р.), лат. *paveilun* ‘військова палатка’; фр. *donjon* ‘укріплена будівля для проживання під час облоги’ (XI ст.), лат. **dominio* ‘дім-башня господаря або коханої’; фр. *écurie* ‘конюшня’, лат. *equus* ‘кінь’; фр. *colombier*, лат. *columbarium* ‘голубник’.

2.2. Підґрунтям для утворення НСБ власного типу походження слугують словотворчі форманти, кореневі лексеми, що вже наявні у мові: англ. *barn*, да. *bereærn* ‘сарай,’ букв. ‘ячмінний дім,’ *bere* ‘ячмінь’ + *aern* ‘дім,’ від **rann*, **rasn* (пор. старонорв. *rann*, гот. *razn* ‘дім,’ да. *rest* ‘місце відпочинку’).

До власного типу походження віднесені також ті лексеми, що сформовані на основі питомих засвоєних коренів за допомогою такого дериваційного способу, як афікський: фр. *clapier* ‘кролятник’ (фр. *clap* ‘хлопушка’, фр. *cal* ‘мозоля’); укр. *курчатник* (від *курча*), *телятник* (від *теля*).

Серед зазначеного типу походження виділяються композити, які виникли на основі коренів, що вже функціонували в мові, могли бути запозиченими раніше, але на певному етапі засвоїлися. Часто вони складаються з компонентів різного походження. Найвиразніше тенденція до словотворення складних за морфемною будовою слів простежується в німецькій мові: нім. *Schweinestall* (*Schwein* ‘свиня’ – іє., *Stall* ‘хлів’ – іє.); *Kornkammer* (*Korn* ‘зерно’ – іє., *Kammer* ‘камера, приміщення’ – лат.), *Glashaus* (іє. + іє.), *Indianerzelt*, *Jagdhaus*, *Wochenendhaus*, *Aussichtshauschen* та ін.

У всіх досліджуваних мовах простежується закономірність: для формування власних НСБ використовуються твірні основи на позначення тварин: укр. *свинарник* від *свиня* ‘парнокопитний ссавець родини свинячих, свійський вид якого розводять для одержання м’яса, сала’, аналогічні фр. *porcherie* від *porc*, нім. *Sweinstall*, *Saustall*, від *Schwein* ‘свиня’ і *Sau* ‘самиця свині’. У французькій мові НСБ також утворюються від основи дієслова *bûcher* ‘дров’яний сарай’ фр. *bûcher* ‘рубати дерево’, фр. *fumoir* ‘коптильня’ від *fumer* ‘диміти’.

3. До залишкового типу належать слова, походження яких невідоме або суперечливе. Наприклад, два варіанти походження спостерігаються в: укр. *кошара* ‘вівчарня’, рос. *кошара* ‘вівчарня’, цслав. *мавдра* ‘вівчарня’, болг. *кошара*, серб.-хорв. *кòшара* ‘кошик для риби’, слов. *košara*, *košár* ‘круглий кошик’, словц. *košiar* ‘загін’, пол. *koszara*, *koszar* від *кош* ‘плетена огорожа’ або запозичення через рум. з лат. *caseāria* ‘сироварня’ [Фасмер, Т. 3: 360]. До залишкового типу з невідомим походженням належать: укр. *криниця*, *халупа*, *саж*, англ. *knackery* ‘шкуродерня’,

Для французької мови визначити етимологію НСБ легко через достатню розробку цього питання. Залишковий тип загалом малочисельний (див. табл. 1).

4. Запозичення зазвичай розглядаються за найближчим джерелом походження, генеалогічна класифікація мов виступає основою визначення типів походження. Доцільно диференціювати поняття «джерело запозичення» (відповідає «мові-посередниці») й етимологічне джерело, що неоднозначно трактується в етимологічних дослідженнях (Ольшанский, 1987: 55). Джерелом запозичення вважатиметься мова, в якій склалося це слово або виникало певне значення. Етимологічним джерелом виступає мова, споконвічний матеріал якої використовується для утворення слова у мові – джерелі запозичення. Залежно від етапу процесу запозичення та сама лексема може бути прямим запозиченням для однієї мови й опосередкованим – для наступної.

Європейські мови виступають джерелами опосередкованих НСБ-запозичень. Найбільша кількість запозичень з’являється з французької мови. Сюди відносяться різні за етимологічними джерелами лексеми: латинського, індоєвропейського коріння. Одна й та сама лексема може поширюватися в мовах різними шляхами: лат. *molina*, *molinum* ‘млин’ через фр. *moulin* в англійську потрапляє *mill* ‘млин’, у німецькій мові *Mühle* не є запозиченням, а успадкованою лексемою спільногерманського походження. У слов’янських мовах укр. *млин*, рос. *млин* необхідно віднести також до успадкованої лексики тому, що воно поширене в багатьох слов’янських мовах (цслав. *мълинъ*, серб.-

хорв. *млић*, словен. *mlîn*, чес. *mlýn*, слвц. *mlyn*, пол., влуж., нлуж. *mlyn*), було засвоєне, ймовірно, через двн. і є прикладом германо-слов'янських паралелей.

Частка НСБ-запозичень у німецькій мові значна, але переважає власна німецька лексика. Разом у німецькій мові до типу власної лексики належить половина словникового складу на позначення НСБ. Головним чином це досягається таким поширеним у німецькій мові способом словотвору, як основоскладання.

Опосередковані запозичення-орієнталізми стосуються української та російської мов, це лексеми, що походять від персидської мови. Посередником виступає турецька мова: рос., укр. *saraj*, *амбар* через тур. з перс.

Спільноіндоевропейський тип походження НСБ представлений майже однаковою кількістю ЛО у досліджуваних мовах. У французькій мові одиниць індоевропейського походження мало, більшість лексем засвоєна з її прамови – латини. У французькій та українській мовах більше успадкованих НСБ порівняно з англійською та німецькою (див. табл. 1):

Таблиця 1

Типи походження НСБ

Тип походження		Мови				Разом
		Англ.	Нім.	Фр.	Укр.	
1) Споконвічна лексика разом: 235 (89%)	Спільноінд.	9	5	3	5	20 (7%)
	Успадкована	4	8	34	30	76 (29%)
	Власна	39	43	13	44	139 (53%)
2) Запозичення		11	5	–	12	28 (10%)
3) Залишковий тип		1	–	–	3	4 (1%)
Усього		64	61	40	95	260 (100%)

Серед типів походження НСБ чотирьох мов переважає споконвічна лексика. У германських і слов'янських мовах домінує власна лексика. У французькій мові також виявлені лексеми власного походження, але у значно меншій кількості. Причина цього полягає в достатній розвинутості латини, що дала можливість французькій мові послуговуватися її мовними засобами. Власні французькі лексеми здебільшого утворюються від основ дієслів, успадкованих із латини.

Запозичення у НСБ складають малочисельну групу. Незначна частка НСБ-запозичень зумовлена уніфікованістю, подібністю за призначенням і відсутністю необхідності найменувати щось нове, якщо з цим не пов'язана діяльність народу. Нез'ясованою остаточно залишається етимологія кількох лексем української мови. В

англійській і німецькій мовах запозичуються НСБ з латини, у слов'янських мовах – переважно з грецької. У зіставлюваних мовах домінують прямі запозичення.

Досліджувані мови відзначаються спільними джерелами запозичення: для германських мов це насамперед французька, меншою мірою – латина (незначна кількість ЛО запозичена через російську, італійську, іспанську); для слов'янських – англійська, німецька, французька у приблизно однаковому співвідношенні. Для української мови посередником нерідко виступає польська, для французької – здебільшого англійська.

Закономірність полягає в тому, що грецька мова є етимологічним джерелом лише для слов'янських мов (російської й української); до германських мов і французької грецизми потрапили через посередництво латини. І, навпаки, прямих запозичень із латини в українській і російській мовах не виявлено.

5. Проведене дослідження етимології НСБ на матеріалі англійської, німецької, французької, української мов дозволило зробити наступні **висновки**:

5.1. Етимологічний аналіз НСБ зумовив виділення основних трьох типів походження: споконвічна і запозичена лексика, залишковий тип. До споконвічної лексики зараховані, по-перше, НСБ, що походять з індоєвропейської прамови, по-друге, лексика, засвоєна від мов-попередників (прагерманської – для англійської, німецької, праслов'янської – для української, для французької – з латини), по-третє, лексика, що формується у самій мові на основі наявних елементів, успадкованих раніше коренів. Кількісні дані (табл. 1) підтвердили, що в англійській, німецькій і французькій мовах – з одного боку, з іншого – українській спостерігаються аналогічні явища.

5.2. Спільне походження НСБ дозволило виділити герmano-романо-слов'янські, українсько-російські, німецько-англійські паралелі, а також паралелі з іншими германськими / слов'янськими / романськими мовами. У спільногерманський період НСБ були визначені німецько-англійські паралелі з іншими германськими мовами, у спільнослов'янський – українсько-російські паралелі з іншими представниками цієї мовної підгрупи. НСБ спільнослов'янського походження поширилися і закріпилися в багатьох слов'янських мовах. У процесі розвитку мов деякі лексеми, що могли б бути прямими етимологічними паралелями, зникали. Успадковані лексеми французької мови можуть мати паралелі з іншими романськими мовами, рідше – з германськими. Вони також бувають поодинокими, збереженими з латини одиницями, що не мають аналогів

в інших романських мовах. Таким чином, найбільше подібностей НСБ демонструють у спільноіндоєвропейський період.

5.3. Перевага споконвічної лексики у складі НСБ пояснюється екстралінгвістичними чинниками: НСБ кожного народу уподібнюються через спільність діяльності та розведення тих самих тварин на різних територіях.

5.4. Велика кількість НСБ французької мови є успадкованими з латини. Французька мова виявилася більш інертною до включення іншомовних НСБ до свого складу, що підтверджується маленькою кількістю запозичених НСБ. Причини цього полягають у відсутності гострої необхідності в цих лексемах через нечастотність уживання, а також рівень розвитку французького суспільства дозволяв послуговуватися власними лексичними одиницями без завдання шкоди змісту комунікації. Незначний прошарок запозиченої лексики підтверджує свідоме уникання іншомовних елементів і тенденцію до «чистоти» мови.

5.5. У всіх досліджуваних мовах найпоширенішою серед НСБ є власна лексика, сформована за часів окремого існування кожної з мов. Перевага власної лексики над лексикою успадкованого походження зумовлена специфікою самих найменувань: вони утворюються від основ-найменувань тварин за допомогою різних засобів.

5.6. Запозичення розглянуті на основі розмежування етимологічного джерела і джерела запозичень. Запозичення досліджуваних мов можна охарактеризувати як власне запозичення. Кількість опосередкованих запозичень у всіх мовах, окрім французької, переважає над прямими, у яких джерело запозичення збігається з етимологічним.

5.7. Встановлена закономірність щодо запозичень з грецької мови та латини: лише для слов'янських мов (російської й української) грецька мова виступає етимологічним джерелом, а для германських мов і французької – мовою-посередником з латини. В українській мові немає прямих запозичень з латини.

У перспективі – розширення емпіричного матеріалу дослідження за рахунок збільшення мов, що аналізуються, виявлення закономірностей у семантиці найменувань сільськогосподарських будівель.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Березович Е. Л. К этнолингвистической интерпретации семантических полей / Е. Л. Березович // Вопросы языкознания. – 2004. – № 6. – С. 3–24.
2. Булахов М. Г., Жовтобрюх М. А., Кодухов В. И. Восточнославянские языки / М. Г. Булахов, М. А. Жовтобрюх, В. И. Кодухов. – М. : Просвещение, 1987. – 303 с.

3. Гамкрелідзе Т. В. Проблема определения первоначальной территории обитания и путей миграции носителей диалектов общиндоевропейского языка / Т. В. Гамкрелідзе, В. В. Иванов // Конференция по сравнительной грамматике индоевропейских языков. – М., 1972. – С. 19–22.
4. Дуксова Н. А. Сопоставительный системный анализ лексики семантического поля «дом/жилье» на материале английского и русского языков: автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Моск. гос. обл. ун-т. – М. : РГБ, 2006. – 26 с.
5. Жирмунский В. М. История немецкого языка / В. М. Жирмунский. – М. : Высшая школа, 1965. – 408 с.
6. Жлуктенко Ю. О., Бублик В. Н. Контрастивна лінгвістика: проблеми і перспективи / Ю. О. Жлуктенко, В. Н. Бублик // Мовознавство. – 1976. – № 4. – С. 3–15.
7. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії: Монографія / А. П. Загнітко. – Вид. 2-ге випр. і доп. – Донецьк: ДонНУ, 2007. – 219 с.
8. Історія української мови. Лексика і фразеологія / Ред. колегія: В. М. Русанівський та ін. – К. : Наукова думка, 1983. – 739 с.
9. Мауэр Л. В. Структура терминологии архитектуры в современном английском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Калинин, 1986. – 15 с.
10. Медникова Э. М. Значение слова и методы его описания: На материале современного английского языка / Эсфирь Максимовна Медникова. – М. : URSS, 2010. – 208 с.
11. Мейе А. Основные особенности германской группы языков: пер. с франц. / А. Мейе. – М. : Эдиториал УРПС, 2003. – 164 с.
12. Ольшанский И. Г., Скиба В. П. Лексическая полисемия в системе языка и тексте: (на материале немецкого языка) / И. Г. Ольшанский, В. П. Скиба. – Кишинев: Штиинца, 1987. – 127 с.
13. Письмиченко А. Н. Основные проблемы генезиса, становления и развития английской строительно-индустриальной терминологии: автореф. дис. ... канд. филол. наук. – К., 1984. – 22 с.
14. Просалова Я. В. Семантичні особливості назв сільськогосподарських будівель в англійській, німецькій, українській, російській мовах / Я. В. Просалова // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. – Вип. 441 – 443: Германська філологія. – Чернівці: ЧНУ, 2009. – С. 190–193.
15. Русанівський В. М. Семантична глибина слова / В. М. Русанівський // Мовознавство. – 1991. – № 2. – С. 3–7.
16. Смирницкий А. И. Лекции по истории английского языка (средний и новый период) / А. И. Смирницкий. – М. : Добросвет, 1998. – 238 с.
17. Сусов И. П. Введение в языкознание / И. П. Сусов. – М. : АСТ, Восток-Запад, 2007. – 383 с.
18. Улуханов И. С. О языке Древней Руси / Игорь Степанович Улуханов. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Наука, 2009. – 192 с.
19. Филин Ф. П. О словарном составе языка великорусского народа / Федот Петрович Филин // Вопросы языкознания. – 1982. – № 5. – С. 18 – 28.
20. Шанский Н. Н. Лексикология современного русского языка / Н. Н. Шанский. – М. : Просвещение, 1964. – 316 с.
21. Vaugh A. C. A history of English language / Albert Croll Vaugh, Thomas Cable. – 4th ed. – Delhi : Routledge, 1993. – 444 p.
22. Lockwood W. B. A panorama of Indo-European languages / William Burley Lockwood. – Hutchinson : HarperCollins, 1972. – 281 p.
23. Porzig W. Die Gliederung des Indogermanischen Sprachgebiets / W. Porzig. – Heidelberg, 1954. – 251 S.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Англо-русский словарь по строительству и новым строительным технологиям: 65 тыс. слов и словосочетаний / В. В. Быков, А. А. Поздняков. – М. : Русский язык-Медиа, 2003. – 872 с.

2. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* (ВТССУМ) / Гол. ред. В. Т. Бусел, редактори-лексикографи: В. Т. Бусел, М. Д. Василега-Дерибас, О. В. Дмитрієв, Г. В. Латник, Г. В. Степенко. – К.: Ірпінь, ВТФ Перун, 2005. – 1728 с.

3. *Етимологічний словник української мови: У 2 т.* / Ред. Я. Рудницький. – Вінніпег – Оттава, 1962-1982. – 1128 с.

4. *Етимологічний словник української мови. У 7-ми т.* / Укл. Г. В. Болдирєв, В. Т. Коломієць, А. П. Критенко та ін.; Редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. – К.: Наук. думка. Т. 1: А – Г / Укл.: Р. В. Болдирєв та ін. – 1982. – 631 с.; Т. 2: Д – Коці / Укл.: Н. С. Родзевич та ін. – 1985. – 572 с.; Т. 3: П – Р / Укл.: Р. В. Болдирєв та ін. – 1989. – 552 с.; Т. 4: С – Ш / Уклад.: Р. В. Болдирєв та ін.; Ред. Тому: В. Т. Коломієць, В. Г. Склярєнко. – 2003. – 656 с.; Т. 5: Ц – Ч / Уклад.: Р. В. Болдирєв та ін. – 2006. – 704 с.

5. *Левицкий В. В.* Этимологический словарь германских языков. В 2-х томах / В. В. Левицкий. – Т. 1. – Винница: Нова книга, 2010. – 616 с.

6. *Новий тлумачний словник української мови: У 4 т.* / В. Яременко, О. Сліпушко. – К.: Аконіт, 1999. – Т. 1. – 914 с.; Т. 2. – 912 с.; Т. 3. – 928 с.; Т. 4. – 942 с.

7. *Словник української мови: в 11 т.* / Ред. І. К. Білодід. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 1. – 11. – 8528 с.

8. *Український тлумачний словник будівельних термінів* / О. М. Лівінський, М. О. Лівінський, О. А. Васильковський та ін. – К.: УАН, МП Леся, 2006. – 528 с.

9. *Фасмер М.* Этимологический словарь русского языка: В 4 т. 2-е изд. / М. Фасмер. – М.: Прогресс, 1986. – Т. 1. – 562 с.; Т. 2. – 671 с.; Т. 3. – 832 с.; Т. 4. – 864 с.

10. *Цыганенко Г. П.* Этимологический словарь русского языка / Г. П. Цыганенко. – К.: Рад. шк., 1989. – 511 с.

11. *Черных А. А.* Англо-русский тематический словарь / А. А. Черных. – Д.: Сталкер, 1997. – С. 323 – 339.

12. *An Etymological Dictionary of the Ukrainian Language: 2 Vols.* / Jaroslav B. Rudnyc'kyj. – Winnipeg-Ottawa, 1962-82. *Етимологічний словник української мови: У 2-х т.* / Укл. Ярослав Рудницький. – Вінніпег-Оттава, 1962-82. Volume I: А – Г (А – Г). – Winnipeg: Ukrainian free Academy of Sciences, 1972. – 968 с; Volume II: Д – Б. – Ottawa: Ukrainain Mohylo-Mazepian Academy of Sciences, 1982. – 1128 с.

13. *CNTR: Проект Commission Nationale des Titres Restaurant* – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.cnrtl.fr>.

14. *Collins English dictionary* / Sandra Anderson. – 9th ed. – HarperCollins Publishers, 2007. – 1872 p.

15. *Das digitale Wörterbuch der deutschen Sprache des 20 Jahrhunderts* [Електронний ресурс]: Project der BBA der Wissenschaften. – Berlin: Alexander Geyken Redaktion, 2006. – Режим доступу до словника: <http://www.dwds.de>.

16. *Dictionary of building and civil engineering / English, German, French, Dutch, Russian: about 14000 terms* / S. N. Korchomkin, S. V. Kurbatov, N. B. Sheikhon, G. B. Viljkovyskaja. – Moscow: Russky yazyk publishers, 1985. – 936 p.

17. *Dictionnaire étymologique de la langue française* / Auguste Brachet. – University of Michigan Library, 1872. – 696 p.

18. *Dornseif F.* Der Deutsche Wortschatz nach Sachgruppen / F. Dornseif. – Wiesbaden, Berlin: Walter de Gruyter & Co, 2000. – S. 465 – 466.

19. *DUDEN Deutsches Universalwörterbuch* / Hrsg. von der Dudenredaktion. – 5., überarb. Aufl. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag 2003. – 1816 S.

20. *Duden Etymologie: Herkunftswörterbuch der deutschen Sprache* / Günter Drosdowski. – 2 Aufl. – Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverl., 1997. – 839 S.

21. *Le Grand Robert de la Langue Francaise: Un Nouvel Espace pour le Plus Grand Dictionnaire Actuel de la La Gue Francaise* / Christine de Bellefonds, Paul Robert, Marie-Hélène Drivaud. – Educa Books; Cdr New ed., 2007 // CD-ROM: de Mysoft, Plate-forme: Windows 98 / Me / XP / NT 4 / 2000.

22. *Le Robert Micro* : Dictionnaire de la Langue Francaise Edition Poche / Alain Rey. – Educa Books : Le Robert, 2006. – 1506 p.

23. *Patridge E.* A short etymological dictionary of modern English / E. Patridge. – London and New York : Routhledge, 2000. – 972 p.

24. *Pokorny J.* Indogermanisches etymologisches Wörterbuch / Julius Pokorny. – I – III Bänder. – Bern und München : Francke AG Verlag, 1959. – 1183 S.

25. *The New Shorter Oxford English Dictionary on historical principles* / Ed. Lesley Brown. – Oxford : Clarendon Press, 1993. – V. 1-2, 3801 p.

26. *The Oxford Dictionary of English* / Ed. Catherine Soanes, Angus Stevenson. – Oxford : Oxford University Press, 2001. – 1083 p.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2017

УДК 811.161.2'373.45

© Т. Г. Демчук
(Вінниця)

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕРМІНІВ КІНОМИСТЕЦТВА В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті проаналізовано особливості структури термінів кіно сучасної англійської мови. Висвітлено специфіку їхньої семантики та розроблено їх найбільш продуктивну семантико-тематичну класифікацію.

Ключові слова: термін, кінематографічний термін, терміносистема, терміносистема кінематографа, структурно-семантичний аналіз, семантико-тематична класифікація.

Т. Г. ДЕМЧУК. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ТЕРМИНОВ КИНОИСКУССТВА В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

В статье проанализированы особенности структуры терминов кинематографа в современном английском языке. Рассмотрена специфика их семантики и разработана продуктивная семантико-тематическая классификация.

Ключевые слова: термин, кинематографический термин, терминсистема, терминсистема кинематографа, структурно-семантический анализ, семантико-тематическая классификация.

Постановка проблеми. Будь-яка сучасна людина, почувши слово «кіно» вмиг асоціює його з Голлівудом, Стівеном Спілбергом, Бродвеем і т. д., і не дарма. Якщо згадати історію появи кінематографа, то саме Сполучені Штати Америки стали батьківщиною кіно, коли у 1888 році Томас Едісон винайшов свій кінетоскоп – одне з багатьох відкриттів, створених всесвітньовідомим американським винахідником та підприємцем. Звичайно, така індивідуальна модель перегляду зображень не давала змогу збирати повні зали глядачів, але саме кінетоскоп Томаса Едісона став кроком в нову еру розвитку мистецтва та надихнув братів Люм'єр на створення знімального апарата «сінематограф» (Демчук, 2017).

З того часу пройшло 130 років – невеликий відрізок часу у масштабах світової історії, та не у випадку мистецтва. Течії та стилі змінюють одне одного, накладаються, змішуються та створюють нові форми, більш насичені, наповнені особливим змістом. Більш того, такий рішучий розвиток кіномистецтва, що не припиняється і в наші дні, обумовлений ще й стрімкою революцією науки та техніки. Насправді, жоден з видів мистецтва не пов'язаний так міцно з науково-технічним прогресом, як кінематограф, про що в першу чергу свідчить велика кількість термінів, які висвітлюють назви технічного оснащення на знімальному майданчику, назви спец ефектів, програм тощо (Лоскутова, 2016), наприклад, англ. *bullet time* буквально значить 'час кулі' – ілюзія уповільнення часу (Демчук, 2017). Такий ефект зйомки став надзвичайно популярним

для американських бойовиків, коли режисер прагне начебто зупинити час для свого глядача, щоб показати усі деталі моменту влучення кулі у ціль.

Крім того, терміносистема кінематографа викликає неабиякий інтерес у сучасних науковців, адже саме сфера кіно є однією з найпопулярніших тем для засобів масової інформації, що апостеріорі робить вагому частину її термінів широко вживаними серед пересічних громадян багатьох країн світу.

Стрімкий розвиток світової кіноіндустрії, постійне розширення й оновлення термінів цієї сфери передусім у межах англійської мови, а також нагальна потреба у впорядкуванні терміносистеми української фахової лексики сфери кіно зумовлює **актуальність** дослідження.

Об'єктом дослідження є термінологічні одиниці кінематографа у сучасній англійській мові.

Предметом дослідження є структура та семантика термінів кіномистецтва у сучасній англійській мові.

Метою роботи є структурно-семантичний аналіз термінів кінематографа в англійській мові крізь призму загального термінознавства та розробка семантико-тематичної класифікації.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- визначити поняття «кінематографічний термін» і «терміносистема кінематографа»;
- проаналізувати кінематографічні терміни англійської мови;
- описати головні структурно-семантичні групи досліджуваних лексем.

Отримані результати не вичерпують проблематики, порушеної в цьому дослідженні. Перспективи роботи вбачаємо у впорядкуванні термінології кіно англійської мови, а також систематизації способів творення досліджуваних термінологічних одиниць.

Виклад основного матеріалу дослідження

1. Доцільним спершу є наведення основних тлумачень понять «термін» та «термінологія». Формулювання дефініції «термін» є дуже дискусійним у сучасній лінгвістиці, тому єдиного точного поняття цього визначення не існує. Однак, одним із загальноновизнаних його пояснень є твердження І. С. Квітко про те, що термін є словом чи словесним комплексом, яке співвідноситься з поняттям певної галузі пізнання (науки, техніки), що, вступаючи у системні відносини з іншими словами та словесними

комплексами, утворюють разом з ними окрему замкнену систему, яка характеризується високою інформативністю, однозначністю, точністю та експресивною нейтральністю (Квітко, 1976).

Д. І. Ганич у своєму словнику лінгвістичних термінів надає найбільш узагальнене визначення поняттю термінологія: «Термінологія – система термінів певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя або сукупність усіх термінів даної мови» (Ганич, 1985).

Традиційно виділяють два основних напрями вивчення термінології як науки, кожен з яких базується на своїх певних законах, на основі яких будується своя концепція терміна та своя термінологія.

Дослідження на базі першого напрямку називають термін особливою лексичною одиницею та протиставляють її слову, а термінологію – загальноновживаній лексиці. Концепція термінології як складової частини літературної мови відкидається зовсім; тут її називають автономним розділом лексики. Термінологія трактується як спеціальна лексика, до якої належать усі лексичні засоби, так чи інакше пов'язані з професійною діяльністю людини (Суперанська, 2012: 18–26).

Дослідники другого напрямку переконані, що термінологія відповідає усім ознакам літературної мови і характеризується як окрема лексична підсистема, що гарантує виконання однієї з найважливіших соціальних функцій мови – спеціальної професійної комунікації (Головін, 1987: 12). В. М. Прохорова стверджує, що переконливим свідченням єдності термінології і загальнолітературної лексики є факт створення та функціонування в усіх терміносистемах термінів лексико-семантичного творення. Дослідниця зазначає, що лінгвісти при вивченні явища лексичної семантики в лексиці літературної мови, а також при дослідженні полісемії, омонімії, синонімії, розмірно-оцінних іменників залучають загальнолітературні слова і терміни як фактичний мовний матеріал (Прохорова, 1996: 6; Сініцина, 2014).

Постійна поява нових галузей науки, техніки, мистецтва та розвиток суспільно-політичного життя зумовлює потребу нових термінів, що забезпечує безперервний розвиток термінології, як невід'ємної складової лексики літературної мови. Історично до номінативних частин мови належать іменники, прикметники, дієслова та прислівники, але більшість науковців відмічають переважність іменного термінотворення. Стверджують, що саме іменники володіють абсолютною номінативною значущістю, тобто вони здатні транспортувати зміст усіх інших

номінативних частин мови, таких як дієслово, прикметник та прислівник (Сініцина, 2014). Особливо така розвиненість функцій іменника, як стверджує О. С. Ахманова, спостерігається у граматиці європейських мов, яка уможливило утворення віддієслівних іменників та іменників, утворених від основи прикметників (Ахманова, 1966: 11). До таких мов можемо віднести й англійську, наприклад, англ. *a shot* 'кадр, фотознімок' походить від дієслова англ. *to shoot* 'фотографувати, знімати фільм'.

2. Н. М. Лоскутова дає наступне визначення поняттю термінології кіно: «...під кінематографічною термінологією розуміємо сукупність термінів на позначення кола понять кінематографічної галузі, що описує діяльність щодо створення рухомих зображень і вміщує у собі поняття кіномистецтва й кіноіндустрії». Тобто, терміносистемою кіномистецтва називається сформована система кінематографічних термінологічних одиниць, що продовжує розвиватись, та яка підпорядковується дії основних законів тієї чи іншої мови (Лоскутова, 2016: 5).

Для поняття «кінематографічний термін», як і для терміну загалом, не існує єдиної дефініції, тому доречним вбачається звернення до кількох джерел. Н. М. Лоскутова кінематографічним терміном називає слово або словосполучення, яке позначає кінематографічне поняття, що відображає специфіку явищ кіномистецтва та кіноіндустрії (Лоскутова, 2016: 5). В свою чергу І. Ю. Василяйко вважає, що кінематографічними термінами можна назвати такі слова чи словосполучення, що позначають поняття кінематографа як галузі мистецтва та вживаються в науково-теоретичній, науково-популярній, фаховій, методичній та навчальній літературі, у фаховій мові кінематографістів (Василяйко, 2013).

Таким чином, терміносистема кінематографа – упорядкована сукупність термінів для позначення понять кінематографа, які знаходяться в різних зв'язках і відносинах. Терміносистема сфери кіно, як і будь-яка інша, має свої особливості, тому вимагає ретельного аналізу і систематизації. Вона викликає великий інтерес у сучасних вчених, адже є невід'ємною темою на сторінках засобів масової інформації, що робить значну частину кінематографічних термінів широко вживаними серед неспеціалістів. Таким чином, дослідження функціонування термінів кіно в мові є актуальним питанням.

За стрімкого розвитку культури, науки, техніки і мистецтва, деякі терміни дуже швидко стають відомими, і поступово починають використовуватися в повсякденному житті, наприклад англ. *film* 'фільм', *animator* 'художник-постановник' часто зустрічаються в ЗМІ, однак, більшість термінів є вузьконаправленими і вживаються

загалом лише фахівцями сфери кіно або функціонують в області термінології: англ. *dubbing* ‘дублювання’, *flashback* ‘зворотний кадр’, *wipe* ‘зміна кадру’.

Термінами можуть також бути слова, створені штучно. Крім того, в деяких терміносистемах поширене використання термінів, що виникли від загальноповживаних слів за допомогою перенесення значення. Наприклад, дієслово англ. *to cheat* в сфері кіно означає ‘змінити частину декорацій, щоб викликати враження зміни місця дії’, хоча в літературній мові воно означає ‘шахраювати’. Науковці називають це явище номінативною метафорою, і стверджують, що воно веде до виникнення слів-омонімів.

Характерною рисою для англійської мови є існування термінів, що мають різні значення в різних областях науки, техніки або мистецтва, тобто є омонімами. У термінології таке явище отримало назву транстермінологізації. Дослідження показало, що це характерно і для терміносистеми кіно, наприклад, лексема англ. *the call* в сфері кіно означає ‘список акторів, які знімаються у головних ролях’, а в терміносистемі театру позначає ‘виклик актора на сцену’.

Терміни сфери кіно можуть мати різні значення навіть в рамках власної терміносистеми, тобто вони можуть бути полісемантичними. Так, англ. *flag* це з одного боку, тканина, якою закривають частину об’єктива камери під час зйомки, щоб необхідна частина зображення була чорною, а з іншого – це пристрій, який використовується в процесі монтажу і виконує роль «перегородки», яка дозволяє швидко знайти потрібний кадр.

У терміносистемі сфери кіно нерідко зустрічаються терміни-оказіоналізми, тому їх використання нерідко пов’язане з посиланням на автора. Наприклад, англ. *Vertigo effect* ‘ефект запаморочення’ – це винахід режисера Альфреда Хічкока. Його ідея полягає у тому, що актор у кадрі залишається нерухомим, а зображення навколо нього постійно змінюється за допомогою перехресування кадрів при монтажі. Вперше ефект було використано в кінострічці «Vertigo», звідки він і отримав свою назву.

Сучасна термінологія кіно досліджує також і явище переходу термінів у фразеологізми, наприклад: англ. *theater of cruelty* – термінологічне словосполучення, що позначає нелегку мету режисерів як театру, так і кіно, залучити глядача не тільки до перегляду, але і для участі у зображуваних подіях.

За структурою терміни сфери кіно можуть бути простими, наприклад, англ. *trailer* ‘анонс’, *shot* ‘кадр’, і складеними, наприклад, англ. *dolly shot* ‘кадр знятий у русі’.

Крім того, досить поширеними в термінології сфери кіно є абрєвіатури. Наприклад, акронім NATO, з одного боку, це всім відомий англ. *North Atlantic Treaty Organization* ‘Північноатлантичний союз, НАТО’, з іншого, це також *National Organization of Theatre Owners*.

3. У процесі дослідження було зроблено аналіз декількох електронних словників термінології сфери кіно, на основі якого була створена семантико-тематична класифікація (зібраний фактичний матеріал налічує понад чотириста термінів).

Оскільки обсяг дослідження не дозволяє подати повну класифікацію, розроблену під час роботи над темою, нижче наведено список тематичних груп і проведено оглядовий аналіз. Проведений семантичний аналіз дозволяє виділити наступні базові групи термінів в англійській мові:

- 1) назви професій кінематографа;
- 2) жанри і піджанри фільмів;
- 3) терміни, що стосуються зйомки;
- 4) назви технічного оснащення;
- 5) назви організацій, пов’язаних з кінематографом.

3.1. Назви професій кінематографа. Зазначена лексична група, є найбільш продуктивною серед усіх досліджуваних: англ. *agent* ‘агент’, *producer* ‘продюсер’, *cast* ‘актори фільму’, *film director* ‘режисер’, *double* ‘дублер’, *conductor* ‘дирижер звукозапису’, *choreographer* ‘хореограф’ (Демчук, 2016).

3.2. Жанри фільмів. Наступною за продуктивністю є група термінів, які позначають жанри та піджанри фільмів. Деякі терміни цієї групи стали архаїзмами, наприклад, англ. *talkie* ‘звукове кіно’, використовують лише для позначення звукового кіно 20-30-х рр. ХХ ст. Деякі жанри належать до окремих країн, де вони виникли, а вже потім розповсюдились по світу. Наприклад, англ. *anime* «жанр японської мультиплікації», *film noir* «піджанр гангстерського американського кіно», хоча назва походить з французької мови, *road films* та *westerns* – також американські жанри, *German expressionism* – «жанр німецького кіно 20-х рр. ХХ ст.», *spaghetti western* – «жанр італійського кіно за участі американських акторів» (Демчук, 2016).

3.3. Терміни, що стосуються зйомки. Ці терміни позначають різноманітні назви кінострічок, що вказують на розбіжності в їх об’ємі: англ. *clip* ‘кліп’; *onereeler* «десяти чи дванадцяти хвилинна кінострічка», *short* «фільм, що йде впродовж 30

хвилин», *short subject* «45-хвилинна кінострічка»; *teaser trailer* «рекламний ролик фільму» (Демчук, 2016).

3.4. Назви технічного оснащення. Сюди входять назви камер, прилади монтажу, звукозапису, освітлення та інше обладнання. Найбільш розповсюдженими є англ. *camera* ‘камера’, *iris* ‘діафрагма’, *microphone (mike, mic)* ‘мікрофон’, та ін. (Демчук, 2016).

3.5. Слід також відмітити групу термінів, що позначають назви організацій, які певним чином пов’язані зі сферою кіно. Це група онімів, які позначаються абrevіатурами: англ. *ACE* (American Cinema Editors) ‘об’єднання редакторів американського кінематографа’, *AMPS* (Association of Motion Picture Sound) ‘асоціація звукового кіно’, *NFT* (National Film Theatre) ‘національний дім кіно’ та ін.

Висновки. Підводячи підсумки виконаного дослідження, можна зробити наступні висновки.

1. Термінологія кінематографа є частиною загальної терміносистеми англійської мови, постійно розвивається і перебуває в тісному зв’язку із загальноживаною лексикою. Вона є відкритою системою термінів, адже на розвиток і функціонування будь-якої термінології впливають не тільки мовні, а й позамовні чинники, що активізують зміни в семантиці слів, призводять до значної кількості іноземних запозичень і створення нових українських слів для позначення нових понять кінематографа. Єдність і цілісність цієї динамічної мовної мікросистеми забезпечена лексико-семантичними відносинами між її елементами. Терміни не існують ізольовано, вони вступають у гіперо-гіпонімічні, антонімічні та синонімічні відношення, тим самим постійно розвиваючи й удосконалюючи терміносистему кінематографа.

2. Дослідження виявило надзвичайний розвиток термінології сфери кіномистецтва. Такого висновку дозволив дійти проаналізований фактичний матеріал, який був розділений на п’ять тематичних груп: назви професій кінематографа, жанри і піджанри фільмів, терміни, що стосуються зйомки, назви організацій сфери кіно та назви організацій, пов’язаних з кінематографом, найбільш продуктивними з яких стали перша та друга групи.

3. Досліджувані лексеми потребують подальшого детального дослідження на всіх мовних рівнях, аналізування нових термінів, які з’являються внаслідок запозичення, необхідності найменування новітніх понять галузі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Англо-русский словарь кинотерминов* [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://festagent.com/ru/dictionary/>.
2. *Ахманова О. С.* Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Советская энциклопедия, 1966. – 608 с.
3. *Василяко І. Ю.* Структурно-семантичні особливості термінів-словосполучень у сучасній українській термінології кіномистецтва [Електронний ресурс] – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2013. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/22770/1/19-82-86.pdf>.
4. *Ганич Д. І.* Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – 183 с.
5. *Головин Б. Н., Кобрин Р. Ю.* Лингвистические основы учения о терминах / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М. : Высш. шк., 1987. – 105 с.
6. *Демчук Т. Г.* Генеза англословних термінів, що позначають жанри та піджанри кіно [Електронний ресурс] – Вінниця, Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2017. – Режим доступу : <http://journals.donnu.edu.ua/index.php/apv/article/download/4898/4928>.
7. *Демчук Т. Г.* Базові семантичні типи термінів кіномистецтва в англійській мові [Електронний ресурс] – Вінниця, Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2016. – Режим доступу : <http://jrvs.donnu.edu.ua/article/download/3635/3668>.
8. *Лоскутова Н. М.* Кінематографічна термінологія : структура та семантика (на матеріалі французької та української мов) : дисс. ... канд. філол. наук. : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / Н. М. Лоскутова. – Одеса, 2016. – 339 с.
9. *Квитко І. С.* Термин в научном документе [Электронный ресурс] – Режим доступа <http://padaread.com/?book=30514&pg=1>.
10. *Прохорова В. Н.* Русская терминология (Лексико-семантическое образование) / В. Н. Прохорова. – М. : Филологический факультет МГУ имени М. В. Ломоносова, 1996. – 125 с.
11. *Сініцина В. В.* Структурно-семантичний аналіз похідних іменників-термінів галузі енергозберігаючих технологій в англійській мові [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v10/v10-1/46.pdf>.
12. *Суперанская А. В.* Общая терминология. Вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. – 248 с.
13. *Etymology Dictionary* [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.etymonline.com/>.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2017

УДК 81'37=811.111=811.112.2=811.134.2

© О. С. Джеріх
(Вінниця)

СЕМАНТИКА ДІЄСЛІВ ПЕРЕСУВАННЯ У ВОДНОМУ СЕРЕДОВИЩІ В ГОРИЗОНТАЛЬНІЙ ПЛОЩИНІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ ТА ІСПАНСЬКОЇ МОВ)

Стаття присвячена дослідженню семантичних особливостей дієслів пересування у водному середовищі в горизонтальній площині у різноструктурних мовах. В роботі розглядаються ізоморфні та аломорфні риси у семантичній структурі дієслів пересування, які були розділені на 3 лексико-семантичні групи. У статті описано основні теоретичні аспекти компонентного аналізу, за допомогою якого було проведено класифікацію зазначених дієслів. Звернено увагу на структурну організацію лексико-семантичної групи дієслів, до складу якої входять інтегральні та диференційні компоненти.

Ключові слова: дієслова переміщення, лексико-семантична група.

Е. С. ДЖЕРИХ. СЕМАНТИКА ГЛАГОЛОВ ДВИЖЕНИЯ В ВОДНОМ ПРОСТРАНСТВЕ В ГОРИЗОНТАЛЬНОЙ ПЛОСКОСТИ (НА МАТЕРИАЛЕ АНГЛИЙСКОГО, НЕМЕЦКОГО И ИСПАНСКОГО ЯЗЫКОВ)

Статья посвящена исследованию семантических особенностей глаголов движения в водной среде в горизонтальной плоскости в разноструктурных языках. В работе рассматриваются изоморфные и алломорфные черты в семантической структуре глаголов движения, которые были разделены на 3 лексико-семантические группы. В статье описаны основные теоретические аспекты компонентного анализа, с помощью которого была проведена классификация указанных глаголов. Уделяется внимание структурной организации лексико-семантической группы глаголов, в состав которой входят интегральные и дифференциальные компоненты.

Ключевые слова: глаголы движения, лексико-семантическая группа.

1. Постановка проблеми. Фундаментальною категорією людського буття є простір, одна з найбільш спільних форм існування вічної матерії, при цьому рух визначається філософією як найважливіший атрибут цього простору (Чокубаєва, 2007).

Категорія простору, яка знаходить своє вираження в мові за допомогою різних частин мови, у тому числі дієслів, не співвідноситься безпосередньо ні з однією мовною категорією, але в той же час «пронизує» багатьох з них (Греймас, 2004). Поряд з часом, категорія простору входить до числа базових понять, за допомогою якого люди сприймають навколишній світ, та реалізується в кожній мові по-різному, оскільки кожна мова по-своєму членує позамовну дійсність та по-своєму відображає реальні зв'язки, що існують між різними предметами та явищами дійсності (Стернин, 1979).

У будь-якій мові слова існують не ізольовано, а вступають у різноманітні відношення з іншими словами, утворюючи певну систему. Слово підлягає аналізу як лексема в усіх своїх формах та лексичних значеннях. Об'єднання слів як одиниць словникового складу виконується завдяки основній для слова ознаці – лексичному

значенню слова (Кодухов, 1974). У цьому випадку лінгвістичному аналізу підлягають не тільки семантичні зв'язки слів, як в синонімічних чи антонімічних рядах, а і його лексико-граматичні зв'язки, у формі яких реалізуються окремі значення слова. Внутрішньогрупові семантичні відмінності слів виражаються різними видами словесних зв'язків: формами одного й того ж слова, різноманітними словосполученнями у рамках синтагми та постійними протиставленнями у системі лексики в цілому (синонімічні, антонімічні ряди слів) (Чокубаева, 2007: 137).

Найбільш традиційною ланкою системної організації лексики є семантичні (або лексико-семантичні) групи, які об'єднують слова однієї частини мови і в яких, окрім диференційних семантичних компонентів, є щонайменше ще одна спільна інтегральна сема (Конобеева, 2004).

Наприклад, у слові англ. *to wander* 'пересуватися за допомогою ніг, не маючи певного напрямку чи мети' граматична сема «дія предмета» уточнюється інтегральною семою 'пересуватися', а конкретизаторами служать диференційні семантичні компоненти 'за допомогою ніг', 'не маючи певного напрямку', 'без мети'.

Лексико-семантичні групи (ЛСГ) об'єднують слова однієї частини мови однакової предметної спрямованості, та в цьому відношенні вони зближуються з тематичними, термінологічними та синонімічними групами слів (Васильев, 1990). Під першою частиною визначення «лексико-семантична» мається на увазі, що такі групи об'єднують слова однієї частини мови, у яких, окрім спільних граматичних сем, наявна ще принаймні одна спільна сема – категоріально-лексична. Тобто одиниці мови у групі не тільки належать до однієї частини мови, але в їхньому значенні ще є спільний компонент (Кацнельсон, 2011: 178), який вважається крайнім компонентом у семантиці та є дуже важливим для аналізу внутрішньої парадигми слова. М. Д. Степанова дає наступне визначення мінімальної семантичної одиниці: «сема – це найдрібніший елемент значення, який входить до складу інформації тієї чи іншої одиниці мови». (Степанова, 1978)

У представлений роботі було виділено дві інтегральні семи, а саме 'пересуватися у водному середовищі' та 'пересуватися у горизонтальній площині', оскільки ці семантичні компоненти наявні в кожній досліджуваній лексемі, напр.:

англ. *to sail* 'пересуватися, подорожувати на човні або кораблі';

нім. *tellern* 'пересуватися у воді на спині за допомогою гребків руками та відштовхування ногами';

ісп. *flotar* ‘триматися на поверхні води, не тонути’.

У наведених лексемах наявні семи ‘пересуватися у воді’ та ‘пересуватися у горизонтальній площині’, що їх об’єднують.

Окрім інтегральних сем, також виділяють диференційні компоненти. Слід відзначити, що при дослідженні дієслів пересування у воді важливу роль мають такі семантичні ознаки, як ‘напрямок руху’ та ‘ступінь активності руху’.

Переміщення у воді можна розглядати у горизонтальній та вертикальній площинах, причому у вертикальній площині суб’єкт може рухатися вгору або донизу. Дієслова зі значенням пересування в горизонтальній площині, які розглядаються в цій статті, можна поділити на три ЛСГ за семантичною ознакою ‘ступінь активності руху’: ЛСГ дієслів зі значенням активного, пасивного та опосередкованого пересування (Майсак, 2007).

Категорія пересування у просторі та її відображення у мові привертає увагу як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів. Дієслова руху вивчались у семантичному напрямку (Е. В. Рахіліна, В. А. Пługнян), розглядалась лексична сполучуваність цих дієслів (Т. А. Майсак), досліджувались не тільки первинні значення дієслів переміщення, а й переносні (А. Сленко, А. Голоднов). ЛСГ дієслів пересування у водному просторі розглядалась як складова частина ЛСГ «дієслова переміщення» за семантичною ознакою «середовище руху» (В. Г. Гак, Н. Б. Іваницька, Ч. Філмор, Л. Талмі).

Актуальність зумовлена підвищеним інтересом лінгвістів до дієслів переміщення у просторі. Незважаючи на всю різноманітність наукових робіт, присвячених цій тематиці, відсутній комплексний аналіз дієслів переміщення у воді у зіставному аспекті. Актуальність також полягає у необхідності ґрунтовного вивчення та виявлення ізоморфних та аломорфних рис у досліджуваних мовах.

Мета дослідження полягає у виявленні спільних та відмінних рис дієслів переміщення у водному середовищі в горизонтальній площині в англійській, німецькій та іспанській мовах.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

1) виявити семантичні ознаки дієслів переміщення у водному середовищі як основу для їхньої семантичної класифікації;

2) провести аналіз структури значення дієслів переміщення у водному середовищі та виявити семантичні компоненти;

3) провести семантичну класифікацію дієслів переміщення у водному середовищі на основі компонентного аналізу з кількісною характеристикою семантичних груп;

4) виявити спільні та відмінні риси в семантичній структурі дієслів переміщення у водному середовищі у досліджуваних мовах;

5) надати пояснення щодо відмінних рис з урахуванням лінгвістичних та позамовних факторів.

Об'єктом дослідження є дієслова переміщення у водному середовищі в горизонтальній площині в англійській, німецькій та іспанській мовах, а **предметом** дослідження є семантичні характеристики дієслів переміщення у водному середовищі в горизонтальній площині.

Матеріал дослідження становлять дієслова, що позначають переміщення у водному просторі, в англійській, німецькій та іспанській мовах, отримані методом суцільної вибірки з тлумачних, двомовних та словників синонімів. Загальний обсяг вибірки становить 206 одиниць (в англійській – 71, в німецькій – 72, в іспанській – 63).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше проведено комплексну класифікацію дієслів пересування у водному просторі в англійській, німецькій та іспанській мовах. Запропонована модель системного опису зазначених дієслів, що забезпечує можливість зіставного вивчення дієслів зі значенням переміщення у воді в досліджуваних мовах.

Отримані результати мають **теоретичну цінність** для подальших наукових досліджень у сфері лексичної семантики дієслів руху. **Практична цінність** полягає у використанні результатів проведеного дослідження у навчальному процесі (порівняльна лексикологія, загальне мовознавство).

2. Аналіз практичного матеріалу. У представленій роботі розглядаються дієслова зі значенням пересування у воді, які характеризуються різним ступенем активності. Протиставлення між ситуаціями, які можна умовно поділити на активне та пасивне плавання, є важливим фактором під час дослідження зазначених дієслів в семантичному аспекті. Суб'єкт активного плавання самостійно, активно рухається у воді за допомогою рухів ніг, рук, спини (про людину), плавників, хвоста (про рибу) тощо. Суб'єкт пасивного плавання не може пересуватися самостійно. Пасивне плавання пов'язане з переміщенням за допомогою природних факторів, каузативних відношень або більш-менш нерухомим станом суб'єкта на поверхні або в товщі води. Поряд з активним та пасивним плаванням слід виділити опосередковане пересування, до якого

можна віднести рух водних транспортних засобів та рух за допомогою цих засобів та яке має ознаки активного та пасивного переміщення. Аналіз вказаних семантичних ознак дозволив виділити описані нижче лексико-семантичні групи.

2.1 Дієслова пересування у водному середовищі зі значенням активного переміщення у горизонтальній площині

До ЛСГ дієслів активного плавання у горизонтальній площині (див. табл. 1), яка включає 76 лексем (англ. – 21, нім. – 32, ісп. – 23) належать дієслова, які описують самостійне переміщення у водному просторі, напр.:

англ. *to butterfly* ‘плавати на животі, роблячи симетричні гребки руками над головою, причому тіло рухається хвилеподібно’;

нім. *fortschwimmen* ‘рухатися вперед у воді’;

ісп. *nadar* ‘пересуватися у воді, рухаючись кінцівками (про людину або тварину).

До зони активного плавання можна віднести також дієслова, що позначають різні стилі плавання. Якщо для німецької мови характерними є дієслова на позначення стилів плавання, утворені за допомогою складання основ, то для англійської та іспанської мов більш звичайно передавати значення цих лексем за допомогою не однослівних засобів, що, насамперед, пов’язано з тим, що німецьку відносять до синтетичних мов, а іспанську та англійську – до аналітичних (Talmy, 2003), напр.:

англ. *to swim the crawl* ‘плавати кролем’, *to do / to swim the backstroke* ‘плавати на спині’

нім. *brustschwimmen* ‘плавати брасом’ (*die Brust* ‘груди’ + *schwimmen* ‘плавати’)

ісп. *nadar a crawl* ‘плавати кролем’, *nadar a braza* ‘плавати брасом’

Цілеспрямованість руху в німецькій мові зазвичай визначається за допомогою префіксів. В німецькій мові можна виділити семантичну ознаку ‘напрямок руху в горизонтальній площині’, який конкретизується в диференційних семах, таких як ‘наближення до якого-небудь суб’єкта’ та ‘віддалення’. Дериваційна продуктивність німецьких дієслів пересування проявляється у здатності приєднувати до твірних основ словотвірні префікси (*an-*, *heran-*, *weg-*, *hin-*, *zu-*), напр.: нім. *schwimmen* ‘плисти’ – *anschwimmen* ‘наближатися, пливучи по воді’.

Pfeil schnell schwamm der Hai an. ‘Акула приплила швидко, немов стріла’.

Отже, завдяки префіксу *an-* семантична структура дієслова нім. *schwimmen* ‘пересуватися по воді за допомогою рук та ніг’ збагачується семантичним компонентом ‘наближатися до чого-небудь’.

На відміну від німецької мови, де семантичний компонент ‘цілеспрямованість руху’ передається за допомогою словотвірних префіксів, в іспанській мові морфологічний спосіб утворення слів є менш продуктивним. Тому для надання інформації про конкретний напрямок руху плавця зазвичай використовуються двопрєдикатні конструкції, які складаються з загального дієслова руху, який вказує на напрямок пересування відносно мовця, та дієслова плавання. В англійській мові, в якій дієслова можуть поєднуватися з прийменниками, набуваючи додаткових значень та утворюючи єдину семантичну та синтаксичну одиницю, для передачі семи цілеспрямованості руху застосовуються фразові дієслова, напр.:

англ. *to swim away* ‘відпливати’

ісп. *venir nadando* ‘припливати’ (досл. ‘наближатися, пливучи’);

ісп. *irse nadando* ‘відпливати’ (досл. ‘віддалятися, пливучи’).

2.2 Дієслова пересування у водному середовищі зі значенням пасивного переміщення у горизонтальній площині

Суб’єкти пасивного плавання не докладають ніяких зусиль для пересування. Тіло переміщається за допомогою течії, під дією сили вітру, земного тяжіння та інших природних факторів, які обумовлюють пересування у воді. Пасивне плавання також передбачає більш-менш нерухоме знаходження на поверхні або у товщі води.

ЛСГ дієслів пасивного пересування у воді в горизонтальній площині (див. табл. 1) представлена 11 одиницями в англійській мові, 10 – в німецькій, 13 – в іспанській. Досить низька продуктивність дієслів з цим значенням пояснюється тим, що живим істотам більш властиво пересуватися самотійно, а не під дією природних явищ. Пересування кораблів, човнів та інших видів водного транспорту, якщо ним керує людина, також не можна віднести до пасивного плавання – лише некеровані предмети завжди пересуваються під дією яких-небудь факторів.

До групи пасивного плавання можна віднести такі дієслова:

англ. *to drift* ‘переміщатися на поверхні води під силою потоку повітря чи води’,

нім. *treiben* ‘пасивно переміщатися у воді під силою природних факторів’,

ісп. *flotar* ‘триматися на поверхні рідини, не тонути’.

В англійській мові для позначення пасивного плавання, окрім *to drift* також вживається дієслово англ. *to float*. Обидва можуть описувати пересування як у водному, так і у повітряному середовищах. Однак у семантичній структурі цих лексем є значні відмінності. По-перше, лексема англ. *to float*, як ісп. *sobrenadar*, може вживатися

тільки, якщо йдеться про пасивне плавання на поверхні води, тоді як англ. *to drift* також описує пересування у товщі води. По-друге, *to float* описує лише рух легких, невеликих предметів, які не занурюються у воду. Отже, чим важчий предмет та чим більше він занурюється у товщу води, тим менша вірогідність того, що у цьому випадку буде застосовуватися англ. *to float*. По-третє, англ. *to drift* завжди вказує на стихійну ситуацію, коли суб'єкт не може контролювати свої рухи, його несуть хвилі, сильний вітер або течія. Натомість, *to float* ніякої напруги чи стихійної ситуації не передбачає. На рухи суб'єктів *to float* хоча й впливає середовище, але вони зберігають внутрішній спокій та рівновагу, вони немовби відпочивають (у випадку живих істот), повільно пересуваючись на поверхні води. На відміну від *to drift*, *to float* передбачає те, що тіло не тоне, а лише перебуває на поверхні у нерухомому стані.

Якщо англ. *to float* та ісп. *flotar* описують лише знаходження та незначне переміщення легких предметів на поверхні води, нім. *treiben* тлумачать як пасивне переміщення, викликане зовнішнім середовищем. Тому суб'єктами нім. *treiben* можуть також виступати човни, кораблі та інші водні транспортні засоби.

В іспанській мові найбільш поширеним дієсловом пасивного нецілеспрямованого плавання є ісп. *flotar*. Слід зауважити, що в той час як англ. *to float* означає тільки переміщення на поверхні води, суб'єкт ісп. *flotar* може бути як зануреним у товщу води, так і пасивно пересуватися на поверхні.

2.3 Дієслова пересування у водному середовищі зі значенням опосередкованого переміщення у горизонтальній площині

До складу ЛСГ опосередкованого руху (див. табл. 1) відносять дієслова зі значенням плавання суден та за допомогою суден, що не можна віднести ні до групи активного плавання, ні до групи пасивного плавання (англ. – 39 одиниць, нім. – 30, ісп. – 28). З одного боку, судно пересувається самостійно та має конкретний напрямок. З іншого боку, пересування будь-якого судна контролюється людиною, використовується сила вітру або течії для переміщення у воді.

В англійській мові кількість дієслів, що мають семантичний компонент 'опосередковане пересування' більше, ніж в німецькій та іспанській, що було обумовлено як лінгвістичними (конверсія), так і позамовними (Британія – це острівна країна, економіка якої з давніх-давен пов'язана з мореплавством) факторами;

Широко розвинене мореплавство та суднобудування не тільки відіграло велику роль в історії Англії та Іспанії, а й вплинуло на лексичний склад мови у цій сфері. Ще у

бронзову добу мешканці Іспанії досягли високого рівня цивілізації, яка була основана на металургії, мореплаванні та торгівлі з іншими народами, а наприкінці XVI століття було зібрано великий військово-морський флот, який здобув назву – Непереможна Армада, для розгрому англійського флоту під час англо-іспанської війни.

Серед дієслів, які описують плавання за допомогою водних транспортних засобів, можна віднести такі лексеми:

англ. *to sail* ‘пересуватися, мандрувати на човні або кораблі’, *to navigate* ‘спрямовувати рух судна’,

ісп. *navegar* ‘пересуватися на судні по воді або на літаку у повітрі’, *marear* ‘приводити в рух судно та керувати ним’, *bogar* ‘пересуватися на судні, гребучи веслами’,

нім. *rudern* ‘занурювати весло у воду, проштовхувати його крізь воду та знову підіймати на поверхню’.

На відміну від англ. *to sail*, суб’єктами нім. *segeln* можуть бути лише вітрильні судна. Коли суб’єктом виступають невітрильні судна, такі як пароплав, пліт або катер, то зазвичай використовуються дієслова пересування наземних транспортних засобів, до яких можна віднести нім. *fahren* ‘пересуватися вперед на транспортному засобі’.

В іспанській мові, на відміну від англійської (*to sail*), немає дієслова для позначення пересування судна за допомогою вітрил. Тому для передачі даного значення використовується вираз ісп. *navegar a la vela* ‘плисти під вітрилами’.

Особливістю англійської мови є конверсія, за допомогою якої в семантичній групі дієслів зі значенням опосередкованого плавання наявний цілий ряд дієслів, які є похідними від весел різного типу або засобів водного транспорту на відміну від іспанської мови, для словотвору якої не характерне застосування конверсії, в результаті чого виникає доволі широка, порівняно з англійською мовою, лакуарна зона, обумовлена, в першу чергу, внутрішньосистемними факторами. Денотативне значення зазначених англійських дієслів досить вузьке, оскільки воно передає специфічний спосіб пересування, який можна співвіднести з параметрами функціонування відповідних пристроїв. В німецькій мові також були виявлені дієслова, утворені від назв весел, за допомогою яких тіло пересувається по воді, напр.:

англ. *a paddle* ‘байдаркове весло’ – *to paddle* ‘гребти байдарковими веслами’, *a scull* ‘коротке кормове парне весло’ – *to scull* ‘гребти парними веслами’, *an oar* ‘весло’ – *to oar* ‘гребти, іти на веслах’,

нім. *rudern* ‘занурювати весло у воду, проштовхувати його крізь воду та знову підіймати на поверхню’ – *das Ruder* ‘весло’, *skullen* ‘гребти парними веслами’ – *das Skull* ‘парне, кормове весло’, *paddeln* ‘проштовхувати вперед човен за допомогою байдаркових весел’ – *das Paddel* ‘байдаркове весло’,

ісп. *ir a batea* ‘плавати на плоскодонці’, *remar con canaleta* ‘гребти байдарковими, широкими веслами’, *ir en canoe* ‘пересуватися на каное’.

Таблиця 1

**Лексико-семантичні групи дієслів пересування у водному просторі
в горизонтальній площині в англійській, німецькій та іспанській мовах
та їхня кількісна характеристика**

ЛСГ	Англійська		Німецька		Іспанська	
	К-сть	Приклад	К-сть	Приклад	К-сть	Приклад
Активне пересування	21 (30%)	<i>to backstroke</i> ‘плавати на спині’	32 (44%)	<i>fortschwimme n</i> ‘плисти вперед’	23 (36%)	<i>nadar</i> ‘плавати’
Пасивне пересування	11 (15%)	<i>to float</i> ‘триматися на поверхні води’	10 (14%)	<i>driften</i> ‘дрейфувати’	13 (20%)	<i>flotar</i> ‘триматися на поверхні води’
Опосередковане пересування	39 (55%)	<i>to paddle</i> ‘гребти байдарковими веслами’	30 (42%)	<i>rudern</i> ‘веслувати’	28 (44%)	<i>bogar</i> ‘веслувати’
Усього	71 (100%)		72 (100%)		63 (100%)	

3. Висновки. На основі представленого у роботі матеріалу можна зробити такі висновки: дослідження дієслів переміщення у воді за ступенем активності базується на протиставленні ситуацій, які можна умовно поділити на активне, пасивне та опосередковане пересування у воді.

В англійській мові кількість дієслів, що мають семантичний компонент ‘опосередковане пересування’ більше, ніж в німецькій та іспанській, що було обумовлено як лінгвістичними (конверсія), так і позамовними (Британія – це острівна країна, економіка якої з давніх-давен пов’язана з мореплавством) факторами;

В іспанській та англійській мовах, на відміну від німецької, значення дієслів, що описують різноманітні стилі плавання, передаються переважно за допомогою неоднослівних засобів; це, насамперед, пов’язано з тим, що німецьку відносять до синтетичних мов, а іспанську та англійську – до аналітичних.

Найменш продуктивною групою в досліджуваних мовах виявилась група дієслів, що позначають пасивне пересування у воді. Досить низька продуктивність дієслів з цим значенням пояснюється тим, що живим істотам більш властиво пересуватися самостійно, а не під дією природних явищ. Пересування кораблів, човнів та іншого водного транспорту, якщо ним керує людина, також не можна віднести до пасивного плавання. Лише некеровані предмети завжди пересуваються під дією яких-небудь факторів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Васильев Л.М.* Современная лингвистическая семантика / Л.М. Васильев. – М.: Высшая школа, 1990. – 175 с.
2. *Греймас А-Ж.* Структурная семантика. Поиск метода / А-Ж. Греймас. – М.: Академический проект, 2004. – 368 с.
3. *Іваницька Н.Б.* Дієслівне вираження мікрокатегорії «рух» в українській та англійській мовах / Н.Б. Іваницька // Наук. вісник Чернівецького ун-ту. Серія «Філологічні науки». – Вип. 86. – Чернівці, ЧНУ, 2010. – С. 97 – 105.
4. *Кацнельсон С.Д.* Содержание слова, значения и обозначение / Под общ. ред. В.М. Жирмунского, М.М. Гухмая, С.Д. Кацнельсона. Изд. 3-е. М.: Едиториал УРСС, 2011. – 112 с.
5. *Кодухов В.И.* Общее языкознание / В.И. Кодухов. – М.: Высшая школа, 1974. – 303 с.
6. *Конобеева А.О.* Глаголы движения с локальными префиксами в категоризации пространственных отношений в современном немецком языке: автореф. ... канд. филол. наук. : 10.02.04 / А.О. Конобеева. – Тамбов, 2006. – 19 с.
7. *Корунець Ш.В.* Порівняна типологія англійської та української мов: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1995.
8. *Майсак Т.А., Рахилина Е.В.* Глаголы движения в воде: лексическая типология. – М.: Индрик, 2007. – 752 с.
9. *Степанова Г.В.* Семантика многозначного слова: Учеб. пособ.- Калининград, 1978.- 50 с.
10. *Стернин И.А.* Проблемы анализа структуры значения слова / И. А. Стернин. – Воронеж: Изд-во Воронежск. ун-та, 1979. – 156 с.
11. *Чокубаева А.К.* Лексико-семантический анализ глаголов в английском языке и их сопоставление с русским и кыргызским языками: дис. ...канд. филол. наук: 10.02.20 / А.К. Чокубаева. – Бишкек, 2007. – 22 с.
12. *Talmy L.* Toward a Cognitive Semantics. Vol. 2 / L. Talmy. - Cambridge, MA: MIT Press 2003. – 503 p.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2017

УДК 81'373.7:(811.11+811.16)

© Д. Є. Ігнатенко
(Вінниця)

ІНТЕНСИВНІСТЬ ВИЯВУ ПОЗИТИВНИХ ЕМОЦІЙ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ АНГЛІЙСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ, РОСІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Стаття присвячена семантичному аналізу фразеологізмів, що позначають інтенсивний вияв позитивних емоцій в англійській, німецькій, російській та українській мовах. У роботі розглянуто засоби вияву інтенсивності позитивних емоцій. Встановлено, що у фразеологізмах зіставлених мов найчастіше виявляються емоції радості, захоплення. Для встановлення універсальних і специфічних образних складових у фразеологізмах англійської, німецької, російської та української мов використовуються метафоричні моделі, які дають змогу експлікувати внутрішню форму фразеологізму.

Ключові слова: інтенсивність, експліцитні й імпліцитні засоби вияву інтенсивності, емоція, внутрішня форма, метафорична модель.

Д. Е. ИГНАТЕНКО. ИНТЕНСИВНОСТЬ ВЫРАЖЕНИЯ ПОЛОЖИТЕЛЬНЫХ ЭМОЦИЙ ВО ФРАЗЕОЛОГИЗМАХ АНГЛИЙСКОГО, НЕМЕЦКОГО, РУССКОГО И УКРАИНСКОГО ЯЗЫКОВ

Статья посвящена семантическому анализу фразеологизмов, обозначающих интенсивное проявление положительных эмоций в английском, немецком, русском и украинском языках. В работе рассматриваются средства выражения интенсивности положительных эмоций. Установлено, что во фразеологизмах сопоставляемых языков чаще всего выражаются эмоции радости, восторга. Для установления универсальных и специфических образных составляющих во фразеологизмах английского, немецкого, русского и украинского языков используются метафорические модели, позволяющие эксплицировать внутреннюю форму фразеологизма.

Ключевые слова: интенсивность, внутренняя форма, метафорическая модель, эксплицитные и имплицитные средства выражения интенсивности, эмоция.

1. Природа емоцій та особливості їхньої вербалізації постійно цікавили психологів і лінгвістів (Изард, 1980; Шаховский, 2008; Экман, 2010; Diller, 1992; Nöth, 1992; Wierzbicka, 1999, 1990). Ця увага зумовлена тим, що емоції певною мірою виявляються в усіх сферах діяльності людини, зокрема і мовній. «Емоції необхідні людині для виживання і щастя. Не маючи емоцій, тобто не вміючи відчувати радість і смуток, гнів і провину, ми не були б повною мірою людьми» (Изард 1980: 20).

Емоції виникли в результаті еволюції людини для її кращої адаптації у навколишньому середовищі. Будь-яку активність людини супроводжують емоційні переживання, завдяки яким вона може відчувати стан іншої людини, співпереживати їй. Психологи виділяють т.зв. базові емоції, тобто основоположні, ті, які не були сформовані в процесі культурного розвитку. Такі емоції мають універсальний характер, оскільки супроводжуються певними реакціями організму, які мають фізіологічний, а не культурно-національний характер.

Слід зауважити, що психологи не мають єдиної думки щодо кількості базових емоцій. За К. Ізардом існує одинадцять фундаментальних емоцій: радість, здивування, печаль, гнів, відроза, презирство, горе-страждання, сором, інтерес-хвилювання, провина, збентеження (Изард 1980: 176). Натомість П. Екман відносить до базових лише шість емоцій: гнів, страх, смуток, щастя, відроза і здивування (Экман 2010: 48).

Виявити національну специфіку інтерпретації кожної емоції можна лише з опертям на універсальні риси їхнього виникнення і перебігу. Як стверджує М. К. Голованівська, емоції практично ніколи не виражаються прямо, а лише через уподібнення до чогось (Голованівська 2009: 310). Вивчаючи проблему категоризації емоцій у лексико-семантичній системі англійської мови, В. І. Шаховський зауважує, що «...емоції, які є частиною природнього розвитку людської раси, є універсальними, їх можна впізнати в усіх культурах», однак «... усі емоції конституюються соціокультурними параметрами, тому, крім універсальних емоційних переживань, наявні і специфічні для певної культури емоції» (Шаховский 2008: 17).

Виступаючи носіями образного значення фразеологізми, що позначають інтенсивність певних емоційних станів, повною мірою виражають специфіку національного сприйняття і пізнання реальної дійсності різними мовними соціумами. Виявлення лінгвокультурної специфіки у способах вираження емоцій, зокрема і позитивних, фразеологізмами у різноструктурних мовах на сьогодні є **актуальним**. Останнім часом вивчення емоцій все частіше проводиться в межах когнітивних досліджень. Розробці когнітивних сценаріїв емоцій присвячені праці А. Вежбицької. Такі сценарії ідентифікуються за допомогою лексичних універсалій, що дозволяє вивчати людські емоції як універсальні явища, що не залежать від конкретної мови. Когнітивні сценарії використовуються А. Вежбицькою перш за все для опису різних емоційних концептів (Вежбицкая 2011: 209).

У статті розглядається семантика фразеологічних одиниць (далі – ФО), що виражають інтенсивність позитивного емоційного стану суб'єкта у різноструктурних мовах: англійській, німецькій, російській, українській.

Мета роботи полягає у виявленні семантичних особливостей ФО, що характеризують позитивний емоційний стан у зіставлюваних мовах. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**: 1) визначити корпус ФО, що позначають інтенсивність позитивного емоційного стану в англійській, німецькій, російській, українській мовах; 2) виявити специфіку актуалізації категорії

інтенсивності і охарактеризувати експліцитні та імпліцитні засоби її вираження у досліджуваних ФО; 3) встановити і описати універсальні та специфічні метафоричні моделі аналізованих ФО у зіставлюваних мовах.

Матеріал дослідження становлять 202 ФО (англ. – 64, нім. – 63, рос. – 38, укр. – 37), вилучені методом суцільної вибірки з одно- та двомовних фразеологічних словників англійської, німецької, російської та української мов.

2. Поняття «емоція» є складним і багатограним, воно ще й досі не має чіткого визначення. К. Изард визначає емоції як щось таке, що переживається як почуття (feeling), яке мотивує, організовує і скеровує сприйняття, мислення і дії» (Изард 1980: 32); На думку П. Екмана, емоція – це процес, особливий тип автоматичної оцінки, що відображає наше еволюційне й індивідуальне минуле (Экман 2010: 16).

Лінгвістичне вивчення емоцій спирається на психологічну основу. Врахування психологічних особливостей і критеріїв виокремлення та розмежування різних емоцій допомагає описати специфіку вираження їх у мові. Враховуючи конструктивність чи деструктивність певної емоції для психіки людини і її оточення, людські емоції та емоційні стани психологи поділяють на позитивні й негативні (Schwarz, Bless, 1991).

Група ФО на позначення інтенсивності позитивного емоційного стану є значно меншою у кількісному відношенні (202 ФО) порівняно з фразеологізмами, що позначають негативний емоційний стан суб'єкта-істоти (649 ФО). У зв'язку з цим правомірним є твердження В. І. Шаховського: «В усіх мовах емотивів з негативною оцінною семантикою у кількісному відношенні більше, ніж емотивів з позитивною оцінкою. Позитивні емоції виражаються усіма народами більш одноманітно і дифузно, ніж негативні, які завжди конкретні, чіткі і різноманітні» (Шаховский 2008: 19).

Аналізовані одиниці виражають емоції радості, щастя, захоплення, любові, задоволення та ін.

В аналізованих ФО інтенсивність може виражатися експліцитно та імпліцитно. Експліцитна фразеологічна інтенсивність репрезентується різнорівневими мовними засобами – словотворчими, лексико-граматичними, синтаксичними та ін. Імпліцитна фразеологічна інтенсивність охоплює зону словникових тлумачень як ФО в цілому, так і окремих її компонентів, а також зумовлена її внутрішньою формою, образною складовою. Поняття внутрішньої форми є досить складним і пов'язане з образністю ФО, а образ найчастіше спирається на реалії, відомі тільки певному народові. Як стверджує Д. О. Добровольський, образність ідіом не має якісних відмінностей від

образності слів у метафоричному вживанні, йдеться скоріше про кількісні відмінності – для більшості ідіом образність є конститутивною ознакою (Баранов, Добровольський 2008: 123).

Отже, внутрішня форма виникає в результаті складної взаємодії вільного словосполучення та переосмисленого на його основі фразеологізму. Засобом актуалізації такого образу найчастіше виступає метафора або метонімія. Тому для експлікації внутрішньої форми фразеологізму створюються метафоричні моделі, які дозволяють виокремити образну складову ФО. Виокремлення тих чи інших метафоричних моделей дає підстави говорити про універсальність або специфічність образних складових у зіставляваних мовах.

3. Як свідчить матеріал дослідження, у слов'янських мовах кількість фразеологізмів, що позначають інтенсивність позитивного емоційного стану вдвічі менша, ніж у германських. Це, зокрема, можна пояснити екстралінгвальними причинами, зокрема менталітетом народів, мови яких досліджуються, а саме оптимістичністю англійців і німців (ширше – західноєвропейських народів), і більшою схильністю українців та росіян зосереджуватися на негативних аспектах свого життя.

Аналіз ФО з семантикою інтенсивного позитивного емоційного стану дозволив виділити ряд метафоричних моделей (далі – ММ).

3.1. Універсальною, зафіксованою в усіх зіставляваних мовах, є ММ «*сильна радість / захоплення – повітря / небо / верх*». У таких фразеологізмах відбувається протиставлення низу (землі) і верху (неба) і відображається уявлення про те, що позитивні почуття ніби підносять людину над земним, буденним і низьким, окрилюють її, пор.: англ. *walk / float on air* <feel elated> (ODI: 5) 'відчувати себе окриленим, бути у піднесеному настрої', букв. 'ходити / плавати в повітрі'; нім. *den Himmel offen sehen* <sehr glücklich sein, sich am Ziel seiner Wünsche glauben> (Duden: 362) 'бути дуже щасливим, вірити у виповнення своїх бажань', букв. 'побачити небеса відкритими'; рос. *быть на верху блаженства* <безгранично счастливым, глубоко удовлетворенным быть, чувствовать себя> (ФСРЯ: 61) 'почуватися безмежно щасливим, глибоко задоволеним'; укр. *не чути землі під ногами* <бути енергійним, рухливим під впливом радісного збудження або хвилювання> (Ужченко: 62).

Верх (небо) в релігійному світосприйнятті пов'язується з раєм, Богом, ангелами, і, відповідно, з такими позитивними емоціями, як щастя, блаженство. В усіх мовах виявлено фразеологізми, які мають біблійне походження і позначають стан безмежного

щастя блаженства, напр., англ. *in seventh heaven* (ODI: 141), нім. *im siebten Himmel sein* (Duden: 363), рос. *быть на седьмом небе* (ФСРЯ: 271–272), укр. *почуватися на сьомому небі* (Ужченко: 117–118). За давніми іудейськими і мусульманськими віруваннями існує сім небес, на сьомому, найвищому, живе Бог з ангелами, і саме на ньому можна перебувати у стані вічного блаженства. У міфологіях і віруваннях різних народів число «сім» має свою символіку. Сім – число всесвіту, макрокосму, воно означає повноту і сукупність. Сім містить у собі трійку як символ Неба і душі та четвірку як символ Землі і тіла, а тому є першим числом, що охоплює духовне й тілесне (164: 378). У фразеологізмах англійської мови число «сім» може замінюватися числом «дев'ять», а в українській – «десять», що символізує досконалість, напр., англ. *on cloud nine* «extremely happy» (CCID: 75) «надзвичайно щасливий», букв. «на дев'ятій хмарі»; укр. *перебувати на десятому небі* «бути дуже задоволеним, радісним, безмежно щасливим» (Ужченко: с. 117–118). Використання цих чисел може мати релігійне та наукове пояснення. Число «дев'ять» є похідним від числа «три» в квадраті, яке символізує триєдність людської природи і відповідно триєдність Всесвіту. Саме число «три» згадується в Біблії. Поділ раю на дев'ять сфер після яких знаходиться Емпірей – місце, де перебувають душі блаженних, зустрічаємо, наприклад, у Данте в «Божественній комедії». Наукове пояснення пов'язане з твердженням метеорологів про те, що густі, щільні хмари піднімаються на висоту вісьми миль. Відповідно, перебування на дев'ятій хмарі, яка знаходиться вище, викликає стан легкості і блаженства.

3.2. Велика радість, захоплення може мислитися як певний заповнений простір, ємність, напр., англ. *full of beans* «be happy, excited and full of energy» (CCID: 23–24) «бути щасливим, схвильованим, повним енергії», букв. «повний бобів (квасолі)». У німецькій мові надзвичайно велика радість асоціюється з виходом за чітко окреслені просторові межі, пор.: нім. *aus dem Häuschen geraten / sein* «(vor freudiger Erregung) außer sich geraten / sein» (Duden: 342) «(про радісне хвилювання) вийти з себе (втратити самоконтроль)», букв. «виходити з будиночка, бути поза будиночком», наприклад, *Sie sei aus dem Häuschen vor Begeisterung* «Вона не тямилася себе від захвату». Проте цей фразеологізм може характеризувати й негативні емоції, пор.: *Heute abend sprichst du besser nicht mit Vater über die Angelegenheit. – Warum nicht? – Er ist völlig aus dem Häuschen.* – *Was ist denn passiert? – Der Paul ist im Examen durchgefallen* «Сьогодні

ввечері ти краще не говори з батьком про справу. – Чому? – Він не тямить себе. – Що трапилось? – Пауль провалився на екзамені’ (Schemann: 280).

Зауважимо, що в російській та українській мовах вихід за межі певного тілесного простору, який асоціюється із врівноваженістю, спокоєм, характеризує не радість, а гнів, злість, пор. рос. *быть не в себе* «бути в сильному душевном расстройстве» (ФСРЯ: 417) «мати сильний душевний розлад», *быть вне себя* «бути в крайне возбужденном или раздраженном состоянии» (ФСРЯ: 418) «бути в надзвичайно збудженому чи роздратованому стані», напр.: *Не обращайтесь на нее внимания: это она так, не в себе немножко. Немцы ее напугали* (Полевой: 223) «Не звертайте на неї уваги, це вона так, трохи себе не тямить. Німці її налякали»; укр. *виходити з себе* «перебувати в стані сильного роздратування, нервового збудження; втрачати спокій, самовладання, терпіння» (СФУМ: 92). Натомість такі фразеологізми як рос. *бить (переливаться) через край*, укр. *бити через край* уживаються на позначення саме позитивних емоцій, які переповнюють людину і не можуть замкнутися в обмеженому просторі, а дієслівні компоненти *переливаться*, *бити* сигналізують про невичерпність таких позитивних емоцій.

3.3. ФСГ на позначення інтенсивності позитивного психо-емоційного стану включає фразеологізми, в яких людина, яка перебуває в надзвичайно збудженому стані радості, захоплення, порівнюється з твариною / птахом, що перебуває у подібному стані. На цій підставі виділено ММ «надзвичайно щаслива, радісна людина – тварина / птах». За основу порівняння у таких фразеологізмах можуть братися як змінні стани тварин чи птахів, так і незмінні, іманентні властивості, якими вирізняються ці істоти. Так, у німецькій мові людина, яка сильно радіє, порівнюється з кропивником, невеличкою пташкою, яка має гучний голос і гарний своєрідний спів, напр., *sich freuen wie ein Schneekönig* (Duden: 244), букв. «радіти як кропивник». У східносередньонімецьких діалектах *Schneekönig* (кропивник) – птах, який дуже гарно співає, нагадуючи солов'я. Ця пташка є дуже розповсюдженою у Німеччині, що знаходить підтвердження у наявності в сучасній німецькій мові більше 400 діалектних синонімів кропивника, чимало з яких пов'язані зі словом «цар», пор. подібну ФО *sich freuen wie ein Zaunkönig* (Duden: 244), букв. «радіти як кропивник на паркані».

На відміну від німецької, в російській та українській мовах надзвичайний стан радісного піднесення, збудження не викликає прямих асоціацій з конкретним птахом, а співвідноситься з ними опосередковано, за їхньою головною властивістю – здатністю

літати, а точніше, з основним засобом, за допомогою якого ця здатність реалізується – крилами, пор. рос. *летать на крыльях* «быть в приподнятом, восторженном настроении» (Федоров: 343) «бути в піднесеному стані, у захваті»; укр. *чутти крила за плечима* «бути сповненим натхнення, душевного піднесення, сили і т. ін.» (СФУМ: 773), *ростуть крила* «хто-небудь перебуває у стані піднесення, відчуває прилив сили, енергії, натхнення» (СФУМ: 313).

В українській мові людина в радісному збудженому стані може також уподібнюватись до тварини, зокрема до копитної, яка однак, бриканням, може демонструвати саме своє невдоволення, а не радісні відчуття, напр., *вibriкувати гонки* «дуже радіти» (СФУМ: 63) (*вibriкувати* «раз у раз брикати, стрибати, відкидаючи задні ноги (про копитних тварин)» (СУМ, I: 357)). У німецькій мові виокремлено ФО з подібним значенням, пор. *das Kalb machen* (швейцар. діал.) «ausgelassen sein, sich nährich gebärden» (Duden: 398) «бути невгамовним (дати волю своїм почуттям), смішно поводитися (жестикулювати)», букв. «робити (вдавати) теля, поводитися як теля», проте у ній акцентується саме на поведінці дитинчати, яке пустує, бавиться.

Широкий ряд асоціацій щасливої, радісної людини з тваринами виникає в англійській мові, однак до уваги тут береться найчастіше поведінка тварин у певних ситуаціях, напр.:

like pigs in shit «very pleased and happy because something good has happened» (ODI: 41) «дуже задоволений і щасливий через те, що трапилося щось гарне», букв. «як свині у багні» (у багатьох культурах свиня символізує розбещеність і нечистоту (164: 293));

be as happy as a clam (at high tide) «to be very happy and to have no worries» (360: 177) «бути дуже щасливим і не мати жодних клопотів», букв. «щасливий як двостулковий молюск (під час приливу)» (молюски відкриваються і стають схожими на посмішку під час приливу, знаходяться у безпеці від хижаків; для них це найщасливіший час);

like a dog with two tails «very pleased and happy because something good has happened» (ODI: 41) «дуже задоволений і щасливий через те, що трапилося щось гарне», букв. «як пес з двома хвостами» (відомо, що собаки виражають свою прихильність або радість за допомогою хвоста, яким активно крутять з боку в бік, а в цьому фразеологізмі виявляється настільки велика радість, що собаці було б недостатньо й одного хвоста для того, щоб її показати);

like the cat that got the cream <very proud or pleased because of something you have achieved or got> (LED) ‘бути гордим (самовдоволенним) або задоволеним через те, що щось дістав або здобув’, букв. ‘як кіт, який здобув вершки’;

(as) happy as a possum up a gum-tree (австрал.) (Кунин: 596), букв. ‘щасливий як опосум на евкالیптовому дереві’, тобто надзвичайно щасливий, радий.

3.4. Інтенсивний вияв радісних почуттів у фразеологізмах може співвідноситись і зі станами людей, зумовленими їхнім віком (зазвичай, молодим) або соціальним становищем. На цій підставі виокремлено ММ «людина, яка сильно радіє – людина певного соціального стану або віку». Ця модель реалізується лише в германських мовах і представлена в них у вигляді компаративних сполук. Так, у ФО англійської мови почуватися щасливими, радісними можуть представники двох діаметрально протилежних суспільних прошарків – король і розвізник піску, пор.: *as happy as a king* <completely or extremely happy etc> (ODEI: 22) ‘абсолютно або повністю щасливий’, букв. ‘щасливий як король’; *as happy as a sandboy* <completely or extremely happy etc> ‘абсолютно або повністю щасливий’, букв. ‘щасливий як розвізник піску’ (слово ‘boy’ вживалося на означення осіб чоловічої статі, які належали до нижчих верств суспільства, так виражалось зневажливе ставлення до них). У XVIII-XIX ст. чоловіки розвозили пісок у палаци вельмож і королів і коли їм щастило скуштувати щось смачне або їх пригощали якимись вишуканими стравами, вони були надзвичайно щасливі. У німецькій мові акцентується увага на віці людини, яка може почуватися надзвичайно щасливою, напр. *sich freuen wie ein Stint* (північнонім.) <sich sehr freuen> (Duden: 243–244) ‘дуже радіти’, букв. ‘радіти як молодик’. Словом *Stint* ‘молодик’ у північнонімецькому регіоні називають молодих людей, найчастіше неповнолітню молодь, безтурботну і веселу.

Культурно-національною специфікою відзначається й англ. фразеологізм *as happy as a Larry* (австрал.) <completely or extremely happy etc> (ODEI: 22) ‘абсолютно або повністю щасливий’, букв. ‘щасливий як Ларрі’, у якому інтенсивний вияв позитивного емоційного стану пов’язаний з конкретною історичною особистістю – австралійським боксером Ларрі Фолі (1847-1917). Закінчивши у 32 роки свою успішну кар’єру, він отримав за свій останній бій тисячу доларів і був дуже щасливий. Те, що матеріальні блага викликають відчуття надзвичайного щастя, відбилося і в англійському фразеологізмі *feel like a million dollars* <feel very healthy and happy>

(CCID: 106) ‘почуватися дуже здоровим та щасливим’, букв. ‘почуватися на мільйон доларів’.

Крім особових імен реальних людей, у ФО можуть уживатися й імена персонажів літературних і фольклорних творів. Так, в англійській мові виокремлено фразеологізм (*as*) *pleased as Punch* ‘elated or delighted on account of sth (be, look, sound)’ (ODI: 26) ‘у піднесеному настрої або задоволений (радісний) через щось’, букв. ‘задоволений як Панч’, де Панч (*Punch* скорочено від *Puncinello*) – традиційний персонаж англійського лялькового театру, який традиційно виступав у ролі блазня, гульвіси, веселуна. Панч подібний до російського лялькового героя Петрушки, який, однак, не увійшов до фразеологічного фонду з подібним значенням. У німецькій мові веселощі також можуть пов’язуватися з ляльковим театром, однак не з якимось одним її персонажем, а з ляльками загалом, пор. нім. *die Puppe tanzen lassen* ‘sehr ausgelassen sein, es hoch hergehen lassen’ (Duden: 600) ‘бути веселим’, букв. ‘змушувати ляльок танцювати’.

3.5. Почуття радості викликає в людини не лише емоційне збудження, а й прилив фізичної енергії, яка може виражатися в уривчастих швидких рухах, ударах, танку. На цій підставі виокремлено ММ «радість – різкі швидкі рухи / танок», яка реалізується в усіх досліджуваних мовах, пор. англ. *strike it lucky* ‘to be very lucky, especially when you were not expecting to’ (LED) ‘бути дуже щасливим особливо тоді, коли ти цього не очікуєш’, букв. ‘радісно вдаряти’; нім. *auf den Putz hauen* ‘ausgelassen sein, feiern’ (Duden: 600) ‘радіти, святкувати’, букв. ‘бити шпукатурку’, *einen (wilden) Freudentanz aufführen* ‘sich unbändig freuen’ (Duden: 243) ‘шалено радіти’, букв. ‘справжній / шалений танець радості виконувати’ (пор. укр. *вистрикувати зонки* ‘дуже радіти’ (СФУМ: 63)); рос. *подпрыгивать до потолка* ‘очень сильно радоваться кому-, чему-либо’ (Федоров: 486) ‘дуже сильно радіти кому-, чому-небудь’; укр. в *ударі* (*бути, перебувати*) ‘в стані душевного піднесення, натхнення; у піднесеному настрої’ (СФУМ: 733).

3.6. У ФО української та російської мов реалізується уявлення про те, що почуття надзвичайної радості, захвату впливають на здатність людини раціонально мислити, точніше позбавляють її такої здатності. На цій основі виділено ММ «сильна радість – втрата людиною інтелектуально-вольового контролю над собою». Зазвичай у фразеологізмах акцентується увага саме на неспроможності людини контролювати свої дії і вчинки через сильні емоції. В аналізованих одиницях така втрата

самоконтролю може виражатися двома способами: 1) використанням імеників і дієслів, пов'язаних з інтелектуально-вольовою діяльністю людини, її здатністю мислити, напр., рос. *без памяти веселиться* «очень сильно веселиться» (БФСРЯ: 32.) «дуже сильно веселитися», *себя не слышать от радости*, застар. «полностью отдаваться радости, восторгу» (Федоров: 631) «повністю віддаватися радості, захвату»; укр. *не чути себе* «бути у надзвичайно піднесеному стані» (СФУМ: 772); 2) використанням іменників *душа, серце* (які ніби є вмістилищем почуттів людини) у незвичній сполучуваності з дієсловами фізіологічного стану, напр., рос. *сердце замирает* «кто-либо испытывает блаженство, умиротворение, чувство радости» (Федоров: 610) «хто-н. відчуває блаженство, заспокоєння, радість»; *щемит* *серце* «хто-небудь відчуває піднесення, має добрий настрій» (СФУМ: 642), або з дієсловами звучання, напр., укр. *душа (серце) співає* «хто-небудь перебуває у доброму, піднесеному настрої, радіє» (СФУМ: 228).

Подібні способи вияву має і почуття сильної любові. Такі одиниці були виокремлені в усіх аналізованих мовах, проте їхня кількість є незначною (англ. – 4, нім. – 2, рос. – 6, укр. – 4). Інтенсивність вияву цього почуття переосмислюється у фразеологізмах через його результат, часто негативний (втрата свідомості, самовладання, божевілля та ін.), пор.: англ. *be nutty about somebody/something* «to like someone or something very much» (ODI: 205) «хто-н. або що-н сильно подобається», букв. «бути схибленим (на чому-небудь); до краю захопленим (ким-небудь)»; рос. *до безумия любить* «очень сильно, беспредельно, безгранично» (ФСРЯ: 34) «дуже сильно, безмежно»; укр. *до нестями (закохатися)* «дуже, надзвичайно сильно» (СФУМ: 434). У слов'янських мовах таке осмислення сильної любові виражається у фразеологізмах, побудованих за прийменниково-іменниковою моделлю, в яких іменник виражає ніби результат (рос. *безумие*, укр. *нестями*), а прийменник *до* вказує на граничність сили цього почуття.

Символом зосередження сильних емоційних переживань, почуттів, зокрема й кохання, також є серце, а в російській та українській мовах ще й душа (за біблійними уявленнями, серце виражає внутрішню сутність людини (47: 241)). Так, для вираження сили свого кохання, інтенсивності почуття, яке переживає людина, вона може пожертвувати серцем, напр., англ. *lose your heart to sb* (literary) «to fall in love with someone» (360: 185) «закохатися», букв. «поступатися своїм серцем на користь кого-н. / віддавати своє серце комусь»; нім. *jmdm sein Herz schenken* «Liebe / tiefe Zuneigung zu jemandem empfinden; sich verlieben; verliebt sein» (RI) «відчувати до когось кохання,

глибоку симпатію; закохатися, бути закоханим’, букв. ‘подарувати кому-н. своє серце’. Також на серце метафорично можуть переноситися властивості істот, а тому воно може тьохкати, співати або ж зазнавати різних ушкоджень, пор.: нім. *das Herz zum Schmelzen bringen* ‘ein starkes Gefühl der Liebe erzeugen’ (RI) ‘викликати сильне почуття любові’; укр. *тьохкає серце* ‘хтось сповнений почуттям кохання’ (СФУМ: 642).

3.7. Виявом радості, веселощів є сміх, ‘переривчасті, характерні звуки, які утворюються короткими видихальними рухами як вияв радості, задоволення, нервового збудження і т. ін.’ (СУМ, IX: 409). Фразеологізми, які характеризують інтенсивний сміх, становлять у досліджуваних мовах значний відсоток вибірки аналізованої ФСПП (35 %), але найбільше їх у німецькій та українській мовах (50 %). У більшості випадків результатом такого інтенсивного фізіологічного вияву радості є деструкція людського організму. На цій підставі виокремлено ММ «*сильний сміх – деструкція певної частини людського тіла*».

Найчастіше у складі фразеологізмів уживаються соматизми (англ. *head* ‘голова’, *gut* ‘кишки, нутроці’; нім. *der Buckel*, розм. ‘спина’, *der Bauch* ‘живіт’, *der Arsch*, груб., лайл. ‘зад’; рос. *живот (животики), кишки*; укр. *боки, живіт, кишки*), які зазвичай поєднуються з дієсловами, що вказують на руйнування об’єкта, пор.: англ. *laugh your head off* ‘laugh a lot’ (LED) ‘дуже багато сміятися’, букв. ‘сміятися так, що аж відпадає голова’, *bust a gut (laughing)* ‘to laugh a lot’ (360: 168) ‘багато сміятися’, букв. ‘руйнувати нутроці від сміху’; нім. *sich (Dat.) den Arsch ablachen* (derb.) ‘sich sehr amüsieren, heftig lachen’ (Duden: 61) ‘дуже веселитися, сильно сміятися’, букв. ‘висміяти зад’; рос. *надрывать животики / кишки (от смеха)*, прост. ‘хохотать до изнеможения’ (ФСРЯ: 262) ‘реготати до знемоги’; укр. *рвати кишки (від сміху, реготу)* ‘дуже сміятися’ (Ужченко: 74).

Сміх як фізичний вияв радості викликає асоціації з фізичним болем, в результаті якого людина може змінювати своє звичайне положення у просторі (згинатися, корчитися, крутитися та ін.) або навіть померти, напр., англ. *in stitches* ‘laughing very hard’ (CCID: 340) ‘сміятися дуже сильно’, букв. ‘до кольок’; нім. *sich krumm- und schief lachen* ‘über etw. Komisches, Lustiges heftig lachen’ (Duden: 454) ‘над чимось комічним, смішним сильно сміятися’, букв. ‘сміятися вигинаючись та викривляючись’; рос. *умирать со смеху* ‘неудержимо, до изнеможения смеяться’ (ФСРЯ: 454) ‘нестримно, до знемоги сміятися’, укр. *аж кольки під грудьмистирають* ‘сильно сміятися’ (349, I: 21).

В англійській та німецькій мовах сила сміху може також вимірюватися через його гучність, що відбилося у таких фразеологізмах, як англ. *roar/scream/shriek with laughter* <laugh very loudly> (LED) 'сміятися дуже голосно', букв. 'ревити / вищати від сміху, істерично сміятися'; нім. *brüllen vor Lachen* (Schemann: 458) 'ревіти від сміху', в яких використовуються дієслова звучання (англ. *roar/scream/shriek*, нім. *brüllen*), що вказують на дуже голосне продукування звуку.

Серед ФО, що позначають інтенсивний сміх, виокремлюються також і унікальні одиниці. Так, в англійській мові виснажувальна дія голосного сміху передається через образ каналізаційної труби, напр., *laugh like a drain* <laugh noisily and vigorously> (CCID: 110) 'сміятися шумно та енергійно', букв. 'сміятися як дренаж (каналізаційна труба), те, що осушує, виснажує'. В українській мові національно маркованою є одиниця *як циган сироваткою заливатися* <дуже, сильно (сміятися)> (Ужченко: 213), який має затемнену внутрішню форму. В українських казках (народних і літературних, авторських) циган часто виступає головним персонажем («Циган» П. Куліша, «Циган і чоловік», «Хитрий циган», «Циган косарем», «Циган і ведмідь»). У них циган завжди постає хитрим, ласим до легкого заробітку чоловіком. Так, у казці «Циган косарем» розповідається про брехливого цигана, якого господар найняв для косіння трави, а циган з'їв обід і проспав увесь день. На наступний день господар, щоб провчити цигана, хитрістю змусив його увесь день працювати не ївши, а ввечері, коли господиня частувала цигана, спочатку дала йому горілки, трохи борщу і сироватки, якої він випив дуже багато, оскільки був дуже голодний. А вже після сироватки пішли пироги зі сметаною, які він уже не зміг подужати. Тобто у цій ситуації циган дійсно «заливався» сироваткою, намагаючись швидко наїстися, і, можливо, саме це послугувало основою для створення фразеологізму, в якому згодом слово *заливатися* почало вживатися у переносному значенні 'голосно, без упину, захлинаючись, сміятися' (СУМ, III: 184).

Висновки. Фразеологізми, що позначають інтенсивний вияв позитивного емоційного стану можуть утворюватися за різними метафоричними моделями, універсальними серед яких є такі: «*надзвичайно щаслива, радісна людина – тварина / птах*», «*сильна радість / захоплення – повітря / небо / верх*», проте в їхніх межах у кожній з аналізованих мов можуть виявлятися культурно зумовлені компоненти (наприклад, англ. *clam* 'моллюск', нім. *Kalb* 'теля').

В усіх зіставлюваних мовах наявні ФО, що характеризують сміх як вияв позитивних емоцій суб'єкта. Вони становлять значний відсоток вибірки аналізованої

ФСПП (35 %). Найбільше їх у німецькій та українській мовах (по 50 % відповідно). Ці одиниці будуються за ММ «сильний сміх – деструкція певної частини людського тіла». На формальному рівні інтенсивність сміху реалізується через використання дієслів деструкції, що вказують на руйнування об'єкта (найчастіше – органів людини). У германських мовах сила сміху може також вимірюватися через його гучність. Перспективою подальших досліджень може слугувати зіставлення зіставлення специфіки вираження інтенсивності позитивних та негативних емоцій у різноструктурних мовах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранов А. Н., Добровольский Д. О. Аспекты теории фразеологии / А. Н. Баранов, Д. О. Добровольский. – М. : Занк, 2008. – 656 с.
2. Бидерманн Г. Энциклопедия символов / Г. Бидерманн : Пер. с нем. / Общ. ред. и предисл. Свенцицкой И. С. – М. : Республика, 1996. – 335 с.
3. Вежбицкая А. Семантические универсалии и базисные концепты / А. Вежбицкая. – М. : Языки славянской культуры, 2011. – 568 с.
4. Головановская М. К. Ментальность в зеркале языка. Некоторые базовые концепты в представлении французов и русских / М. К. Головановская. – М. : Языки славянской культуры, 2009. – 376 с. (Язык. Семиотика. Культура).
5. Изард К. Э. Эмоции человека / К. Э. Изард. – М., 1980. – 182 с.
6. Купер Дж. Энциклопедия символов / Дж. Купер. Кн. IV. Серия «Символы». – М. : Ассоциация Духовного Единения «Золотой век», 1995 – 401 с.
7. Экман П. Психология эмоций. Я знаю, что ты чувствуешь / П. Экман. – СПб, 2010. – 182 с.
8. Diller H.J. Emotion and the Linguistics of English // Proceedings, Tübingen: Niemeier, 1992.
9. Nöth W. Symmetries and Asymmetries between Positive and Negative Emotion Words // Proceedings, Tübingen: Niemeier, 1992.
10. Schwarz N., Bless H. Happy and mindless, but sad and smart? The impact of affective states on analytic reasoning // Emotion and social judgment / J. P. Forgas (Ed.). – New York : Pergamon Press, 1991. – P. 55–72.
11. Wierzbicka A. Emotional Universals / A. Wierzbicka // Language Design. – 1999. – № 2. – P. 23–69.
12. Wierzbicka A. Emotions Across Languages and Cultures : Diversity and Universality / A. Wierzbicka. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. – P. 285–319.
13. Wierzbicka A. The semantic of Emotions : Fear and its Relatives in English / A. Wierzbicka // Australian Journal of Linguistics. – 1990. – V. 10. – № 2. – P. 35–48.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. БФСРЯ: Большой фразеологический словарь русского языка. Значение. Употребление. Культурологический комментарий. / Отв. ред. В. Н. Телия. 2-е изд., стер. – М. : АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2006. – 784 с.
2. Кунин: Кунин А. В. Большой англо-русский фразеологический словарь // А. В. Кунин. (4-е изд., перераб. и доп.). – М. : «Русский язык», 1984. – 944 с.
3. Полевой: Полевой Б. Повесть о настоящем человеке. – К. : Радянська школа, 1983. – 272 с.
4. СУМ: Словник української мови : в 11 тт. [Електронний ресурс] / АН УРСР. Інститут мовознавства; (за ред. І. К. Білодіда). – К. : Наукова думка, 1970-1980. – Режим доступу:

<http://sum.in.ua>

5. *СФУМ*: Словник фразеологізмів української мови / Уклад. В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, В. В. Дятчук, Н. М. Неровня, Т. О. Федоренко. – К. : Наук. думка, 2003. – 787 с.

6. *Ужченко*: Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник української мови. – К. : Освіта, 1998. – 224 с.

7. *Федоров*: Федоров А. И. Фразеологический словарь русского литературного языка (Текст): около 13000 фразеологических единиц. 3-е изд. – Москва : АСТ : Астрель, 2008. – 879 с.

8. *ФСРЯ*: Фразеологический словарь русского языка / Молотков А.И. – М. : Советская энциклопедия, 1968. – 543 с.

9. *CCID*: Collins Cobuild Idioms Dictionary. – Glasgow : Harper Collins Publishers, 2002. – 498 p.

10. *Duden*: Duden. Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik. Band 11. – Dudenverlag : Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich. – 959 S.

11. *LED*: Longman Exams Dictionary [Електронний ресурс] – Режим доступу: Longman Exams Dictionary CD-ROM © Pearson Education Limited 2006.

12. *ODI*: Oxford Dictionary of Idioms / (Edited by Judith Siefring). Oxford : Oxford University Press, 2004. – 352 p.

13. *ODEI*: Oxford Dictionary of English Idioms / (Edited by John Ayto). – Oxford : Oxford University Press, 2009. – 607 p.

14. *Schemann*: Schemann H. Deutsche Idiomatik Wörterbuch der deutschen Redewendungen im Kontext (2. Auflage, mit vollständig überarbeiteter Einführung). – Stuttgart-Dresden : Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, Berlin/Boston, 1993. – 1037 S.

15. *RI*: Redensarten Index [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.redensarten-index.de/links/links-redensarten.php>

Стаття надійшла до редакції 15.09.2017

УДК 81'37:811.161.2'06

А. В. Попова
(Вінниця)

НІКНЕЙМ ЯК ОСНОВНИЙ ЗАСІБ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ ВІРТУАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ: СЕМАНТИЧНА ПРИРОДА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ)

Статтю присвячено вивченню становлення поняття «нікнейм», спричиненого розвитком Інтернет-комунікації. Увага приділяється різним підходам до семантичної класифікації нікнеймів, а також особливостям семантики українських Інтернет-антропонімів. У результаті дослідження сформульовано визначення поняття «нікнейм», мережеві імена проаналізовано з точки зору їхніх семантичних ознак та виявлено, що найбільш численною групою нікнеймів є преноніми – Інтернет-антропоніми, що складаються лише з імені користувача.

Ключові слова: антропонім, нікнейм, Інтернет-комунікація, віртуальна мовна особистість.

А. В. ПОПОВА. НИКНЕЙМ КАК ОСНОВНОЕ СРЕДСТВО САМОПРЕЗЕНТАЦИИ ВИРТУАЛЬНОЙ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ В ИНТЕРНЕТ- КОМУНИКАЦИИ: СЕМАНТИЧЕСКАЯ ПРИРОДА И КЛАСИФИКАЦИИ (НА МАТЕРИАЛЕ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА)

Статья посвящена изучению становления понятия «никнейм», обусловленного развитием Интернет-коммуникации. Уделяется внимание разным подходам к семантической классификации Интернет-антропонимов, а также особенностям семантики украинских никнеймов. В результате исследования сформулировано определение понятия «никнейм», сетевые имена проанализированы с точки зрения их семантических признаков. Наиболее численная группа никнеймов – пренонимы – Интернет-антропонимы, которые состоят только из имени пользователя.

Ключевые слова: антропоним, никнейм, Интернет-коммуникация, виртуальная языковая личность.

Постановка проблеми. У процесі спілкування в мережі Інтернет віртуальна особистість конструє власну ідентичність за рахунок самопрезентації. Основними способами самопрезентації є самоопис і самовираження. У першому випадку людина створює свій образ, використовуючи опис – створюється іконічний образ себе самого, максимально близький, на думку комуніканта, до його особистості. У другому випадку створений образ відрізняється від особистості, яку він репрезентує, і автор постає перед нами в непрямому, символічному вигляді (Єлькіна, 2012).

Мережеве ім'я, виступаючи способом саморепрезентації віртуальної особистості в Інтернет-комунікації, є відносно новим явищем в ономастиці, що зумовлює наявність великої кількості підходів до вивчення і визначення цього поняття, які, однак, мають багато спільних рис.

О. С. Балкунова, наприклад, визначає мережеве ім'я як «віртуальну власну назву, умовне або вигадане комп'ютерне ім'я, художній образ, який користувачі створюють для особистого спілкування в мережі» (Балкунова, 2012: 22).

На думку Н. Г. Асмус, мережевий антропонім це «вигадане неосновне ім'я, яке вибирає з уже наявних (імен «зірок», казкових персонажів, непересічних особистостей) або придумує собі комунікант для спілкування у віртуальному співтоваристві» (Асмус, 2005: 73).

У роботі Т. В. Анікіної зустрічаємо таке визначення: «нікнейм – це результат штучної номінації, для якої важлива наявність певної цілі та облік індивідуальних властивостей так званого об'єкта» (Анікіна, 2012: 57). Дослідницею також виявлено ряд факторів, які впливають на вибір і створення нікнейма: функціональні особливості ніків, емоційно-експресивна відміченість подібних власних імен, характер мовної ситуації і бажання бути кращим у замкнутому комунікативному середовищі. При створенні імені у віртуальному просторі чату особистість комуніканта грає першорядну роль. Вибираючи собі ім'я, користувач виділяє в собі ту чи іншу якість або особливість (Анікіна, 2012).

Слід зазначити, що термінологічною назвою мережевих антропонімів, що є загальноприйнятою та використовується більшістю дослідників, є нікнейм (або ж нік). Однак трапляються різні варіанти цього терміна, серед яких юзеронім, ім'я-маска, інтернет-псевдонім, псевдо і т. д. (Сінельнікова, 2011).

Є. А. Сазонова вводить термін нетнейм (від англ. Net – мережа, name – ім'я) – слово, словосполучення чи речення, яке використовується віртуальною мовною особистістю під час Інтернет-спілкування для саморепрезентації, самопозиціонування (Сазонова, 2013: 85). Однак, у роботі підкреслено, що користувачі Інтернету (незалежно від географії їхнього перебування) частіше використовують слово нікнейм.

Мережеві імена є результатом мовної номінації і використовуються для позначення індивідів, оскільки володіють основними ознаками власних назв, перш за все, такими як одиничність і визначеність номінації, наявність референції, семантичної і структурної специфіки. При цьому як явище штучної номінації, тобто створені людиною з певною метою, нікнейми мають низку властивостей, що дозволяють говорити про їхнє особливе місце в ономастичній лексиці й відокремлення їх від власних імен (первинних), псевдонімів і прізвиськ (Балкунова, 2012).

За ознакою обов'язковий / факультативний псевдонім і прізвисько протиставляються імені. Однак за комунікативною спрямованістю псевдонім зближується з іменем в опозиції до прізвища, оскільки обидві категорії розраховані на широку аудиторію.

Традиційно псевдонім визначається в літературознавстві як вигадане ім'я, за допомогою якого створюється помилковий образ особи, що пише, щодо її статі, національності, професії, характеру або політичних уподобань (Асмус, 2005). Виходячи з цього визначення, Н. Г. Асмус констатує, що псевдонім орієнтований на спеціальні сфери діяльності, у яких результат роботи творчої свідомості втілюється засобами знакових систем (музика, образотворче мистецтво, літературна творчість тощо). Дослідниця також пише, що «псевдонім покликаний грати деяку роль, для позначення якої з тих чи інших причин не може бути використано звичайне ім'я. На відміну від інших антропонімів (імені та прізвища), псевдонім винаходить і привласнює собі сам автор як особливий засіб самовираження» (Асмус, 2005). Вигадування псевдоніма не викликається тією суспільною необхідністю, якою обумовлена поява й функціонування звичайних імен. При обранні псевдоніма автор керується своїми бажаннями незалежно від приватних причин (конспірація, наслідування моди і т. д.) (Асмус, 2005).

Основним мотивом створення псевдоніма є саморепрезентація, тому він дуже схожий із мережевим ім'ям. Крім того, їх схожість базується також на ознаках самоідентифікації, індивідуальної приналежності, обмеженості сфери вживання.

Незважаючи на свою характеристику вигаданого імені, що заміняє справжнє ім'я і є придуманим його носієм, нікнейм може бути віднесений до псевдонімів лише з певним застереженням: нікнейм відрізняється «більшою експліцитністю прагматичного компонента, що обумовлена сферою використання в мережі Інтернет як особливого виду комунікативного простору» (Балкунова, 2012: 94). Функціональна особливість нікнеймів, яка полягає в самонайменуванні, дозволяє відмежувати їх від прізвиць, хоча й ті, і інші характеризують та індивідуалізують об'єкт (особу) за певною, найчастіше, оцінною ознакою й мають властивість відкритого ряду, тобто невичерпність матеріалу для їх утворення.

Дослідження нікнейма як засобу ідентифікації у віртуальному середовищі має зв'язок не тільки з лексикою, але й із психологією та соціологією. Анонімність дозволяє проявити приховане сприйняття себе як особистості на підсвідомому рівні, що є відомим тільки користувачеві, часто несвідоме. Цим пояснюється зацікавленість психологів питанням створення і трактування нікнейма у віртуальному світі.

Такі дослідники як А. Ага (Agha, 2007), К. Манн (Mann, 2000) розглядають сучасну мову мережі Інтернет із точки зору психології і приходять до висновку про

Попова А.В. Нікнейм як основний засіб самопрезентації віртуальної особистості в інтернет-комунікації: семантична природа та класифікація (на матеріалі української мови)

стереотипність поведінки й вираження думок через мовні засоби. П. Уеллес (Wallace, 1999) вивчає варіативність поведінки, створення «масок» і вигаданих образів, проводить аналіз реакцій користувачів на різні нікнейми з точки зору сприйняття того, хто ховається за ніком користувача як особистості. Віртуальна мережа дозволяє створити не тільки нове ім'я, а й новий образ, який може бути використаний абсолютно анонімно й не мати очевидних зв'язків із реальним користувачем. Створення ніка пов'язує креативність і свідомість людини з мовними засобами для вираження думки і закріплення її в письмовій формі (Хорікова, 2010).

Особливості віртуального мовлення впливають не лише на структуру мережевого імені, але й на його форму, тобто внутрішню організацію, або семантику. Саме тому семантична природа мережевих імен є найбільш складною і розкриває їх значення.

Об'єктом пропонованого дослідження виступають нікнейми в українській мові.

Предметом дослідження є семантичні особливості зазначених лексичних одиниць.

Мета дослідження полягає у виявленні та аналізі особливостей семантики власних назв у мережі Інтернет (нікнеймів) на матеріалі української мови.

Мета дослідження передбачає вирішення таких **завдань**:

- виявити особливості семантичної структури українських мережевих імен;
- класифікувати нікнейми за семантичними ознаками;
- провести аналіз кількісних результатів дослідження.

Для вирішення поставлених завдань у роботі використані такі **методи** лінгвістичного аналізу, як описовий метод, метод компонентного аналізу, а також кількісний метод дослідження мовних одиниць. Як допоміжну дослідницьку операцію було використано прийом систематизації.

Матеріалом для дослідження слугують 500 лексичних одиниць, дібраних методом суцільної вибірки з україномовних інтернет-форумів.

У сучасному суспільстві більшість мов знаходяться під прямим впливом Інтернет-комунікації, тому антропонім в Інтернет-просторі продовжує активно вивчатися у різних аспектах. Українська мова не є виключенням, однак відсутність теоретичних праць, присвячених всебічному дослідженню нікнеймів в українській мові в цілому, а також їхніх семантичних особливостей зокрема, зумовлюють **актуальність** теми пропонованого дослідження.

Новизна роботи полягає у тому, що вперше було зроблено спробу проведення комплексного семантичного українських нікнеймів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У нікнеймі зашифрована інформація про самого користувача: крім особистого імені, це може бути вік, стать, професія, хобі, особливості зовнішності або характеру людини, її емоційний стан, уподобання тощо. Через такий широкий спектр інформації, закладеної в сутність нікнейма, існує величезна кількість найрізноманітніших класифікацій і різновидів віртуальних імен, запропонованих різними дослідниками з метою якомога більш точно розкрити зміст мережевих імен.

Слідом за дослідницею Є. О. Сазиною для розкриття семантичної природи нікнеймів здається доречним використовувати класифікацію псевдонімів, запропоновану В. Г. Дмитрієвим у монографії «Скрывшие своё имя», адже нікнейми мають багато спільних рис із псевдонімами (Дмитрієв, 1977).

В основу класифікації, запропонованої В. Г. Дмитрієвим покладено спосіб їхнього утворення. Відповідно до цієї класифікації відібрані лексичні одиниці можна об'єднати у такі основні групи:

1. Автонім (грец. Autos — сам) — справжнє ім'я людини.
2. Алонім (грец. Allos — інший), або гетеронім — прийняті як псевдонім прізвище або ім'я реально існуючої особи (письменника, актора, співака, політичного діяча і т.д.).
3. Геонім (грец. Geo — земля) або топонім (грец. Topos — місце) — псевдонім, пов'язаний із географічним положенням.
4. Геронім — прийняте як псевдонім прізвище літературного персонажа або міфологічної істоти.
5. Зоонім (грец. Zoon — тварина) — підпис, в основу якого покладено назву тварини.
6. Пренонім (лат. Prae — перед) — підпис, що складається лише з імені автора.
7. Титлонім (лат. Titulus — титул) — псевдоніми, що вказують на професію автора, так само як і на його суспільний статус, звання, посаду, хобі.
8. Фізіонім (грец. Physis — природа) — псевдонім, в основу якого покладено назву явища природи.

Попова А.В. Нікнейм як основний засіб самопрезентації віртуальної особистості в інтернет-комунікації: семантична природа та класифікація (на матеріалі української мови)

9. Фітонім (грец. Phytón — рослина) — псевдонім, в основу якого лягла назва рослини.

10. Френонім (від грец. Fren — розум) — псевдонім, який указує на головну рису характеру автора.

11. Хроматонім (грец. Chroma — колір, фарба) — псевдонім, в основу якого покладено назву кольору.

12. Ейдонім (грец. Eidos — зовнішність) — імена, що характеризують авторів з фізичного боку.

Семантичні типи нікнеймів, виявлені на основі 500 лексичних одиниць, представлені в Таблиці 1.

Таблиця 1

Семантичні типи нікнеймів в українській мові

№ з/п	Семантичний тип	Кількість одиниць		Приклади
		Абсолютна	Відносна	
1	Пренонім	112	22,4 %	<i>AliSa, Ленка, Ксюшенька</i>
2	Титлонім	78	15,6 %	<i>Старійшина, Генеральний писар, Тітонька Етту</i>
3	Геронім	50	10 %	<i>Фарбований Лис, Білосніжка, медуза горгона</i>
4	Зоонім	36	7,2 %	<i>Їжачок, білочка-пустунка, вівця-</i>
5	Френонім	32	6,4 %	<i>Нечупара, Мрійниця, Шалена Капелюшниця</i>
6	Фітонім	27	5,4 %	<i>Жоржина, Магнолія), конвалія</i>
7	Геонім/топонім	20	4 %	<i>СРСР, Киянин, львів'янка</i>
8	Алонім/гетеронім	19	3,8 %	<i>ТОДОСЬ ОСЬМАЧКА, Наполеон34, Цезар</i>
9	Автонім	15	3 %	<i>Максим Стюфляєв, Микола Шевченко, Сергій Вакуленко</i>
10	Фізионім	15	3 %	<i>ВеСеЛкА, ГРАД, Сонечко</i>
11	Ейдонім	17	3,4 %	<i>Зеленоока, Кароока, красивий українець</i>
12	Еттонім	6	1,2 %	<i>-Українець-, ukrainer, Венгер</i>
13	Хроматонім	5	1 %	<i>Біла миша, БлакитнаНіч, Біла киця</i>
14	Залишкова група	68	13,6 %	<i>Бульбашка..., Гринджолята, Аура</i>
	Усього	500	100 %	

Як демонструє проведене дослідження, в українській Інтернет-антропоніміці автоніми трапляються не часто (3% від загальної кількості одиниць). Це можна пояснити тим, що автонім — це справжнє ім'я людини, а основна мета мережевого імені — приховати справжнє ім'я користувача, дати якомога менше достовірної інформації про учасника Інтернет-комунікації.

До групи автонімів також належать українські мережеві імена, виражені ім'ям та ім'ям по батькові, оскільки це є практично повною формою традиційного українського імені, і дослідники не об'єднують подібні випадки в окрему групу.

Геоніми, імена, пов'язані з географічними назвами, у більшості випадків указують на приналежність людини до певного місця проживання або народження. Серед українських мережевих імен поряд із зрозумілими, що не вимагають пояснень, нікнеймами (*Володимир Одесса, Київ92*) були виявлені такі, до яких необхідно дати коментар. Наприклад, до цієї класифікаційної групи належить нікнейм *Гуцул*, що означає представника етнічної групи українців, які проживають в Карпатах. Мережеве ім'я *Слобожанка* також належить до групи геонімів, бо означає жителя Слобідської України, тобто сучасних територій Харківської та Сумської областей.

Окрему увагу слід приділити алонімам серед українських мережевих імен. Як зазначалося вище, алонім є прийнятим як псевдонім прізвищем або ім'ям реально існуючої особи (письменника, актора, співака, політичного діяча і т.д.). У деяких випадках з українськими нікнеймами буває проблематично визначити, чи належить прізвище або ім'я відомій людині або ж є справжнім прізвищем або ім'ям мовної особистості, яка бере участь у процесі комунікації. Наприклад, досить нескладно розібратися з нікнеймом *Мессі* (Ліонель Мессі—аргентинський футболіст), *Махно* (Нестор Махно — український політичний і військовий діяч), *даВІНЧІ* (Леонардо да Вінчі — італійський художник). Однак, труднощі виникають за аналізу таких прізвищ як *Шевченко* чи *Зварич*, оскільки вони є дуже поширеними й цілком можуть належати учаснику Інтернет-комунікації так, як і вказувати на відомих персоналій (*Шевченко*: від Тарас Шевченко — український поет, чи Андрій Шевченко — український футболіст, *Зварич*—український політичний діяч).

За аналізу алонімів було знайдено кілька окремих випадків, які дослідник Дмитрієв називає напівалонімами. Це псевдоніми, що складаються з поєднання реального прізвища з чужим ім'ям, і навпаки. Наприклад, нікнейм *Дарця_Борхес* можна вважати напівалонімом, тому що перший його компонент — ім'я мовної особистості

Попова А.В. Нікнейм як основний засіб самопрезентації віртуальної особистості в інтернет-комунікації: семантична природа та класифікація (на матеріалі української мови)

(Дарця— Дар'я), а другий — Борхес – прізвище аргентинського письменника Хорхе Луїса Борхеса. Таке поєднання реального імені користувача з прізвищем відомої людини свідчить про особисті переваги, смаки, вподобання Інтернет-користувача, і, як наслідок, використовується віртуальною особистістю з прагматичною метою: повідомити інших користувачів про свої смаки й таким чином знайти потенційних співбесідників зі схожими вподобаннями.

Серед зоонімів можна зустріти окремі види, що є підгрупами цієї групи нікнеймів, наприклад, нікнейми, побудовані на назвах комах — ентомоніми (*Бамблбі* від англійського «*bumble-bee*» - *джміль*), риб — іхтіонім (*Карасик*), птахів — орнітонім (*Ластівочка*). Оскільки ці мережеві імена представлені в дослідженні лише поодинокими випадками, вбачається доцільним не виділяти їх в окремі групи, а об'єднати під заголовком «Зооніми».

Особливістю пренонімів як різновиду мережевих імен в українській мові є наявність великої кількості зменшувально-пестливих форм (*Марічка* — від *Марія*, *Анюта* — від *Анна*, *Ксюшенька* — від *Ксенія*). Характерною рисою цієї групи мережевих імен можна вважати наявність як слов'янських імен, так і іноземних.

Подібний випадок спостерігається серед фітонімів — імен, в основі яких лежить назва рослини: українські назви (*Магнолія*, *Конвалія*) трапляються поряд з англійськими (*Сатоміле* — у перекладі з англійської «ромашка»).

Окремий випадок титлонімів був виявлений серед мережевих імен, що вказують на професію автора, так, як і на його суспільний статус, звання, посаду, хобі, а саме аристонім. Аристонім — це ім'я з додаванням титулу, що найчастіше авторові не належить. Наприклад, нікнейми *Князь Вітольд* або *Його Величність Дмитро* належать до цієї категорії.

У ході дослідження було знайдено 68 одиниць, які є мережевими іменами з різною семантикою, що не належать до певної групи. Серед них варто виділити групу Інтернет-антропонімів, які за своєю семантикою є сумішшю автоніма з пренонімів, адже представлені у вигляді повної форми імені та прізвища, скороченого до однієї літери, або ж у вигляді повної форми прізвища та імені, скороченого до однієї літери (*Володимир_В*, *Павло З.*, *Дана К*, *А. Мертвий*, *К. Савур*).

Крім того, серед мережевих імен з різною семантикою були знайдені імена, що називаються патронімами — псевдоніми, які складаються з імені по батькові автора

(Миколаївна, Васильович), а також нікнейми, які можна віднести до інкогнітонімів — імен, які підкреслюють, що автор хоче залишитися невідомим (*АнонімАнонім, мене тут нема, Чи не має значення хто, Просто я, Йа*).

Висновки. На основі проведеного дослідження теоретичних джерел і практичного матеріалу можна зробити такі висновки. У процесі спілкування в мережі віртуальна особистість конструює власну ідентичність за рахунок самопрезентації. Основним засобом самопрезентації, який надає ідентифікаційну інформацію про користувача, є його ім'я (нік). Нікнейм – слово, словосполучення чи речення, яке використовується віртуальною мовною особистістю під час інтернет-спілкування для саморепрезентації і самопозиціонування. За функціями нікнейм дуже схожий на псевдонім, але існує низка особливостей, яка відрізняє їх. Семантична природа мережеских імен є складною і розкриває їхнє значення. Найчастіше в нікнеймі зашифрована інформація про самого користувача: крім особистого імені, це може бути вік, стать, професія, хобі, особливості зовнішності або характеру людини, її емоційний стан, вподобання тощо. Існує багато класифікацій мережеских імен, побудованих за різними принципами. Використана у дослідженні класифікація дозволила виявити в українській мові 13 семантичних типів нікнеймів. Найбільш численною групою є преноніми, тобто Інтернет-антропоніми, що складаються лише з імені користувача.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Аникина Т. В.* Виртуальный антропоним в системе современной коммуникации / Т. В. Аникина // Уральский филологический вестник. – 2012. – №2. – С. 56–59.
2. *Асмус Н. Г.* Лингвистические особенности виртуального коммуникативного пространства : дис. ... кандидата филол. наук: 10.02.19 / Нина Геннадьевна Асмус. – Челябинск, 2005. – 191 с.
3. *Балкунова А. С.* Роль сетевого имени (никнейма) во взаимодействии субъектов виртуальной коммуникации: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка» / А. С. Балкунова. – М., 2012. – 26 с.
4. *Дмитриев В. Г.* Скрывшие своё имя: из истории псевдонимов и анонимов / В. Г. Дмитриев. – М. : Наука, 1977. – 312 с.
5. *Елькина О. М.* Лингво-социокультурные особенности речевой деятельности в сфере компьютерно-опосредованной коммуникации (на материале англоязычных блогов) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Ольга Михайловна Елькина. — Пятигорск, 2012. — 198 с.
6. *Сазонова Є. О.* Антропонім в Інтернет-комунікації (на матеріалі української, англійської та італійської мов): дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.15 / Євгенія Олександрівна Сазонова. – Донецьк, 2013. – 190 с.
7. *Синельникова Л. Н.* Языковая личность vs дискурсивная личность: отношения дополнительности или новая категоризация / Л. Н. Синельникова // Жанры и типы текста в научном и медийном дискурсе: межвуз. сб. науч. тр. / ФГБОУ ВПО «ОГИИК». — Орёл : Изд. ООО «Горизонт», 2011. — Вып. 9. — С. 37–44.
8. *Хорикова В. С.* Когнитивный анализ никнеймов пользователей сети Интернет / В. С. Хорикова // Вопросы когнитивной лингвистики. — Тамбов : Изд. Дом ТГУ им. Г. Р. Державина, 2010. — № 3. — С. 64–68.

Попова А.В. Нікнейм як основний засіб самопрезентації віртуальної особистості в інтернет-комунікації: семантична природа та класифікація (на матеріалі української мови)

9. Agha A. Language and Social Relations / A. Agha. — New York :Cambridge University Press, 2007. — 446 p.

10. Bechar-Israeli H. From «Bonehead» to «cLoNehEAd»: Nicknames, Playsand Identity on Internet Relay Chat / H. Bechar-Israeli // Journal of Computer-Mediated Communication. — 1998. — Vol. 1. — № 2. — P. 145–167.

11. Mann C. Internet Communication and Qualitative Research. A Handbook for Researching Online / C. Mann, F. Seward. —London :Sage Publications Ltd., 2000. — 272 p.

12. Wallace P. The Psychology of the Internet / P. Wallace. —Cambridge :Cambridge University Press, 1999. — 264 p.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2017

**СЕМАНТИЧНІ Й ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧНІ
КАТЕГОРІЇ СЛОВА, ВИСЛОВЛЮВАННЯ Й ТЕКСТУ**

УДК 81'44:81'37(811.111+8111.161.2)

© О. О. Залужна
(Вінниця)

**СЕМАНТИКА ОБ'ЄКТА КАУЗАТИВНОЇ СИТУАЦІЇ В ПЕРМИСИВНИХ
ТА ПРОХІБІТИВНИХ КОНСТРУКЦІЯХ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА
УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ (НА МАТЕРІАЛІ ДІЕСЛІВ *TO LET / TO PROHIBIT*
ТА *ДОЗВОЛЯТИ / ЗАБОРОНЯТИ*)**

Стаття присвячена зіставному дослідженню семантики об'єкта каузативної ситуації в пермисивних та прохібітивних конструкціях. Дослідження базується на прикладах уживання дієслів англійської (*to let / to prohibit*) та української (*дозволяти / забороняти*) мов, які у мовленні функціонують як каузативні дієслова-зв'язки, формуючи каузативну ситуацію. Емпіричний корпус дослідження складають 200 каузативних конструкцій в англійській мові та 200 – в українській, отримані з корпусів аналізованих мов. У статті з-поміж іншого визначається статус пермисивних та прохібітивних конструкцій у системі теорії каузативності та їх співвідношення з імперативом; також встановлено, що аналізовані конструкції формують привативну опозицію, яка базується на семі заперечення. Визначено, що усі об'єкти пермисивних та прохібітивних конструкцій входять до концептосфери каузатора та можуть бути представлені особою-мовцем, іншими особами / або групою осіб, неживими об'єктами (конкретними та абстрактними), тваринами, рослинами.

Ключові слова: семантика, синтаксис, каузативна конструкція, пермисивна / прохібітивна конструкція.

**О.А. ЗАЛУЖНАЯ. СЕМАНТИКА ОБЪЕКТА КАУЗАТИВНОЙ СИТУАЦИИ В
ПЕРМИСИВНЫХ И ПРОХИБИТИВНЫХ КОНСТРУКЦИЯХ В АНГЛИЙСКОМ И
УКРАИНСКОМ ЯЗЫКАХ (НА МАТЕРИАЛЕ ГЛАГОЛОВ *TO LET / TO PROHIBIT*
И *ДОЗВОЛЯТИ / ЗАБОРОНЯТИ*)**

Статья посвящена сопоставительному исследованию семантики объекта каузативной ситуации в пермисивных и прохибитивных конструкциях. Исследование базируется на примерах использования глаголов английского (*to let / to prohibit*) и украинского (*дозволяти / забороняти*) языков, которые в речи функционируют как каузативные глаголы-связки, формируя каузативную ситуацию. Эмпирический корпус исследования составляют 200 каузативных конструкций в английском языке и 200 – в украинском, полученные из корпусов анализируемых языков. Среди прочего, в статье определяется статус пермисивных и прохибитивных конструкций в системе теории каузативности и их соотношение с императивом; также определено, что анализируемые конструкции формируют привативную опозицию, которая базируется на семі отрицания. Обнаружено, что все объекты пермисивных и прохибитивных конструкций входят в концептосферу каузатора и могут быть представлены лицом-говорящим, другими лицами / группой лиц, неодушевленными объектами (конкретными и абстрактными), животными, растениями.

Ключевые слова: семантика, синтаксис, каузативная конструкция, пермисивная / прохибитивная конструкция.

1. Вступні зауваження

Починаючи з фундаментальної роботи Л. Теньєра (Tesnière 2015), різноманітні питання семантичного синтаксису є одним із найбільш досліджуваних напрямків

Залужна О.О. Семантика об'єкта каузативної ситуації в пермісивних та прохібітивних конструкціях в англійській та українській мовах (на матеріалі дієслів *to let / to prohibit* та *дозволяти / забороняти*)

сучасних лінгвістичних розвідок (Файфер 2012: 104). У свою чергу семантичний аналіз синтаксичної конструкції є найбільш продуктивним за умови застосування вербоцентричної моделі Л. Теньєра, згідно з якою, «ядерне» дієслово потенційно містить у своїй семантиці типові речення (Tesnière 2015).

Серед численних досліджень дієслівної семантики особливе місце посідає вивчення каузативного дієслова у цілому (Залужна 2014; Ступак 2011) та каузативних конструкцій (далі КК) зокрема (Недялков 1969а). Не зважаючи на значну кількість робіт за темою, залишається широке коло питань, які до тепер потребують більш детального вивчення. Так, зокрема до складу КК традиційно включають конструкції, в яких присутні спеціалізовані каузативні зв'язки, які у свою чергу сполучаються із будь-яким іншим каузативним або некаузативним дієсловом, утворюють каузативну конструкцію, наприклад, англ. *make + INF*, нім. *lassen + INF*, фр. *faire + INF*. Наприклад, англ. *John made Mary go away* 'Джон примусив Мері піти геть'. Втім переважна більшість лінгвістичних розвідок обирає об'єктом дослідження фактивні КК (які є більш поширеними у мові та мовленні), залишаючи поза увагою пермісивні та полярні їм за значенням прохібітивні конструкції.

На противагу до браку робіт за темою, виконаних в рамках теорії каузативності, пермісивні та прохібітивні конструкції та смисли, які вони виражають, привертають більшу увагу в межах теорії спонукальності (Шатілова 2011: 169–170). При чому переважна більшість робіт присвячена пермісивним конструкціям, в той час як прохібітивні конструкції досі не ставали об'єктом окремого дослідження.

Крім того, привертає увагу відсутність лінгвістичних доробок, які обирають предметом дослідження не формальну синтаксичну структуру пермісивних та прохібітивних КК, а концентруються на семантиці компонентів каузативної ситуації (далі КС).

Отже, **актуальність** пропонованої лінгвістичної розвідки обумовлена передусім неослабною цікавістю до вивчення мовних одиниць на засадах семантичного синтаксису та браком ґрунтовних досліджень КК в англійській та українській мовах, в яких пермісивні та прохібітивні конструкції розглядаються в рамках теорії каузативності.

Об'єктом дослідження є пермісивні та прохібітивні КК в англійській та українській мовах. **Предметом** виступає семантика об'єкта каузації в пермісивних та прохібітивних КК англійської та української мов. **Мета** роботи полягає у проведенні семантичного аналізу об'єкта каузації в пермісивних та прохібітивних КК англійської

та української мов та визначенні їхніх спільних і відмінних ознак. Матеріал дослідження складається з 400 КК (200 КК в англійській мові (100 КК із дієсловом *to let* та 100 КК із дієсловом *to prohibit*) та 200 КК – в українській (100 КК із дієсловом *дозволяти* та 100 КК із дієсловом *забороняти*)), обраних методом суцільної вибірки з корпусів обох мов (в англійській мові матеріал дослідження було одібрано з British National Corpus та Corpus of Contemporary American English, в українській – з Бібліотеки української літератури та Корпусу української мови).

2. Методика дослідження

Об'єктом дослідження були обрані каузативні конструкції із найбільш частотнуживаними у мовленні дієсловами англійської та української мови, які виражають пермісивну та прохібітивну каузативну ситуацію, а саме *to let / to prohibit* в англійській мові та *дозволяти / забороняти* в українській. Пропонована лінгвістична розвідка наразі аналізує не самі дієслова, а синтаксичні конструкції, які вони утворюють у мовленні. Наприклад:

(1) англ. *My boss let me leave early* (OED) ‘Мій керівник дозволив мені залишити [роботу] рано’.

(2) англ. *Thus, the Hague rules prohibited the bombardment of undefended towns and villages* (BNC) ‘Таким чином Гаазькі правила заборонили бомбардування незахищених містечок та сел’.

(3) укр. *Пройти до нього в палату дозволяли тільки комусь одному з його товаришів* (СУМ).

(4) укр. *Особливо забороняла [мати] йому появлятися на майдані смерком* (СУМ).

Слід зазначити, що коло дієслів (та відповідно конструкцій, які вони формують) в обох мовах не обмежується зазначеними дієсловами – їхня кількість значно більша. Прикладами інших каузативних дієслів із пермісивною семантикою можуть бути англ. *to allow, to permit*, укр. *допускати, санкціонувати*; прикладами прохібітивних – англ. *to ban, to bar*, укр. *боронити*.

Критерієм добору саме цих дієслів для аналізу прохібітивних та пермісивних конструкцій в англійській та українській мовах стала відсутність обмежень їхнього уживання за стилем мовлення, сферою уживання, широта сполучуваності з об'єктами каузації тощо та частотність уживання у мовленні, про що свідчать статистичні данні отримані з корпусів обох досліджуваних мов.

На другому етапі дослідження з корпусів англійської та української мов методом суцільної вибірки було одібрано конструкції із вищезазначеними дієсловами. На особливу увагу заслуговує той факт, що англ. *to let* крім власне пермісивного значення як, наприклад, у реченні (1) частково втрачає каузативну семантику та, проходячи процес граматикалізації конструкції, перетворюється на власне імперативну конструкцію (Shibatani 2002: 1103–105) як, наприклад, у наступному реченні:

(5) англ. *Let's have a drink!* (OED) 'Нумо вип'ємо!'

Втім обидва використання дієслова пов'язані генетично та на глибинному рівні мають подібну семантику, тому у даному дослідженні розглядаються як різні лексико-семантичні варіанти того й самого дієслова.

У подальшому було проведено аналіз об'єкта КС, який представлений у корпусі дослідження, та проведено його семантичну класифікацію в обох мовах дослідження. Отримані данні було систематизовано, упорядковано та описано з акцентом на можливу лакуарність.

3. Теоретичні засади дослідження

Базовим для пропонованого дослідження є термін «ситуація», застосування якого в лінгвістиці започатковує Л. Теньєр на позначення дії та її учасників у висловленні (Tesnière 2015). В. Г. Гак вважає, що ситуація буття є первинною і передусе будь-яким іншим, бо існування (або неіснування) предмета / поняття є необхідною умовою для його аналізу (Гак 2000: 688–689).

Каузативність є лінгвістичною категорією, яка властива дієсловам і відображає причинно-наслідковий зв'язок між подіями, фактами, станами (Залужна 2014: 12). Л. І. Куліков (Kulikov 2001), Дж. Ю. Сонг (Song 1996) та ін. вважають, що треба розрізняти синтаксичний каузатив та конструкції, які включають причинно-наслідкові зв'язки, але утворюються без дієслів-зв'язок, наприклад: *It started raining so we went home* 'Розпочався дощ, тому ми пішли додому'.

На думку М. Шибатані, каузативна ситуація має відповідати двом умовам:

1) каузувальна подія та подія, яка казується, розподілені в часі таким чином, що подія, яка казується, може відбуватися тільки після казувальної події;

2) каузувальна подія та подія, яка казується, є взаємозалежними, а існування тієї події, що казується, можливе тільки за умови реалізації казувальної події. Якщо каузувальна подія не відбулася, подія, яка казується, також не відбувається (Shibatani 1976: 35).

А. Ю. Бессалов стверджує, що відношення каузації є невід'ємною частиною об'єктивної дійсності. Також вони знаходять свою реалізацію на багатьох рівнях системи мови: від морфологічного рівня до рівня тексту (Бессалов 2010). За планом вираження виділяють морфологічний, синтаксичний та лексичний каузатив (Дадуева 2011, Неद्याлков 1969б).

Одиниці, що розглядаються у цьому дослідженні, репрезентують два плана вираження категорії каузативності: лексичний (власне самі дієслова) та синтаксичний каузатив (конструкції, до яких ці дієслова входять).

Специфіка даної лінгвістичної розвідки полягає у тому, що проводиться аналіз не синтаксичної конструкції у цілому та / або її компонентів з точки зору їх функцій, а тільки семантики об'єкта пермісивної та прохібітивної ситуації.

Перш за все, доцільним виявляється визначитися щодо логіко-семантичного співвідношення між пермісивними та прохібітивними конструкціями. Наслідуючи ідеї та методи структурної лінгвістики, формулу тлумачення (далі ФТ) пермісивної КК можна представити наступним чином: «Х дією V₁ каузує Y виконувати дію V₂»; прохібітивної – «Х дією V₁ каузує Y не виконувати дію V₂». У наведених ФТ семантичні ролі розподіляються наступним чином: Х – каузатор КС, Y – об'єкт КС, дія V₁ представлена дієсловами *to let / to prohibit* та *дозволяти / забороняти*, дія V₂ будь-яким іншим дієсловом. Наприклад:

(6) англ. *John (X) let (V₁) Mary (Y) go (V₂)* 'Джон дозволив Мері піти'.

(7) укр. *Гриць (X) заборонив (V₁) Маріці (Y) співати (V₂)*.

Привертає увагу, що за своєю ФТ одиниці дослідження демонструють подібність семантики за винятком одного компонента їхньої семантичної структури – семи заперечення. Крім того, пермісивні та прохібітивні каузативні дієслова демонструють подібність синтаксичної структури КС як на формально-синтаксичному, так і на рівні глибинної семантики. Пор.

(8) англ. *He let his daughter sleep longer :: He prohibited his daughter to sleep longer.*

(9) укр. *Він дозволив своїй донці спати довше :: Він заборонив своїй донці спати довше.*

Таким чином, пермісивні та прохібітивні конструкції формують привативну опозицію, яка ґрунтується на відсутності / присутності семи заперечення, яка міститься у випадку досліджуваних дієслів у глибинній семантичній структурі лексем.

4. Семантика об'єкта в пермісивних та прохібітивних конструкціях англійської та української мов

Аналіз семантики об'єкта КС в емпіричному корпусі пермісивних і прохібітивних КК демонструє, що всі об'єкти каузативності у тій чи іншій мірі входять до концептосфери каузатора (адже є частиною об'єктивної реальності мовця-особи), що повністю корелюється із сучасною лінгвістичною тенденцією вивчати мовні явища на засадах антропоцентричного підходу.

Об'єктом пермісивних і прохібітивних КК перш за все виступає сам каузатор дії, тобто в цих конструкціях суб'єкт (X) та об'єкт (Y) співпадають, формуючи автокаузативну ситуацію. Наприклад:

(10) англ. *He let himself think about the meeting* (BNC) 'Він дозволив собі думати про зустріч'.

(11) англ. *They are prohibited from revealing details of the contract* (BNC) 'Їм заборонено оприлюднювати деталі контракту'.

(12) укр. ... *але він тільки дозволив собі жарт ...* (КУМ).

(13) укр. *Я заборонив собі дивитися на речі по-іншому* (КУМ).

Привертає увагу, що у більшості випадків (див. приклади (10), (12) і (13)) використовуються рефлексивні займенники (як в англійській, так і в українській мовах) для конкретизації напрямку каузативності.

Найбільш продуктивним у мовленні є використання англійських імперативних конструкцій з *Let me...* та *Let us...* (= *Let's...*), що пояснюється високим ступенем їхньої граматикизації.

Об'єктом пермісивних та прохібітивних КК в обох мовах дослідження також можуть виступати інші особи (або група осіб) не тотожні каузатору, які розглядаються як такі, що входять до концептосфери особи-мовця.

(14) англ. *He let me speak out* (BNC) 'Він дозволив мені заговорити'.

(15) англ. *They prohibited us to come in* (BNC) 'Вони заборонили нам заходити'.

(16) укр. *Навесні мати дозволила йому пересадити нарцис із-під хати на город* (БУЛ).

(17) укр. *Та ця кіноопея не сподобалась Сталіну. Він її заборонив друкувати.* (БУЛ).

Слід зазначити, що у даному випадку, коли суб'єкт та об'єкт каузативності не співпадають, конкретизація семантики Y у реченні є обов'язковою. На особливу увагу

заслугове різниця між мовами дослідження, яка полягає у тому, що актуалізація *Y* в англійських конструкціях є облігаторною, навіть за умови вказівки на об'єкт каузації у попередньому контексті. В той час як в українській мові попереднього або подальшого контексту може бути цілком достатньо для визначення семантики *Y*. Наприклад:

(18) укр. *Не можна, — похмуро сказав вартовий. — Чому? — спитав я. — Тому що заборонено. — Чому заборонено? — Тому що заборонено. Розумієш, пацієнтам виходити заборонено.*

Незначну частину емпіричного корпусу (менше 5%) складають приклади уживання досліджуваних дієслів, де об'єктами пермісивної та прохібітивної каузації виступають тварини або рослини. Наприклад:

(19) англ. *It is a good idea to let the dog remain with you (BNC)* 'Гарна ідея дозволити собаці залишитися з собою'.

(20) укр. *Заборонити дереву рости, ширяти вольній птиці у блакиті, живій ріці між берегів плисти, ходити сонцю по своїй орбіті?* (БУЛ)

Невеликою продуктивністю (менше 3%) також характеризуються конструкції, де об'єктом пермісивних та прохібітивних КК є неживі об'єкти навколишнього середовища.

(21) англ. *Don't shake the tree: let the wind do the work (BNC)* 'Не труси дерево: дозволь вітру зробити всю роботу'.

(22) укр. *Заборонить дощеві поливать гінке стебло, щоб не зросло колосся ... ?* (БУЛ)

Найменшою продуктивністю (менше 1% в обох мовах дослідження) характеризуються пермісивні та прохібітивні КК, в яких *Y* – це абстрактна сутність. Наприклад:

(23) англ. *... which would be devastated if you let your feelings get out of hand (BNC)* '... що було б катастрофічним, якби ви дозволили своїм почуттям вийти з-під контролю'.

(24) англ. *Clauses in the contracts prohibit freedom of expression (BNC)* 'Пункти контракту забороняють свободу самовираження'.

(25) укр. *Хіба ми маємо дозволяти чорному відчаю приховати від нас яскравіше світло ... ?* (БУЛ)

(26) укр. *Ясна річ, кіноповість не сподобалася Сталіну, і він її заборонив для друку і для постановки...* (БУЛ)

5. Висновки

5.1. Пермісивна та прохібітивна КК представляють собою окремий випадок каузативної конструкції та генетично пов'язані, але не є тотожними імперативним конструкціям в обох мовах дослідження; у КК одиниці дослідження в обох мовах функціонують як каузативні дієслова-зв'язки; пермісивна та прохібітивна КК формують привативну опозицію, яка ґрунтується на семі заперечення.

5.2. Аналіз емпіричної бази дослідження демонструє, що найбільш продуктивними в англійській мові є автокаузативні конструкції (для КК із дієсловом *to let*), що пояснюється великим ступенем граматикизації зазначеної конструкції. У свою чергу для англійських прохібітивних конструкцій з *to prohibit* та українських пермісивних (*дозволяти*) та прохібітивних (*забороняти*) конструкцій найбільш частотними є використання одиниць дослідження з об'єктом особою / групою осіб, які не є тотожними каузатору.

Об'єктами пермісивних та прохібітивних КК також можуть виступати тварина / рослина, об'єкти навколишнього середовища, абстрактні сутності, які проте не характеризуються високою продуктивністю.

5.3. Перспектива подальшого дослідження полягає у розширенні англійської та української емпіричних баз для отримання більш достовірних статистичних даних та в укладанні баз на матеріалі інших мов світу для побудови типології пермісивних та прохібітивних КК.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бессалов А. Ю. Каузативные глаголы как средство выражения причинно-следственных отношений в английском и французском языках / А. Ю. Бессалов // Московский государственный областной университет, Вестник Московского государственного областного университета. Серия «Лингвистика». – 2010. – №6. – С. 85–90.
2. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка : учеб. для студентов вузов / В. Г. Гак. – М. : Добросвет, 2000. – 831 с.
3. Дадуева Е. А. Общая характеристика каузативных глаголов // Вестник СибГУТИ. – 2011. – № 2. – С. 76–81.
4. Залужна О. О. Привативні дієслова в англійській та українській мовах : дис. на здобуття ст. канд. філол. наук : 10.02.17 / О. О. Залужна. – Донецьк, 2014. – 283 с.
5. Недялков В. П. Типология каузативных конструкций / В. П. Недялков, Г. Г. Сильницкий // Типология каузативных конструкций. Морфологический каузатив. – Л. : Наука, 1969а. – С. 5–19.
6. Недялков В. П. Типология морфологического и лексического каузативов / В. П. Недялков, Г. Г. Сильницкий // Типология каузативных конструкций. Морфологический каузатив. – Л. : Наука, 1969б. – С. 20–50.
7. Ступак І. В. Структурно-семантичні та функціональні характеристики похідних каузативних дієслів у німецькій та українській мовах : монографія / І. В. Ступак. – Донецьк : ДонНУ, 2011. – 470 с.

8. *Файфер Н. В.* Основні напрями дослідження синтаксису / Н. В. Файфер // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія «Філологія, педагогіка, психологія». – 2012. – Вип. 25. – С. 101–105.

9. *Шатілова О. С.* Проблема створення класифікації спонукальних конструкцій в українській мові (на матеріалі публіцистичних текстів початку ХХІ століття) / О. С. Шатілова // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство». – 2011. – № 11. – Вип. 17. – Т. 1. – С. 166–171.

10. *Kulikov L.* Causatives / L. Kulikov // *Language Typology and Language Universals* [M. Haspelmath, E. König, O. Wulf etc. (eds.)]. – 2001. – Vol. 1. – P. 886–898.

11. *Shibatani M.* Causativization / M. Shibatani // *Syntax and Semantics* / [M. Shibatani (ed.)]. – N. Y., San Francisco, London : Academic Press, 1976. – Vol. 5. – P. 239–294.

12. *Shibatani M.* The Causative Continuum / M. Shibatani, P. Pardeshi // *The Grammar of Causation and Interpersonal Manipulation* / [M. Shibatani (ed.)]. – Amsterdam : John Benjamins, 2002. – P. 85–126.

13. *Song J. J.* Causatives and Causation: A Universal Typological Perspective / J. J. Song. – London : Longman, 1996. – 295 p.

14. *Tesnière L.* Elements of Structural Syntax / L. Tesnière. – John Benjamins B.V., 2015. – 698 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

15. *Словник української мови.* Академічний тлумачний словник (1970–1980) (СУМ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/>

16. *New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language* (NWDT) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <https://www.merriam-webster.com/>

17. *The Oxford English Dictionary* (OED) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://en.oxforddictionaries.com/>

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

18. *Бібліотека української літератури* (БУЛ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua/>

19. *Корпус української мови* (КУМ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mova.info/corpus.aspx?l1=209>

20. *British National Corpus* (BNC) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://corpus.byu.edu/bnc/>

21. *Corpus of Contemporary American English* (CCAЕ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.americancorpus.org/>

СТРУКТУРНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЙ НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ М. О. БУЛГАКОВА «СОБАЧЕ СЕРЦЕ»

Статтю присвячено вивченню реалій як одиниць лексичного рівня тексту, які традиційно утворюють певні складнощі при перекладі. Матеріалом дослідження є мовні одиниці на позначення фонових знань, відібрані з тексту повісті М.О. Булгакова «Собаче серце» методом суцільної вибірки. В роботі реалії представлено як основу екстралінгвістично зумовлених типів фонових знань, виокремлено семантичні групи реалій та розглянуті їх структурні особливості.

Ключові слова: фонові знання, реалія, екстралінгвістичний матеріал, безеквівалентна лексика, лексикологія.

В.О. ИВАНИЛОВА. СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЙ ИЗ ПОВЕСТИ М.А. БУЛГАКОВА «СОБАЧЬЕ СЕРДЦЕ»

Статья посвящена изучению реалий как единиц лексического уровня текста, которые традиционно образуют определенные сложности при переводе. Материалом исследования являются лексические единицы на обозначение фоновых знаний, отобранные из текста повести М.А. Булгакова «Собачье сердце» методом сплошной выборки. В работе реалии представлены как основа экстралингвистические обусловленных типов фоновых знаний, выделены семантические группы реалий и рассмотрены их структурные особенности.

Ключевые слова: фоновые знания, реалія, экстралингвистический материал, безэквивалентная лексика, лексикология.

Коли мова заходить про фонові знання перекладача, очевидним є те, що їх основу складають реалії. Згідно зі словниковими визначеннями, реалії – це предмети матеріальної культури. У лінгвістиці і перекладознавстві реаліями називають слова і вирази, що позначають ці предмети, а також стійкі словосполучення, що містять в собі такі слова. Реалії є національно-специфічними елементами національно-культурного аспекту тексту, і тому вони часто викликають складнощі в процесі перекладу як акту міжмовної і міжкультурної комунікації.

Дві національні культури ніколи не збігаються повністю. Це, у свою чергу, впливає з того, що кожна складається з національних та інтернаціональних елементів, тому необхідно спеціально виділяти і вивчати лексичні одиниці, в яких найбільш яскраво проявляється своєрідність і специфіка національної культури. Особливо гостро роль фонових знань відчувається при читанні перекладів творів художньої літератури, де часто буде мати місце міжмовна (двомовна) комунікація.

Мета статті полягає у вивченні семантико-прагматичних особливостей лексичних одиниць на позначення фонових знань, зокрема реалій.

Матеріалом дослідження стали 226 мовних одиниць на позначення реалій, які було відібрано методом суцільної вибірки з повісті М.О. Булгакова «Собаче серце».

Робота поглиблено вивчає такі проблеми перекладу, як аналіз безеквівалентної лексики. Практичне застосування результатів роботи можливе при вивченні лексичних та граматичних проблем перекладу.

Незалежно від своєї видової приналежності, кожен твір (художній, науковий або суспільно-політичний) виникає на національному ґрунті і в тій чи іншій мірі відображає національні проблеми, етнічні риси, включаючись в інтернаціональне духовне життя. Тому одним з основних об'єктів лінгвокраїнознавства є реалії, які представляють невід'ємну частину національної специфіки текстів перекладу.

В кожній мові, незалежно від того, до якої групи та сім'ї вона відноситься, існує величезна кількість лексики на позначення реалій інших лінгвокультурних спільнот, які відрізняються своєю формою, лексичними та морфологічними особливостями. Саме тому перед лінгвістами неминуче постає питання про необхідність впорядкування реалій та створення класифікацій, які базуються на різних підходах до визначення самого терміну «реалія».

Згідно з визначенням, яким послуговується Щерба Л. В., реалія – це предмет, поняття, явище, характерне для історії, культури, побуту, укладу того чи іншого народу країни, що не зустрічається в інших народів; це слово або словосполучення (зазвичай – фразеологізм, прислів'я, приказка), що позначає такий предмет, поняття, явище.

Термін «реалія» в якості знака реалії отримав в лінгвістичній літературі досить широке використання. Питання вивчення реалій розглядалися в роботах таких лінгвістів, як М. Л. Вайсбурд, Є. М. Верещагін, В. Г. Костомаров, В. Н. Комісаров, С. І. Влахов, С. Флорін, Л. М. Соболев.

Є. М. Верещагін, В. Г. Костомаров визначають термін «реалія», яким позначаються побутові і специфічні національні слова і звороти, що не мають еквівалентів у побуті, а отже, і в мовах інших країн, та слова з національного побуту, яких немає в інших мовах, тому що немає цих предметів і явищ в інших країнах.

На думку М. Л. Вайсбурд, до числа реалій відносяться події суспільного і культурного життя країни, назви громадських організацій та установ, звичаї та традиції, різноманітні витвори мистецтва, літературні твори, назви предметів побуту, найменування географічних пунктів, імена історичних або громадських діячів, вчених, письменників, композиторів, артистів, популярних спортсменів, персонажів художніх творів, явища природи (в останньому випадку реалії носять регіональний характер), а також безліч розрізнених факторів, що не піддаються класифікації.

Визначення реалій М. Л. Вайсбурд видається нам найбільш доцільним для дослідження реалій в перекладознавстві, оскільки воно дозволяє залучити до аналізу більше мовних одиниць лінгвокраїнознавчого характеру, тим самим даючи можливість повніше розкрити суть тексту оригіналу при перекладі.

В реаліях найбільш наочно проявляється близькість між мовами і культурою: поява нових реалій в матеріальному і духовному житті суспільства веде до їх номінації в мові, причому час появи неологізму можна встановити досить точно. Так, лексика чуйно реагує на всі зміни суспільного життя. Наприклад, в російській мові реалія «дом отдыха» з'явилася в 1921 році, «субботник» – в 1919 році, «ударник» – в 1929, «цилинник» – в 1955.

В порівнянні з іншими словами, відмінною рисою реалії є характер її предметного змісту, тобто тісний зв'язок предмета, поняття, явища з народом, країною з одного боку, і історичним відрізком часу – з іншого. Звідси випливає, що реаліям притаманний відповідний національний колорит, який робить з нейтральної, «неокрашеної» одиниці «національно-забарвлену» реалію. Колорит – це та забарвленість слова, якої воно набуває завдяки приналежності його референта до даного народу, певної країни або місцевості, конкретної історичної епохи.

Вивчення будь-якого мовного явища полягає в тому числі і у відмежуванні його від суміжних понять. Розглянемо поняття, близькі до реалій.

Локалізм (місцеве слово, провінціалізм) – це «слово (або вираз), вживання якого обмежене якоюсь конкретною областю, містом і т.п. і яке не входить до літературного пласту цієї мови» (Ахманова, 1969). Вживання цього терміна як синоніма реалії, з одного боку, зміщує її значення як лексичної одиниці, наближаючи до позначення стилістичної характеристики, а з іншого боку, якщо допустити, що локалізм стоїть в одному ряду з таким словом, як екзотизм, сильно звужує уявлення про дійсний зміст поняття: віднести його можна було б лише до незначної групи реалій, що позначають «місцеві предмети», але позбавлені національного або історичного колориту.

Поняття **пробіл** або **лакуна** відноситься до випадків, коли ситуації, звичайні для культури одного народу, не спостерігаються в іншій культурі. В лінгвістиці виділяють повну та неповну лакунарність.

Повною лакунарністю С. Д. Філатов називає «відсутність лексичної одиниці, що позначає те чи інше поняття в лексичній системі літературної мови або його різновиди при зіставленні з іншими його територіальними різновидами» (Філатов, 1983). Якщо у певної кількості запозичених найменувань, які поповнили систему мови, проявляються

синонімічні фразеологічні одиниці, що дають додаткову конотативну або коннотативно-номінативну інформацію, то мова йде про неповні лакуни.

Варваризми – це іноземні слова або вирази, не до кінця освоєні мовою, в яку вони були запозичені, найчастіше у зв'язку з невідповідністю в граматичному складі мови. Зазвичай варваризми використовуються при описі чужоземних звичаїв та побуту для відтворення місцевого колориту. Реалії, на відміну від варваризмів, по-перше, можуть бути не запозиченими словами, а по-друге, вони не обов'язково є чужими для мови за своєю структурою. Так що реалії можуть бути варваризмами, а можуть і не бути ними.

Екзотична лексика – це слова і вирази, запозичені з інших, часто маловідомих, мов, які вживаються для надання мові особливого (місцевого) колориту. Цей термін можна назвати найбільш серйозним «конкурентом» терміна «реалія» в спеціальній літературі. В той же час, його значення недостатньо сформувалося, і тому в значенні «екзотичної лексики» нерідко вживається термін «варваризм», або серед варваризмів іноді виділяються екзотизми як вид.

Не тільки нестійкість і можливість змішування з «варваризми», а й вузькість значення робить термін «екзотизм» в значенні реалії неприйнятним. Екзотизм, подібно варваризму, є тільки іншомовним словом, але, на відміну від варваризму, це слово, вже увійшло в лексику відповідної мови, тоді як реалії можуть бути свого роду оказіоналізмами, до того ж, до екзотизмів традиційно не включають історичні реалії, розглядаючи лексичні одиниці тільки з точки зору місцевої приналежності.

Термін «**безеквівалентна лексика**» зустрічається у багатьох авторів, які трактують його по-різному: як синонім реалій, у ширшому значенні – як слова, «відсутні в іншій культурі і іншій мові» (Верещагін, Костомаров, 1980), у вузькому значенні – як слова, характерні для певної культурної дійсності, і нарешті, просто як слова, які неможливо перекласти іншою мовою. Реалія відрізняється від безеквівалентної лексичної одиниці тим, що слово може бути реалією по відношенню до всіх або більшості мов, а безеквівалентною лексикою - переважно в рамках окремо взятої пари мов. Це означає, що список реалій конкретної мови буде більш-менш постійним, у той час як словник безеквівалентної лексики виявиться різним для різних пар мов.

З усього вищевикладеного можна зробити висновок, що реалії – це особлива категорія засобів вираження. Реаліями слід вважати слова і словосполучення, які називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального і історичного

розвитку) одного народу і чужими для іншого етносу. Вони є носіями національного і історичного колориту і не мають, як правило, точних відповідностей (еквівалентів) в інших мовах.

Необхідність класифікації реалій, зумовлена тим, що вона, по-перше, дає можливість охарактеризувати цей специфічний пласт лексики і дати йому визначення; по-друге, вона сприяє більш вірному вирішенню питань, пов'язаних з перекладом реалій з однієї мови на іншу, тому що місце, яку займає конкретна реалія в класифікації, може показати перекладачеві ступінь її важливості для того чи іншого контексту.

Детальна класифікація реалій, яку запропонували С. Влахов і С. Флорін, дозволяє розглядати реалії з різних точок зору, а також розділити їх за конотативним значенням.

З погляду предметного поділу, реалії діляться на географічні, етнографічні та суспільно-політичні.

Географічні реалії пов'язані з фізичною географією і її розділами. У цю групу входять назви об'єктів фізичної географії та метеорології, назви географічних об'єктів, пов'язаних з людською діяльністю, назви ендеміків.

Етнографічні реалії пов'язані з етнографією, наукою, що вивчає побут і культуру народів, форми матеріальної культури, звичаї, релігію. Ці реалії включають в себе реалії, пов'язані з побутом (назви їжі та напоїв, одягу, житла, посуду і начиння, транспорту та ін.), реалії, пов'язані з працею (люди праці, знаряддя праці, організація праці), реалії, пов'язані з мистецтвом і культурою (музика, танці, музичні інструменти, фольклор, театр, звичаї та ритуали, свята, міфологія, культури, календар), реалії, пов'язані з етнічними об'єктами (етноніми, клички, назви осіб за місцем проживання), реалії, що позначають міри та гроші.

Суспільно-політичні, соціально-економічні та військові реалії є реаліями законодавчої та виконавчої влади, судової та виборчої системи і позначають назви соціальних верств, класів, станів та ін. Сюди входять реалії, пов'язані з адміністративно-територіальним устроєм (адміністративно-територіальні одиниці, населені пункти, деталі населеного пункту), реалії, пов'язані з органами і носіями влади, реалії, пов'язані з суспільно-політичним життям (політична діяльність і діячі, громадські рухи, соціальні явища та рухи, звання, ступені, титули, звернення, установи, навчальні заклади, касти), військові реалії (підрозділи, зброя, обмундирування, військовослужбовці).

Крім цього, вважається за доцільне включити в семантичну класифікацію реалій імена історичних персоналій, такі як *Николай Романов, Карл Маркс, Айседора Дункан, профессор Мечников, Спиноза, Менделеев, Энгельс*. Імена історичних діячів є надзвичайно важливим елементом екстралінгвістичного матеріалу, тому що без них неможливо повністю відобразити стилістичне забарвлення першотвору. Але, не всі лінгвісти визначають антропоніми як реалії. Тематична класифікація реалій, розроблена С. Влаховим і С. Флоріним не передбачає внесення імен історичних діячів до складу реалій. Спираючись на визначення М. Л. Вайсбурд, ми все ж схильні до того, щоб вважати антропоніми реаліями, тому що вони позначають людину, місце якої зафіксовано в конкретний історичний період, і характеризують саме цей період, незалежно від того, в якому контексті вони вживаються.

Матеріалом дослідження стали 226 реалій. З точки зору структурного поділу, найчастіше до реалій відносять слова, лексичні одиниці і словосполучення, які семантично рівні слову. Говорячи про фразеологічні одиниці, потрібно сказати, що реаліями вважаються як звичайні стійкі словосполучення всіх типів (ідіоми, прислів'я, приказки), так і фразеологічні одиниці, складовим компонентом якого є реалія. Особливою формою реалій є скорочення, оскільки вони являють собою цілісні номінативні поєднання.

В цьому дослідженні використовувалася структурну класифікацію реалій М. Л. Вайсбурд. На її думку, поняття, що відноситься до числа реалій, можуть бути виражені окремими словами, словосполученнями, реченнями, скороченнями.

Результати класифікації реалій з точки зору їх структури представлено в Таблиці 1.

Таблиця 1

Структурна класифікація реалій в повісті М.О. Булгакова «Собаче серце»

№	Структурний тип	Кількість	
		Число	%
1.	Одне слово	134	59
2.	Сполучення слів	76	34
3.	Речення	7	3
4.	Скорочення	9	4
	Усього	226	100

Найчастіше в повісті реалії виражаються **одним словом** (*пролетарий, пятиалтынный, позумент, кубарь, домоуправление, большевик, буржуи, клубук, примус, балалайка*), більшість з яких представлена іменниками. Але, в межах відібраного матеріалу зустрічаються також прикметники (*беспартийный, городской*) та дієслово (*расписаться*). Продуктивність іменників-реалій імпліцитно закладена у саму

дефініцію останніх, виходячи з якої логічним є те, що найчастіше реалії виражаються окремими словами, переважно іменниками, адже найчастіше реалія називає предмет, відсутній в культурній дійсності іншого народу, а для номінації предметів або явищ в будь якій мові слугують саме іменники.

Друга за величиною група складають з **реалій, виражені сполученнями слів**, як сталими, так і вільними (*Вільні: Дом жилищного товарищества, уплотнение квартир, колчаковский фронт. Сталі: белый террор, красный террор, , нечистый дух, белый билет, царский режим, красный командир*). У цьому випадку, більшість реалій є іменниковими словосполученнями.

Наступною групою є **реалії, виражені скороченнями**, такі як *домком, культотдел, РСФСР, МСПО, Москвиея*. Незважаючи на невелику кількість, такі лексичні одиниці надзвичайно успішно передають дух епохи, в якій відбувається дія повісті «Собаче серце». В радянські часи скорочення були дуже поширеними і використовувалися у повсякденному спілкуванні.

Найменш чисельною є група реалій, представлених реченнями. Прикладами цієї групи виступають: *...калачом не виманишь; царство ему небесное; ... и ешь его с кашей*. Такого типу реалії здебільшого являються фразеологічними одиницями і використовуються для надання стилістичного забарвлення тексту. Найчастіше вони зустрічаються в діалогах, як складові частини мовлення героїв для ілюстрації реальності, в якій вони існують в повісті та екстралінгвістичної інформації стосовно їх соціального статусу, політичних переконань, емоційного стану, тощо.

З точки зору семантичних особливостей, в повісті М. О. Булгакова «Собаче серце» найбільш уживаною категорією є реалії, **які позначають предмети або явища, пов'язані з побутом**: *краковская, позумент, галун, самовар, передняя, кубарь, папаха, примус, шии с маслом; дом жилищного товарищества*.

Наступні за чисельністю прикладів семантичні групи – це **реалії, пов'язані з суспільно-політичним життям**: *пролетарий, барин, гражданин, господин, товарищ, большевик, помещик, буржуй, меньшевик; царский режим, мировая революция, уплотнение квартир, красный террор, белый террор* та **реалії, пов'язані з культурою та мистецтвом**: *Большой, епитрахиль, клубук, балалайка, леший, пасквиль, ... загробной жизни не существует; нечистый дух*.

Досить велика кількість мовних одиниць представлена в категорії **реалій, пов'язаних з працею**: *извозчик, городской, Моссельпром, культотдел, отдел МХК, рабочий кредит, давать на чай*. Автор активно використовує топоніми, які входять до

складу реалій, пов'язаних з адміністративно-територіальним устроєм: *Пречистенка, Неглинный, Сокольники, Сухаревка, Холмогоры, РСФСР, Преображенская застава, Смоленский рынок, Моховая улица, Мясницкая улица, Обухов переулок, Охотный ряд.*

В тексті повісті також можна зустріти реалії, які називають **органи чи носіїв влади**, наприклад, *домоуправление, председатель, заведующий, МСПО, домком, Центральный совет народного хозяйства* та **військові реалії**: *Колчаковский фронт, красный командир, белый билет, взять на воинский учет.*

Найменш чисельна група реалій – та, що позначає етнічні об'єкти. Туди входять лише дві лексичні одиниці: *немцы, мосье*. Семантична група «Ендеміки» представлена лише трьома мовними одиницями: *индийский петух, черно-бурая лиса, «под сибирского деланный»* Такі групи, як «**об'єкти фізичної географії**» та «**географічні об'єкти пов'язані з людиною**» взагалі не представлені в повісті.

Статистичні результати вивчення матеріалу з точки зору його відношення до різних семантичних груп зображено в Таблиці 2.

Таблиця 2

Семантична класифікація реалій в повісті М.О. Булгакова «Собаче серце»

№	Семантичні групи		Кількість	
			Число	%
1.	Географічні реалії	Назви об'єктів фізичної географії та метеорології	-	-
		Назви географічних об'єктів, пов'язаних з людиною	-	-
		Ендеміки	3	1,4
2.	Етнографічні реалії	Пов'язані з побутом	82	36,3
		Пов'язані з працею	28	12,7
		Пов'язані з мистецтвом і культурою	37	15,9
3.		Етнічні об'єкти	2	0,9
		Міри і грощі	8	3,6
4.	Суспільно-політичні реалії	Пов'язані з адміністративно-територіальним устроєм	14	6,3
		Органи та носії влади	7	3
		Пов'язані з суспільно-політичним життям	39	17,2
		Військові реалії	6	2,7
Усього			226	100

Переважання реалій, які позначають предмети або явища, пов'язані з побутом та реалій, пов'язаних з суспільно-політичним життям, можна пояснити бажанням автора в повній мірі відтворити історичну дійсність, яка оточувала його самого та персонажів повісті. Михайло Опанасович Булгаков народився 3 травня 1891 року, тому йому, на власні очі довелося побачити, що діялося в країні під час та після революції. Як представник інтелігенції, син богослова, він також чітко розумів, як нова влада

відноситься до його верстви суспільства, надаючи перевагу робочому класу, який допоміг їм взяти під контроль усі ключові пости. Герої повісті «Собаче серце» говорять те, що через відомі російськомовному читачу обставини не міг сказати автор, тому існувати вони повинні в тих самих умовах, в яких жили люди в Росії на початку ХХ століття.

З іншого боку, майже повна відсутність реалій, що позначають етнічні об'єкти, яскраво ілюструє прагнення радянських лідерів створити єдиний радянський народ, стерши не тільки кордони між складовими частинами Радянського Союзу, але й окремі еконізми, які використовуються для номінації відповідних народів.

Цікавим є те, що для **позначення грошей** автор використовує цілих 7 реалій *рубль, червонец, пятиалтынный, копейка, золотник, двугривенный, целковый*. Це зумовлено тим, що в радянські часи в розмовній російській мові одночасно використовувалися декілька лексичних одиниць, які відносилися до різних пластів мови, наприклад *рубль* був офіційною назвою державної валюти СРСР, *пятиалтынный* позначав сумму в 15 копійок. Спроба карбування такої срібної монети була вперше зроблена в Росії за часів правління Єлизавети Петрівни з наміром створити розмінний номінал, проміжний між гривеником (10 копійок) і четвертаком (25 копійок). Назва «золотник», ймовірно, походить від назви маленької золотої монети, що існувала в часи Київської Русі і пізніше. *Червонец* позначав сумму в 10 рублів, а *двугривенный* – в 20 копійок. Знання про специфічну номінації грошових одиниць потрібні перекладачу для відтворення дійсності, зображеної в тексті оригіналу, в перекладі, щоб не спотворювати концепцію твору, яку сприймає читач, який, в свою чергу, є носієм мови перекладу.

То ж структурна класифікація реалій з тексту повісті М. О. Булгакова «Собаче серце» показала, що більшість уживаних в тексті реалій виражаються одним словом і є іменниками (134 одиниці або 59%). Рідше за все зустрічаються реалії, представлені цілими реченнями (7 одиниць або 3%). Найчастіше такі реалії виражаються фразеологічними одиницями. Семантична класифікація реалій, запропонована С. Влаховим та С. Флоріним дозволяє зробити висновок про те, що найчастіше за усе у тексті повісті М. О. Булгакова «Собаче серце» вживаються реалії, пов'язані з побутом (82 одиниці або 36,3%). Найменш уживаною групою є реалії, які позначають етнічні об'єкти (2 або 0,9%).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Ахманова О. С.* Словарь лингвистических терминов – М. : Советская энциклопедия, 1969.
2. *Булгаков М. А.* Собачье сердце: повести / СПб. : Азбука, Азбука-Аттикус, 2015. – 256 с.
3. *Вайсбурд М. Л.* Реалии как элемент страноведения // РЯЗР. – 1972. – № 3. – С. 98-100.
4. *Верещагин Е. М. Костомаров В. Г.* Лингвострановедческая теория слова – М. : Рус. яз., 1980.
5. *Влахов С., Флорин С.* Непереваемое в переводе – М. : Международные отношения, 1980. — 343 с.
6. *Комиссаров В. Н.* Современное переводоведение. Учебное пособие. – М. : ЭТС. - 2002.- 424 с.
7. *Нелюбин Л. Л.* Лингвостилистика современного английского языка. Изд. 3-е, перераб. и доп. М. : МОПИ, 1990. – 110 с.
8. *Новикова Н. С., Черемшина Н. В.* Многомирие в реалии и общая типология языковых картин мира. // Филол. Науки, 2000. – С. 52-53
9. *Ромова О. М.* Понятие «реалия» в ряду других научных терминов в лингвистике // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Лингвистика. 2010. № 2. С. 60-63.
10. *Фененко Н. А.* Язык реалий и реалии языка. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 2001. – 139 с.
11. *Филатов В. Д.* Локальная маркированность фразеологических единиц // МГПИИЯ сборник научных трудов. Вып. 212. – М., 1983.
12. *Щерба Л. В.* Опыт общей теории лексикографии // Избранные работы по языкознанию и фонетике. Т. 1. Л., 1958. С. 54-91.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2017

УДК 811.134.2'366.59'06:070(8)

© А.В. Кабов
(Львів)

**ЛІНГВОПРАГМАТИКА ТА ПОЛІФОНІЯ СУБ'ЄКТИВНОГО СПОСОБУ
ІСПАНСЬКОЇ МОВИ В СУЧАСНІЙ ПРЕСІ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ (НА
МАТЕРІАЛІ ВИДАНЬ *EL CLARÍN, ÚLTIMAS NOTICIAS, EL TIEMPO*)**

У статті представлено лінгвопрагматику та поліфонію суб'єктивного способу іспанської мови в сучасній пресі Латинської Америки на матеріалі видань *El Clarín, Últimas Noticias, El Tiempo*. Розглянуто попередні наукові розвідки щодо проявів поліфонічності та тенденцій розвитку мас-медійного дискурсу Латинської Америки. На основі теорії М. Л. Донер проаналізовано поліфонічний потенціал суб'єктивного способу в сучасному латиноамериканському іспаномовному мас-медійному дискурсі. Встановлено, що найчастотнішим типом підрядних речень є підрядні додаткові речення з волюнтативними дієсловами, дієсловами на позначення емоцій та почуттів, оцінки, дієсловами точки зору, тоді як найчастотнішими селекторами прихильної або неприхильної точок зору є дієслова головних речень в дійсному способі. Виявлено частотність застосування суб'єктивного способу іспанської мови в латиноамериканській пресі і проведено порівняння з пресою Іспанії та наведено чинники, які її зумовлюють.

Ключові слова: суб'єктивний спосіб, лінгвопрагматика, мас-медійний дискурс, іспанська мова Латинської Америки, селектор точки зору.

***А.В. КАБОВ ЛИНГВОПРАГМАТИКА И ПОЛИФОНИЯ СУБЪЕКТИВНОГО
НАКЛОНЕНИЯ ИСПАНСКОГО ЯЗЫКА В СОВРЕМЕННОЙ ПРЕССЕ ЛАТИНСКОЙ
АМЕРИКИ (НА МАТЕРИАЛЕ ИЗДАНИЙ *EL CLARÍN, ÚLTIMAS NOTICIAS, EL TIEMPO*)***

В статье представлена лингвопрагматика и полифония субъективного склонения испанского языка в современной прессе Латинской Америки на материале изданий *El Clarín, Últimas Noticias, El Tiempo*. Рассмотрены предыдущие научные изыскания касательно проявлений полифоничности и тенденций развития масс-медийного дискурса Латинской Америки. На основании теории М. Л. Донер проанализирован полифонический потенциал субъективного склонения в современном латиноамериканском испаноязычном масс-медийном дискурсе. Установлено, что наиболее частотным типом придаточных предложений являются придаточные изъяснительные с волюнтативными глаголами, глаголами, обозначающими чувства и эмоции, оценку, глаголами точки зрения, в то время, как наиболее частотными селекторами благосклонной и неблагосклонной точек зрения являются глаголы главных предложений, употреблённых в изъявительном склонении. Вывявлено частотность употребления субъективного склонения испанского языка в латиноамериканской прессе по сравнению с прессой Испании и приведены факторы, которые её обуславливают.

Ключевые слова: субъективное склонение, лингвопрагматика, масс-медийный дискурс, испанский язык Латинской Америки, селектор точки зрения.

Постановка проблеми. Дослідження лінгвопрагматики та поліфонічних особливостей дієслівних способів романських мов є актуальним питанням серед мовознавців. Чільне місце займає вивчення особливостей функціонування іспанського суб'єктивного способу в різних стилях мови. В двох попередніх публікаціях (Кабов, 2014) було розглянуто лінгвопрагматику та проаналізовано поліфонічні особливості суб'єктивного способу французької та іспанської мов на матеріалі

національних періодичних видань. В запропонованій статті до аналізу залучено мас-медійний дискурс Латинської Америки, суб'єктивний спосіб іспанської мови Латинської Америки, його поліфонічне функціонування і проаналізовано частотність застосування у порівнянні з відповідником у європейському варіанті іспанської мови.

Суб'єктивний спосіб іспанської мови продуктивно застосовується в сучасному художньому мовленні Іспанії та іспаномовного світу (стилістичних фігурах, літературних тропях, прислів'ях, приказках, сталих виразах тощо). На нашу думку, аналогічна тенденція повинна спостерігатися в мас-медійному дискурсі сучасної іспанської мови Латинської Америки. Як достеменно відомо, лінгвопрагматика суб'єктивного способу не обмежується художнім стилем мови, поширюючись також на офіційно-діловий (законодавчі, адміністративні тексти) та публіцистичний (публікації в різноманітних періодичних виданнях) стилі. Як і його європейський відповідник, суб'єктивний спосіб іспанської мови Латинської Америки володіє значним прагматичним потенціалом, який пояснюється його поліфонічністю та представленням на суд читачів різних точок зору на різноманітні події в сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання семантики та прагматики мас-медійних текстів та функціонування дієслівних форм в сучасній латиноамериканській пресі є актуальним та досліджуваним явищем в сучасній романістиці, зокрема серед вчених Латинської Америки.

В статті «El valor discursivo del subjuntivo en la interacción política» (Adriana Bolívar, 2013) Адріана Болівар аналізує роль та значення, якого набуває суб'єктивний спосіб у промовах та виступах Енріке Капрілеса та Уго Чавеса під час передвиборчої кампанії у Венесуелі в 2012 році. Проаналізувавши добірку новин в пресі, вона дійшла висновку, що теперішній суб'єктивний спосіб у підрядних реченнях є релевантним для представлення бажаних дій та обрамлення пропозицій створення кращого життя для громадян країни.

В іншій статті «La construcción de la imagen presidencial en la prensa latinoamericana bajo un enfoque semántico-pragmático» (Mónica Castro Montilla, 2013) Моніка Кастро Монтілья проаналізувала створення образу президента в латиноамериканській пресі та методів досягнення цієї мети. Було виявлено, що найуживанішими засобами слугували тематична лексика, метафори, аргументації, методи легітимізації, делегітимізації президентського образу, беручи до уваги сучасні політичні події та визначену мету публікації.

Франциско Кампос у розвідці «La agenda temática digital de la prensa latinoamericana» (Francisco Campos, 2010) дослідив основну тематику щоденних латиноамериканських газет в друкованих та цифрових версіях. Автор ставив за мету перевірити чи відрізняються новини в друкованих та цифрових версіях видань. Новини були згруповані в чотири теми: суспільство, політика, спорт, економіка. Вчений дійшов висновку, що з 19 проаналізованих щоденних видань Латинської Америки, 9 цифрових версій надавали хронологічну першість головній новині, інші 4 он-лайн версії повторювали друковане видання, решта (4 друковані та цифрові версії) надавали відмінну добірку новин.

У статті «Análisis macroestructural semántico del discurso de la prensa latinoamericana digital sobre los ataques del 11 de septiembre» (Doris E. Martínez Vizcarrondo, 2006) Доріс Мартінес Біскаррондо проводить семантичний аналіз дискурсу латиноамериканської цифрової преси стосовно опису подій 11 вересня 2001 року в США. Автор дійшла висновку, що всі проаналізовані цифрові видання лише відтворюють дискурс американських інформаційних агенств, а не пропонують власне бачення подій.

Проаналізувавши вищенаведені статті вчених, можна зробити висновок, що питання поліфонії та поліфонічного функціонування дієслівних форм у сучасному латиноамериканському мас-медійному дискурсі не розглядалися в достатній мірі.

Метою статті є поліфонічний аналіз, дослідження лінгвопрагматики та частотності вживання суб'єктивного способу іспанської мови Латинської Америки на матеріалі видань El Clarín (Аргентина), Últimas Noticias (Венесуела), El Tiempo (Колумбія) та її порівняння з європейським відповідником.

Завданням запропонованої статті є поліфонічний аналіз прикладів з іспаномовного мас-медійного дискурсу Латинської Америки, які містять суб'єктивний спосіб, для вираження різноманітних аргументативних задумів мовця.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вважаємо за необхідне відзначити, що обрані періодичні видання представляють одні з найбільших за площею, крім португаломовної Бразилії, іспаномовні країни Латинської Америки - Аргентину, Венесуелу, Колумбію. Вибір вищезазначених щоденних періодичних видань зумовлений також одними із найбільших тиражів серед всіх щоденних національних газет Латинської Америки. За допомогою методу суцільної вибірки, з метою поліфонічного аналізу застосування суб'єктивного способу іспанської мови було

обрано 12 статей (по 4 статті з кожного періодичного видання) різної тематики (політика, економіка, міжнародні новини, суспільство), зважаючи на обмежений обсяг запропонованої публікації.

Парадигма суб'єктивного способу іспанської мови в публіцистичному стилі сучасної преси Латинської Америки представлена теперішньою, минулою, минулою недоконаною (– *ga*, - *se*) формами.

Методологічним підґрунтям запропонованої статті є поліфонічна теорія О. Дюкро, розвинена та доповнена іспанською вченою М.Л. Донер. Згідно з нею, форми суб'єктивного способу є показниками поліфонії. Поліфонічна аргументація може базуватися на обраній або недопустимій точці зору. Отже, мовознавець виділяє прихильну точку зору, яка аргументує на користь змісту певної мовної одиниці, що вказує спрямування, і неприхильну, яка аргументує проти цього спрямування. Саме мовець започатковує полеміку і вирішує, які точки зору мають втрутитися в неї. Таким чином, мовець спочатку може висловити три різні точки зору, але згодом однаково відкине дві з них, залишивши лише одну. «Суб'єктивний спосіб сприяє утворенню підрядних речень, оскільки він лише породжує полеміку точок зору, а членом речення, який обирає одну з них, найчастіше є дієслово у формі дійсного способу» (Donaire, 2001: 83). Препозитивні дієслова, заперечення, прислівники, іменники здатні обирати одну з двох запропонованих точок зору і називаються селекторами.

Проведемо поліфонічний аналіз виявлених прикладів з іспаномовного мас-медійного дискурсу Латинської Америки, які містять форми суб'єктивного способу. Було відзначено наявність таких видів підрядних речень:

1. Підрядні додаткові речення з волюнтативними дієсловами, дієсловами на позначення емоцій та почуттів, оцінки, дієсловами точки зору, підрядні підметові речення: а) Para el oficialismo la mejor señal que dio ayer la oposición es que dejará de insistir con el reclamo de que *se coparticipe* el impuesto al cheque, como venían planteando los gobernadores peronistas (El Clarín, 2016), 2) Queremos que *se realice* el Congreso cuanto antes (El Clarín, 2016), 3) Hay una interferencia con el trabajo periodístico al obligar a los reporteros a participar como testigos en muchos procesos judiciales” o a “que *revelen* sus fuentes”, denunció el organismo (Últimas noticias, 2016), 4) “Buscamos que *se organice* un comité que *represente* a estos pacientes que no tienen eco (El Tiempo, 2016), 5) „Ella (María Lutz) y los niños eran muy felices, no creó que *haya existido* un factor de depresión o que el autismo de los menores *causara* esta terrible situación”, expresó (El Tiempo, 2016), 6) Tal

como lo anticipó EL TIEMPO el pasado 3 de octubre, con este presupuesto, el segundo más importante para el desarrollo regional, el país parece esperar que las regalías *rindan* de manera similar a como lo hicieron en tiempos de vacas gordas (El Tiempo, 2016), 7) Según el proyecto, se espera que el 78,1 por ciento de los recursos de regalías para los próximos dos años (9,1 billones de pesos) *provenga* de los hidrocarburos (El Tiempo, 2016), 8) Pretenden que *se realice* rápidamente un congreso partidario para cambiar no solo los rostros de quienes comandan al Partido de los Trabajadores sino también realizar una suerte de catarsis que *permita* darle nuevos rumbos (El Clarín, 2016), 9) Argumentó que no era casual que la nueva fase de denuncias contra él *ocurrieran* apenas días antes de las elecciones municipales (El Clarín, 2016), 10) Lo previsto es que el módulo Schiaparelli *toque* el Planeta Rojo a las 11.48 de la mañana (El Clarín, 2016), 11) La otra iniciativa busca que el aumento anual de esa remuneración *sea* “el mismo valor en pesos en que *se incremente* el salario mínimo”, que este año se elevó en 7 por ciento (El Tiempo, 2016), 12) Muchos no ven que *haya* forma de recaudar ese monto (El Tiempo, 2016), 13) Otro de los que se declaró impedido para votar estas iniciativas fue el senador por el Centro Democrático Jaime Amín, quien manifestó que la presentación de este recurso “se da para curarnos en salud de posibles demandas en el futuro”, pero ello no quiere decir que “*estemos* en contra” de lo contemplado en los proyectos (El Tiempo, 2016).

Словами-селекторами прихильної або неприхильної точок зору у вищенаведених 13 прикладах є дієслова головних речень, вжиті в дійсному способі (*dejará de insistir*, *queremos*, *obligar*, *buscamos que*, *parece esperar que*, *se espera que*, *lo previsto es que*), заперечні частки «но», іменник «aumento», прислівник «rápidamente». Як можемо зауважити, семантичне спрямування висловлювання відбувається в переважаючій більшості прикладів за допомогою дійсного способу.

2. Підрядні відносні речення: 1) "En más de 40 años de vida política nunca hice *nada* ilegal, *nada* que *pudiese* manchar mi historia" (El Clarín, 2016), 2) Otro de los desafíos que enfrenta la prensa hoy día son los ciberataques y por ello la SIP lanzó la semana pasada junto a Google el proyecto Shield, un escudo para “*cualquier otro* medio de comunicación que *sienta* el acoso digital a través de ‘trolls’ o ‘hackers’”, resaltó el director ejecutivo (Últimas noticias, 2016), 3) Será el propio PT *el que tenga* que expurgar aquellos “comportamientos” dentro de la organización que, en el poder durante 13 años, se vio quiera o no involucrada en hechos delictivos (El Clarín, 2016).

У трьох вищезазначених прикладах селекторами точок зору є відповідно прислівник «nunca», іменник «escudo», дієслово в неозначеній формі «expurgar», які обирають прихильне семантичне спрямування наведених висловлювань.

3. Підрядні обставинні допустові: 1) *Por si fuera poco*, en las proyecciones cercanas que prevén sumar metros parquizados en la Ciudad, el Gobierno porteño no tiene contemplado al barrio que forma parte de la Comuna 5 (El Clarín, 2016), 2) Lula dijo que intenta entender “este cerco (judicial) como parte de una disputa política, *aun cuando sea* un método repugnante de lucha” (El Clarín, 2016).

Словами-селекторами у двох вищенаведених прикладах є два дієслова у дійсному способі «intenta entender» (прихильна точка зору) та наявність заперечної частки «no» перед дієсловом «tiene» (неприхильна точка зору), які обирають відповідно позитивне та негативне семантичне спрямування речень.

4. Підрядне обставинне способу дії: 1) Los restantes recursos van para los fondos que se crearon, *de manera que* parte de las regalías *se pudieran* ahorrar y los demás *apalancaran* el desarrollo de las regiones (El Tiempo, 2016).

Логічний наголос у запропонованому прикладі падає на дієслово в інфінітиві «ahorrar», яке виступає, на нашу думку, словом-селектором прихильної точки зору, оскільки володіє позитивним семантичним стереотипом. Тип обставинного речення лише визначає спосіб, за допомогою якого обирається семантичне спрямування речення та не впливає на вибір слова-селектора.

5. Підрядне обставинне часу: 1) Según medios locales, la preocupación creció *luego de que* los niños y la señora Lutz Peña no *asistieran* a la Escuela Católica de Santa Lucía en el sector de Wahroonga (El Tiempo, 2016).

Селектором неприхильної точки зору у зазначеному реченні є іменник «preocupación», який вказує на негативне семантичне спрямування висловлювання. Тип обставинного речення часу вказує на часові рамки появи наведеного семантичного спрямування.

6. Підрядні обставинні мети: 1) Un radiotelescopio indio será el primero en intentar captar una señal del módulo unos diez minutos después del impacto (el tiempo necesario *para que* la señal *llegue* a la Tierra) (El Clarín, 2016), 2) A prepararse *para que* en todos los municipios y en todas las gobernaciones la revolución de las batallas y *conquistemos* la victoria”, expresó (Últimas noticias, 2016), 3) Además, la entidad está trabajando en la plataforma “SIP alert” *para que* los periodistas *puedan* denunciar riesgos en sus actividades

(*Últimas noticias*, 2016), 4) En la Asamblea del Valle trabajan en un proyecto *para que* los casos de estos pacientes *tengan* eco (*El Tiempo*, 2016), 5) Para el diputado Rivera, esta Mesa Técnica es la que pondrá en orden las cosas *para que* el gobierno Departamental *trace* las estrategias de la política pública (*El Tiempo*, 2016), 6) Los dejan *para que sean abordados* en el debate en el Congreso (*El Tiempo*, 2016).

Словами-селекторами у вищенаведених 6 реченнях є 5 дієслів («intentar captar», «a prepararse», «denunciar», «pondrá en orden», «dejan») та іменник «eco», які обирають, на нашу думку, прихильну точку зору щодо всього висловлювання. Підрядне обставинне мети лише вказує на кінцевий результат прихильного семантичного спрямування речень.

Висновки дослідження. Таким чином, словами-селекторами як прихильної так і неприхильної точок зору у матеріалі дослідження були дієслова головних речень, вжиті в дійсному способі або в неозначеній формі, іменники, прислівники, заперечні частки. Аналіз запропонованих прикладів вказує на той факт, що саме дієслова, вжиті в дійсному способі, є найчастотнішими словами-селекторами семантичного спрямування висловлювань (в 9 прикладах з 26) та допомагають суб'єктивному способу проявити свою поліфонічність. Таким чином, дійсний та суб'єктивний способи є семантично та прагматично взаємопов'язані.

Якщо провести порівняння частотності вживання форм суб'єктивних способів латиноамериканського та європейського варіантів іспанської мови, згідно з даними дослідження в попередній публікації, то результати будуть наступними: в 12 статтях трьох національних іспанських газет («El País», «ABC», «El Mundo») було знайдено 20 прикладів речень з формами суб'єктивного способу, тоді як в аналогічному обсязі статей латиноамериканських видань («El Clarín», «Últimas Noticias», «El Tiempo») їх було нараховано 26. Довільний вибір рубрик статей газет для поліфонічного аналізу підкреслює неупередженість проведеного дослідження. Отже, лінгвопрагматика та частотність суб'єктивного способу в сучасній пресі Латинської Америки незначно перевищує рівень європейського варіанта іспанської мови. Беззаперечним є той факт, що обидва варіанти довели та проявили свою життєздатність та актуальність в сучасному писемному іспаномовному мас-медійному дискурсі. Відзначимо також, що теперішній суб'єктивний спосіб є найуживанішим та найчастотнішим в парадигмі форм, які були проаналізовані у вищенаведених прикладах. Друге та третє місця за частотністю займають відповідно минула недоконана (-ra, -se) та минула форми. Ці дані

підкреслюють поліфонічність іспанської мови в цілому та високий ступінь використання суб'єктивного способу з метою введення полеміки різних точок зору на події, що висвітлюються, зокрема, журналістами, в текстах газетних публікацій.

Перспективою подальших наукових розвідок є аналіз застосування суб'єктивного способу іспанської мови (європейського та латиноамериканського варіантів) в інших стилях мови, зокрема, в сучасному художньому стилі, наприклад, в піснях та композиціях естрадних виконавців.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Кабов А. В.* Лінгвопрагматика категорії гіпотетичності у французькій та іспанській мовах [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05 / Аркадій Вікторович Кабов ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2014. – 19 с.
2. *Кабов А. В.* Лінгвопрагматика та поліфонія суб'єктивного способу іспанської мови в сучасній пресі (на матеріалі видань *El País*, *ABC*, *El Mundo*) / А.В. Кабов // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2014. – Вип. № 5 (77). – С. 194–198.
3. *Кабов А. В.* Лінгвопрагматика та поліфонія суб'єктивного способу французької мови в сучасній пресі (на матеріалі видань *Le Figaro*, *Le Monde*, *La Libération*) / А.В. Кабов // «Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : збірник наукових праць. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2014. – Вип. 20. – С. 103–108.
4. *Bolívar A.* El valor discursivo del subjuntivo en la interacción política / Adriana Bolívar // *Boletín de Lingüística*. – 2013. – XXV, 39-40. – P. 36–60.
5. *Campos F., Rivera D., Yaguache J.* La agenda temática digital de la prensa latinoamericana / Francisco Campos, Diana Rivera, Jenny Yaguache // *Chasqui Revista Latinoamericana de Comunicación. Libertad de expresión*. – 2010. – No. 109. – P. 64–68.
6. *Castro Montilla M.* La construcción de la imagen presidencial en la prensa latinoamericana bajo un enfoque semántico-pragmático / Mónica Castro Montilla // *Espacio Abierto Cuaderno Venezolano de Sociología*. – 2013. – Vol. 22, No. 3. – P 519–543.
7. *Donaire M. L.* Argumentar en subjuntivo. Algunas discordias entre el francés y el español / Maria Luisa Donaire // *Archivum: Revista de la Facultad de Filología*. – T. 44–45. 1. 1994–1995. – P. 213–232.
8. *Donaire M. L.* Les sélecteurs du subjonctif, un domaine sémantique défini ? / Maria Luisa Donaire // *Thélème, Revista Complutense de Estudios Franceses*. – 2003. – Numero Extraordinario. – P. 121–135.
9. *Donaire M.* QUE, marca de polifonía. El caso de subjuntivo / Ma Luisa Donaire // *Archivum XXXIX–XL*. – 1990. – P. 131–159.
10. *Donaire M. L.* Subjuntivo y polifonía (español, francés) / María Luisa Donaire. – Madrid : Arrecife, 2001. – 112 p.
11. *Ducrot O.* Analyse de textes et linguistique de l'énonciation / Oswald Ducrot // *Les mots du discours*. – Paris : Editions de Minuit, 1980. – P. 7–56.
12. *Martínez Vizcarrondo Doris E.* Análisis macroestructural semántico del discurso de la prensa latinoamericana digital sobre los ataques del 11 de septiembre / Doris E. Martínez Vizcarrondo // *Quaderns de Filologia. Estudis Lingüístics*. – 2006. – Vol. XI. – p. 145–158.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *El Metro está repleto de irregularidades* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ultimasnoticias.com.ve/noticias/comunidad/caracas/metro-esta-repleto-irregularidades/>

Кабов А.В. Лінгвопрагматика та поліфонія суб'єктивного способу іспанської мови в сучасній пресі латинської америки (на матеріалі видань *El Clarín, Últimas Noticias, El Tiempo*)

2. *ExoMars: expectativa por el aterrizaje del módulo en Marte* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.clarin.com/sociedad/Lego-Dia-regresiva-aterrizaje-Marte_0_1671432852.html
3. *Familia colombiana en Sídney pudo haber muerto por inhalación de gas* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eltiempo.com/mundo/colombianos-muertos-en-australia/16728400>
4. *Ingresos no petroleros garantizan presupuesto 2017* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ultimasnoticias.com.ve/noticias/economia/ingresos-no-petroleros-garantizan-presupuesto-2017/>
5. *Lula denuncia que es víctima de un "acoso judicial"* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.clarin.com/mundo/Lula-denuncia-victima-acoso-judicial_0_1670833040.html
6. *Maduro: Vamos a prepararnos para ganar todas las gobernaciones* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ultimasnoticias.com.ve/noticias/politica/maduro-prepararnos-ganar-todas-las-gobernaciones/>
7. *Plan para acompañar enfermedades huérfanas* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eltiempo.com/colombia/cali/planes-en-el-valle-para-apoyar-las-enfermedades-huerfanos/16729359>
8. *Presupuesto de \$ 11,8 billones para regalías desata polémica* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eltiempo.com/economia/sectores/presupuesto-de-regalias-para-2017-2018/16728649>
9. *Presupuesto: la oposición baja pretensiones y hay acercamiento con el oficialismo* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.clarin.com/politica/Presupuesto-oposicion-pretensiones-acercamiento-oficialismo_0_1670833050.html
10. *Primera traba para proyectos que bajan sueldo a los congresistas* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eltiempo.com/politica/congreso/proyecto-de-ley-para-bajar-sueldos-de-congresistas/16729532>
11. *SIP: Más asesinatos y acoso a periodistas en un 2016 negro para el oficio* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ultimasnoticias.com.ve/noticias/internacionales/sip-mas-asesinatos-acoso-periodistas-2016-negro-oficio/>
12. *Vivir en Boedo: el barrio porteño con menos espacio verde por habitante* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.clarin.com/ciudades/Vivir-Boedo-porteno-espacio-habitante_0_1670833060.html

Стаття надійшла до редакції 10.06.2017

МОВНІ КАТЕГОРІЇ В ДІАХРОНІЇ

УДК 81-112=811.112.2'04/'06

© О. В. Білецька
(Вінниця)

ПАРТИТИВНІ ІМЕННИКОВІ ТРИКОМПОЗИТИ У СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ ТА СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено порівняльному аналізу семантичних особливостей партитивних іменникових трикомполітів у середньовірнонімецькій та сучасній німецькій мові. Дослідження базується на корпусі складних трикомполітних іменників, дібраних методом суцільної вибірки із тлумачних словників середньовірнонімецької (57 лексичних одиниць) та сучасної німецької мови (318 лексичних одиниць). Категорію партитивності розглянуто у роботі на словотвірному рівні через призму іменникових трикомполітів. У процесі дослідження визначено семантичні групи партитивних трикомполітних іменників на основі семантичних ролей їхніх безпосередніх складників та формул тлумачення, створених відповідно до семантичних відношень між безпосередніми складниками. В результаті проведеного аналізу встановлено, що найчисельнішою семантичною групою партитивних іменникових трикомполітів в обох порівнювальних періодах є семантична група «ціле – частина».

Ключові слова: іменниковий трикомполіт, партитивність, семантичний тип, семантична група, семантичний відмінок, формула тлумачення.

Е. В. БЕЛЕЦКАЯ. ПАРТИТИВНЫЕ СУБСТАНТИВНЫЕ ТРИКОМПОЗИТЫ В СРЕДНЕВЕРХНЕНЕМЕЦКОМ И СОВРЕМЕННОМ НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ

Статья посвящена сопоставительному анализу семантических особенностей партитивных субстантивных трикомполітов в средневерхненемецком и современном немецком языках. Исследование основывается на корпусе сложных трехкомполітных имен существительных, полученном методом сплошной выборки из толковых словарей средневерхненемецкого (57 лексических единиц) и современного немецкого (318 лексических единиц) языка. Категория партитивности рассматривается в работа на словообразовательном уровне через призму субстантивных трикомполітов. В процессе исследования выделены семантические группы партитивных трехкомполітных имен существительных на основе семантических ролей их непосредственных составляющих и формул толкования, созданных в соответствии с семантическими отношениями между непосредственными составляющими. В результате проведенного анализа установлено, что наибольшей по количественным показателям семантической группой партитивных субстантивных трикомполітов, которая зафиксирована в двух сравниваемых периодах, является семантическая группа «целое – часть».

Ключевые слова: субстантивный трикомполіт, партитивность, семантический тип, семантическая группа, семантический падеж, формула толкования.

У сучасному мовознавстві одне з центральних місць займають дослідження у сфері словотвірної семантики. Актуальність семантичних досліджень пояснюється не лише порівняно недавньою історією вивчення цього питання, але й складністю самого об'єкта дослідження. адже словотвірна семантика, базується на співвідношенні семантики похідного і твірного слова і виражається за допомогою певних словотвірних

засобів (Циганенко, 1983). Не зважаючи на те, що словотвірна семантика має відносно недавню історію дослідження – її розквіт припадає на другу половину минулого століття – сучасна лінгвістична наука накопичила великий досвід у вивченні цього питання. Так, особливостям словотвірної семантики окремих словотвірних моделей на матеріалі німецької мови присвячені роботи І. Барц, Р. П. Бота, В. С. Вашуніна, Н. Г. Іщенко, О. С. Кубрякової, В. Куршнера, Дж. Н. Леві, В. Мотча, Г. Й. Нойхауса, М. Рікхайта, М. Д. Степанової, Й. Томана, І. С. Улуханова, В. Фляйшера та ін. Однак, спеціалізація семантичних розвідок на певному обмеженому матеріалі не дозволяє охопити всі пласти лексики в межах одного дослідження, що зумовлює наявність ділянок, які потребують більш детального вивчення та аналізу. Саме до таких ділянок відносяться складні слова у німецькій мові. Методика дослідження словотвірної семантики складних слів вперше була розроблена в Інституті німецької мови у м. Іннсбрук (Австрія) в рамках проекту “Словотвір німецької мови: Типи та тенденції сучасної німецької мови” під керівництвом Й. Ербена і висвітлена у колективній монографії “Іменникові трикомпозиції” (Ортнер, 1991). Із незначними відмінностями ця методика застосована для аналізу складних слів у середньовісньонімецькій мові, результати якого представлені у колективній монографії “Граматики середньовісньонімецької мови. Словотвір” (Кляйн, 2009). Ця методика побудована на основі теорії відмінкової граматики. Це означає, що на першому етапі визначаються семантичні відмінки (ролі) безпосередніх складників композитів та встановлюються семантичні відношення між ними. На наступному етапі на основі семантичних ролей детермінативу та основного слова та семантичних відношень між ними вибудовуються формули тлумачення (словотвірні парафрази), які дозволяють виділити основні 31 семантичний тип композитів, найчисельнішими з яких є акціональні (18,2 %), референційні (13,3 %) та партитивні (11,6 %) складні слова (Ортнер 1991: 145).

Партитивність, тобто співвідношення понять «частина» і «ціле», розглядається в лінгвістиці як субкатегорія посесивності – однієї з універсальних понятійних категорій мови, основне значення якої полягає у визначенні назви об’єкта через його відношення до певної особи або предмету (Ярцева 1990 : 389). Отже, партитивні відношення є одними з універсальних семантичних відношень, що притаманні багатьом мовам світу. Проблема співвідношення частини і цілого на різних рівнях мови розглядається у низці лінгвістичних розвідок українських та зарубіжних лінгвістів (І. О. Бодуен де Куртене, О. В. Бондарко, Г. С. Дедюхіна, О. Єсперсен, Н. Б. Іваницька,

В. В. Ільїн, К. Леманн, О. В. Материнська, О. О. Реформатський, Г. В. Ситар, Б. А. Успенский, Д. Цефферер, Р. Якобсон та ін.). Однак, не зважаючи на доволі суттєву кількість робіт, присвячених вивченню категорії партитивності, поза увагою лінгвістів все ще залишаються певні лакуни, які потребують подальшого детального дослідження. Саме до таких лакун належать іменникові трикомпозиції, у складі яких реалізуються відношення партонімії.

Отже, **об'єктом** пропонованого дослідження виступають складні трикомпонентні іменникові у середньовісньонімецькій та сучасній німецькій мові.

Предметом дослідження є іменникові трикомпозиції, в яких реалізуються відношення партонімії.

Мета роботи полягає у проведенні порівняльного аналізу семантичних груп партитивних іменникових трикомпозицій у середньовісньонімецькій та сучасній німецькій мові.

Для досягнення поставленої у роботі мети вирішуються такі **завдання**:

- провести кількісні спостереження над розподілом партитивних іменникових трикомпозицій у загальному складі іменникових трикомпозицій у середньовісньонімецькій та сучасній німецькій мові;

- визначити семантичні ролі безпосередніх складників у складі трикомпонентних іменників зазначеного семантичного типу;

- встановити формули тлумачення на основі семантичних ролей детермінативу та основного слова та семантичних відношень між ними;

- розподіли партитивні іменникові трикомпозиції на семантичні групи відповідно до семантичних ролей безпосередніх складників та формул тлумачення;

- провести порівняльний аналіз семантичних груп партитивних іменникових трикомпозицій у зазначені періоди розвитку німецької мови.

Новизна роботи полягає в тому, що у дослідженні вперше розглянуто категорію партитивності на матеріалі іменникових трикомпозицій у німецькій мові та проведено порівняльний аналіз семантичних груп партитивних іменникових трикомпозицій на основі семантичних ролей їхніх безпосередніх складників у різні періоди розвитку німецької мови.

Актуальність дослідження зумовлена збільшенням наукового інтересу до основних понятійних категорій мови, а також відсутністю лінгвістичних розвідок,

присвячених вивченню однієї з цих категорій – категорії партитвності – на матеріалі іменникових трикомполітів у середньовісхньонімецькій та сучасній німецькій мові.

Емпіричний матеріал дослідження складають іменникові трикомполіти, отримані шляхом суцільного добору, із словників середньовісхньонімецької М. Лексера та Г. Ф. Бенекє, В. Мюллєра, Ф. Царнке – 357 одиниць, та сучасної німецької мови Дудєн – 2992 одиниці.

Іменникові трикомполіти у середньовісхньонімецькій мові представлені 10, а у сучасній німецькій мові – 22 семантичними типами, що свідчить про розширення семантичної палітри, на позначення якої слугують іменникові трикомполіти у німецькій мові (Білецька 2013: 17).

Партитивні іменникові трикомполіти, які називають величину за відношенням її приналежності до величини вищого рівня, при цьому за кількісними показниками посідають перше місце у середньовісхньонімецькій мові та друге місце, після акціональних іменникових трикомполітів, у сучасній німецькій мові. Їхня кількість становлять 57 одиниць, 16 % та 318 одиниць, 10,6 % відповідно (Білецька, 2013).

Відповідно до семантичних ролей, які виконують безпосередні складники у складі трикомполітних іменників, партитивні іменникові трикомполіти у німецькій мові можна поділити на декілька семантичних груп:

1. Семантична група «ціле – частина»

Дєтермінатив (А-конституєнт) іменникових трикомполітів цієї семантичної групи виконує семантичну роль цілого, а основне слово (В-конституєнт) підпорядкованє йому і позначає відокремлювану або невідокремлювану частину цього цілого. Формула тлумачення трикомполітів пропонованої семантичної групи виглядає так «В є частиною А», напр.:

1.1. Семантична підгрупа «ціле – відокремлювана частина»

підпорядкування
↓
свн. *ërtber-blatt stf.* → *das Blatt ist ein (abgesonderter) Teil der Erdbeere;*
↓ ↓ 'лист суниці'
ціле – частина (відокремлювана)

підпорядкування
↓
нвн. *das Lorbeer-blatt* → *das Blatt ist ein (abgesonderter) Teil des Lorbeers*
↓ ↓ 'лист лавру'
ціле – частина (відокремлювана)

1.2. Семантична підгрупа «ціле – (невідокремлювана) частина»

підпорядкування
↓ ↓
свн. *hentschuoeh-gürtel swm.* → *der Gürtel ist ein (integrierter) Teil des Handschuhs*
↓ ↓ 'пряжка, застібка рукавиці'
ціле – частина (невідокремлювана)

підпорядкування
↓ ↓
нвн. *der Fahrrad-lenker* → *die Lenkstange ist ein (integrierter) Teil des Fahrrads*
↓ ↓ 'кермо велосипеда'
ціле – частина (невідокремлювана)

2. Семантична група «група (колектив) – елемент»

Детермінатив (А-конституент) іменникових трикомполітів цієї семантичної групи виконує семантичну роль колективу або групи предметів (осіб), об'єднаних спільною метою (спільним завданням), а основне слово (В-конституент) підпорядковане йому і позначає елемент (члена) цієї групи (цього колективу). Цій семантичній групі відповідає формула тлумачення «В належить / відноситься до / є членом А», напр.:

підпорядкування
↓ ↓
свн. *kirchspiel-man swm.* → *der Mann ist der Mitglied des Kirchspiels*
↓ ↓ 'парафіянин церковного приходу'
група – елемент

підпорядкування
↓ ↓
нвн. *der Einrichtungs-gegenstand* → *der Gegenstand gehört der Einrichtung*
↓ ↓ 'предмет інтер'єру'
група – елемент

3. Семантична група «носій – ознака / якість»

Детермінатив (А-конституент) іменникових трикомполітів цієї семантичної групи виконує семантичну роль носія певної ознаки (якості), яка виражена підпорядкованим основним словом (В-конституентом) і є типовою / характерною для цього носія. Формула тлумачення цієї семантичної групи має такий вигляд «В є типовим / характерним для А», напр.:

підпорядкування
↓ ↓
нвн. *Besteuerungs-grundlage* → *die Grundlage, die typisch für die Besteuerung ist*
↓ ↓ 'підстава для оподаткування'
носій – ознака

- семантична група «ціле – частина» є найчисельнішою в обох порівнювальних періодах і представлена двома семантичними підгрупами в залежності від відокремлюваності / невідокремлюваності частини від цілого.

Перспективним можна вважати дослідження категорії партитивності на матеріалі складних слів інших структурних типів та в інші періоди розвитку німецької мови, а також проведення порівняльного аналізу особливостей партитивних композитів у різних мовах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білецька О. В. Іменникові трикомпозиції в середньовіснійнімецькій і сучасній німецькій мовах : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови» / О. В. Білецька. – Донецьк., 2013. – 21 с.
2. Циганенко Г. П. Словотвірне значення як категорія дериватології / Г.П. Циганенко // Словотвірна семантика східнослов'янських мов. – К. : Наукова думка, 1983. – С. 5-17.
3. *Языкознание. Большой энциклопедический словарь* / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – 2-е изд. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – 685 с.
4. Benecke G.F., Müller W., Zarncke F. *Mittelhochdeutsches Wörterbuch* [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словника : <http://urts55.uni-trier.de:8080/Projekte/MWV/wbb>
5. *Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache* : In 10 Bd-n. [Електронний ресурс]. – PC-Bibliothek Version 2.01 mit Plus-Paket / Hrsg. und bearb. vom Wissenschaftlichen Rat u. d. Dudenred., Projektleitung und Projektmanagement der CD-ROM ISBN : 3-411-71001-2 Volker Kling. – Mannheim ; Wien ; Zürich : Bibliographisches Institut, 2000. – Систем. вимоги : P-100, Windows 9X/ME 32MBRam ; Windows / NT / 2000. – 64 MBRam ; SVGA, CD-ROM. – Назва з титул. екрана.
6. Klein Th. *Mittelhochdeutsche Grammatik. Teil III. Wortbildung* / Thomas Klein, Hans-Joachim Solms, Klaus-Peter Wegera. – Tübingen : Niemeyer, 2009. – 684 S.
7. Kürschner W. *Zur syntaktischen Beschreibung deutscher Nominalkomposita. Auf der Grundlage generativer Transformationsgrammatiken* / Wilfried Kürschner. – Tübingen : Niemeyer, 1974. – 228 S.
8. *Lexen M. Mittelhochdeutsches Wörterbuch* / M. Lexen. – Stuttgart: S. Hirzel Verlag, 1992. – 1. Band. A – M. – 2262 S.
9. *Lexen M. Mittelhochdeutsches Wörterbuch* / M. Lexen. – Stuttgart: S. Hirzel Verlag, 1992. – 2. Band. N – U. – 2050 S.
10. *Lexen M. Mittelhochdeutsches Wörterbuch* / M. Lexen. – Stuttgart: S. Hirzel Verlag, 1992. – 3. Band. V, F – Z, Nachträge. – 1632 S.
11. Ortner L. *Substantivkomposita (Komposita und kompositionsähnliche Strukturen 1)* // *Deutsche Wortbildung : Typen und Tendenzen der deutschen Gegenwartssprache ; eine Bestandsaufnahme des Instituts für Deutsche Sprache, Forschungsstelle Innsbruck. Vierter Hauptteil Sprache der Gegenwart, Bd. LXXIX* / Lorelies Ortner, Elgin Müller-Bollhagen. – Berlin ; New York : de Gruyter, 1991. – 863 S.

Стаття надійшла до редакції 17.05.2017

**OLD ENGLISH ZOOMORPHIC AND ECOMORPHIC SIMILES OF
EQUALITY WITH THE GELICOST COMPONENT**

Being considered a less effective device than a metaphor, simile does not enjoy a high degree of popularity in research, presenting, thus, a chain of gaps to be filled especially if to talk about thousand-year-old similes. This paper focuses on Old English zoomorphic and ecomorphic similes of equality marked by the superlative degree of the comparison marker *gelice*. It deals with the semantics of similes marked by the *(ge)/(on)licost* component with the special emphasis on its implicature.

Key words: simile, Old English, zoomorphism, ecomorphism, implicature.

**М. Я. ОЛЕНЯК. СТАРОАНГЛІЙСЬКІ ЗООМОРФНІ ТА ЕКОМОРФНІ
ОБРАЗНІ ПОРІВНЯННЯ РІВНОСТІ З КОМПОНЕНТОМ GELICOST**

Вважаючись менш ефективним стилістичним засобом ніж метафора, образні порівняння не часто виступають в ролі об'єкта досліджень, створюючи, таким чином, лакуни, які потребують заповнення, особливо якщо йдеться про аналіз матеріалу давніх періодів мови. Статтю присвячено давньоанглійським зооморфним та екоморфним образним порівнянням рівності, маркованим показником порівняння у найвищому ступені. Робота фокусується на семантичних особливостях давньоанглійських образних порівнянь, позначених маркером *(ge)/(on)licost*, звертаючи особливу увагу на їхню імплікативність.

Ключові слова: образне порівняння, давньоанглійська мова, зооморфізм, екоморфізм, імплікація.

**М. Я. ОЛЕНЯК. ДРЕВНЕАНГЛІЙСЬКІ ЗООМОРФНІ ТА ЕКОМОРФНІ
ОБРАЗНІ СРАВНЕНИЯ РАВЕНСТВА С КОМПОНЕНТОМ GELICOST.**

Считаясь менее эффективным стилистическим средством чем метафора, образные сравнения не часто выступают в качестве объекта исследований, создавая, таким образом, лакуны, требующие заполнения, особенно если речь идет об анализе материала древних периодов языка. Статья посвящена древнеанглийским зооморфным и екоморфным образным сравнением равенства, маркированным показателем сравнения в превосходной степени. Работа фокусируется на семантических особенностях древнеанглийских образных сравнений, обозначенных маркером *(ge)/(on)licost*, обращая особое внимание на их импликативность.

Ключевые слова: образное сравнение, древнеанглийский язык, зооморфизм, екоморфизм, импликация.

Relevance. To the best knowledge of the author the only diachronic investigation of the similes structure in Middle English was conducted by Saara Nevanlinna in 1980s based on the Helsinki corpus. There have also been some sporadic cases of simile analyses in the literary works of certain periods or some authors' works. Thus, Joseph Margolis draws comparison between simile and related devices; Marilyn A. Walker, Monroe C. Beardsley, Gregory W. Dawes study semantics of simile; Elizabeth M. Tyler, highlights the poetics of the Old English literature providing some simile examples; Mark C. Amodio, Stodnick, Jacqueline;

Trilling, Renee R. analyse and compare Old English translations and adaptations of Latin texts some of them containing similes.

Purpose. This study aims to provide an account of every zoomorphic and ecomorphic simile in Old English which contains the superlative degree of the Old English marker of similarity *gelice*.

Tasks. The tasks of the article are the following: 1) to analyse the existing research concerning Old English simile in general and zoomorphic and ecomorphic similes in particular; 2) to sample Old English zoomorphic and ecomorphic similes of equality with the *gelicost* component; 3) to study the explicit level of the sampled material and its implicature; 4) to attempt to find some regularities in tenor-vehicle correlation in Old English zoomorphic and ecomorphic similes of equality with the *gelicost* component; 5) to trace the existence of modern counterparts of similes in question.

Novelty. The article presents the first attempt of the semantic features analysis of the Old English simile of equality with the *gelicost* component. The data discussed are taken from the Old English corpus of University of Toronto employing a continuous sampling method. The Old English corpus of University of Toronto contains at least one copy of every surviving Old English text, thus all existing cases of the abovementioned type of simile have been analyzed. The whole corpus of the Old English zoomorphic and ecomorphic similes of equality containing the superlative degree of a copulative *lice* compiles only 20 examples.

Theoretical value. The article contributes to the relevance theory focusing on the pragmatic aspect of poetic comparisons, it specifies the aims of Old English zoomorphic and ecomorphic similes creation.

Practical value. The results may be used in the courses of literature, Old English stylistics and further researches of figures of speech.

Zoomorphism is a derivative of the Greek lexemes *zōon*, which means “animal,” and *morphē*, which means “form,” or “shape.” It is a literary technique in which animal attributes are imposed upon non-animal objects. Ecomorphism is another literary technique in which ecological or environmental attributes are ascribed to non-environmental objects. In the Old English similes of equality such animal attributes are ascribed to humans, artefacts and gods. Zoomorphic and ecomorphic similes are capable of carrying a potent characterological notice bringing about both esthetical and emotional vibrations.

Most linguists group similes according to a) the vehicles, organizing the latter into thematic groups of nature, artefacts, anthroponyms, animals etc. (O. Gergel, N. Riabikina,

G. Denisova, J. Shie, R. Moon, S. Tomita); b) the tenors and the vehicles, organising both into thematic groups (O. Chernousova, I. Kondakova, A. Kazakov, H. Kryvenko, D. Chudyk, Yu. Yudina); c) general meaning of simile referring to a certain sphere of extralinguistic reality, singling out such groups as appearance, action, character etc. (S. Talko, A. Shevchenko); d) lexical meaning of a tenor or vehicle (M. Rumiantseva); e) positive/negative connotation of the ground (T. Veale, Y. Hao).

In simile it is not what is “outside” but what is “inside” that counts more. Simile is mainly not the objective of the speaker but the means to impart some implicature.

1. Old English zoomorphic similes with the *gelicost* component.

2.1. Zoomorphic anthropocentric similes compare people’s actions with those of animals to hint at some characteristics of people, either positive or negative. To describe favourable deeds the images of harmless animals are employed while the images of predators are used to highlight unworthy human actions, for example:

e.g. *Pa he his folc genam swa fæle sceap, lædde geliccast leofe eowde þurh westenas wegas uncuðe.* ‘And he raised his people and led them like sheep across the desert.’

The simile taken from 11-th century “Paris Psalter” is not aimed at people with sheep comparison; it describes good Christians who would follow their God obediently while in another example taken from 10-th or 11-th century “Orosius” the objective is to criticize an undeserving and shameful behavior by means of people to predators comparison:

e.g. & his æfterfolgeras feowertiene gear hit sibþan totugon & totæron þæm gelicost þonne seo leo bringð his hungregum hwelpum hwæt to etanne..... ‘and his successors rushed to them and dragged and tore them like when a lion brings some food to its hungry cubs...’

2.2. Zoomorphic similes do not usually describe other animals though one example was found in a 9-th century “Phoenix” where there arose a need to describe the appearance of a mythological bird. The simile employed the image of a seemingly closest animal to the unique creature:

e. g.: Se fugel is on hiwe æghwæs ænlic, onlicost pean, wynnum geweaxen, þæs gewritu secgað. ‘In colour the bird is in every way unique, most like a peacock, grown with joys, of which writings speak.’

2.3. Zoomorphic similes can focus on man-made objects, highlighting a physical property of an artefact similar to the one of a bird namely the ability to float. The similarity of shape of the objects contributes to the comparison and within the sampled material there are two cases of a ship and a bird juxtaposition:

e. g.: *Is þes bat ful scrid, færeð famigheals, fugole gelicost glided on geofone.* ‘The ship, with a foamy neck, most like a bird went over the sea.’

The smooth gliding over the sea implies calm and balmy weather as well as a stunning peaceful view of a vessel freely floating on the waters.

2.4. Old English theocentric zoomorphic similes allow to reveal the nature or mood of a deity which can be either positive (employing the image of harmless animas) or negative (resorting to the image of predators):

e.g. *He þa anhornan ealra gelicost his halige hus her on eorðan getimbrade.* ‘He like all unicorns his holy home created on earth’.

In the example taken from the 11-th century “Paris Psalter” the image of a Christian symbol of purity is employed to highlight favorable characteristics of a deity while in the below presented example the anger and fury of God is depicted through the comparison of the omnipotent Lord to a mad creature. Thus, zoomorphism itself is not the purpose, it is the means to artistically emphasize inner qualities giving them certain evaluation.

e. g. *...and se hlaford ne scrifð, ðe ðæm here waldeð, freonde ne feonde, feore ne ahtum, ac he reðigmod ræst on gehwilcne, wedehunde wuhta gelicost; bið to up ahæfen inne on mode for ðæm anwalde þe him anra gehwilc his tirwina to fultemað.* ‘...and the lord does not care, who the army rules over, whether friend, or foe, life or possessions, but savage in mind he assaults/rushes onto all, like a mad dog.’

2. Old English ecomorphic similes with the *gelicost* component.

2.1. Theocentric ecomorphic similes are mainly concentrated on some physical properties of the objects as in the 7-th century “Daniel” where the description of an angel appeals to senses:

e. g.: *Pa wæs on þam ofne, þær se engel becwom, windig and wynsum, wedere gelicost þonne hit on sumeres tid sended weorðeð dropena drearung on dægges hwile, wearmlíc wolcna scur*”. ‘When he was in the oven the angel descended most like the breeze in the summer season when drops of rains are sent falling during the day, and warm showers from the heavens’.

The aim of this simile is not to compare the angel to the breeze but to create a sharp contrast between an unbearable heat and an amiable feeling of coolness, which arises pleasant associations thus contributing to the idea of deity’s goodness and virtue.

Ecomorphic similes compare the characteristics of the actions of some inalienable parts of a person or a deity to the actions of certain natural phenomena:

e.g. *Ac hi forweorðan wætere gelicost, þonne hit yrnende eorðe forswelgeð; swa his bogan bendeð, oðþæt bitere eft adl on seteð, swa his gearnuncg byð.* ‘I flew like water, when all my bones relaxed and the heart melted like wax’. In this example from “Paris Psalter” the author compares the God to water thus explaining his omnipresence and depicting a wonderful pleasant feeling it causes.

2.2. Old English ecomorphic simile can be focused on man-made objects in which case it is used to describe an unbelievable power comparing weapon to ice being capable of melting:

e. g.: *Þæt wæs wundra sum, þæt hit eal gemealt ise gelicost, ðonne forstes bend fæder onlæteð, onwinded wælrapas, se geweald hafað sæla ond mæla; þæt is soð metod.* ‘Then the sword, the battle-blade, began to dissolve into battle-icicles from the war blood; it was a wonder that it melted entirely, most like ice when the frost-fetters the Father unlooses.’

2.3. Ecomorphic simile was also used to eloquently describe the state of a person, for example:

Ne mæg þær æni man be <agnum> gewyrhtum gedyrstig wesan, deman gehende, ac ealle þurhyrnð oga ætsomne, breostgehyda and se bitera wop, and þær stænt astifad, stane gelicost, eal arleas heap yfeles on wenan. ‘Nor may there any man, by work of merit, bold become in presence of the judge, but fear will run alike through all, thoughts of the heart ... and there will stand, stiffened like a stone, all the wicked troop in expectation of evil’

The simile is employed here not to compare a man to a stone but to emphasize a complete motionlessness and unspeakable fear.

Many of the similes in question are still used in Modern English to which belong: *to melt like a wax / eyes; to be cool like a breeze; stiff as a stone; to flow like water / rain; to be led like a sheep; tear apart like a lion; to fly like a bird; stiff like steel; to glitter like a jewel; to be like poison (about words)*. It can be accounted for by the fact that the majority of Old English manuscripts are Christian texts which being translated in later periods preserved the images initially used in them.

3. Conclusion.

Old English simile was a powerful tool to contribute to the current poetics. It did not serve only for an artistic description but was mainly used to convey some implicature. Old English zoomorphic similes with the *gelicost* component tend to specify the movement, way of performing the action revealing some attending circumstances, usually a person’s / deity’s temper or behavior, less frequently – to describe the appearance. Old English ecomorphic

simile with the *gelicost* component, on the other hand, are more likely to highlight physical properties or states. Having considered the regularities of some tenor-vehicle correlations we have been able to find out typical simile collocations in the Old English; regular occurrence of vehicle with the salient feature it represents could prompt us the existence of some ideas about different aspects of Anglo-Saxons' life. The material shows that two tenors (ship and floater) were used with the same vehicle (bird) on the same ground (going over the sea) as well as one and the same ground (entire melting) was used as a commonly shared feature of weapon, ice and wax. Because of the canonical nature of the Christian manuscripts and the peculiarities of translations of such texts, many zoomorphic and ecomorphic similes in question are still used in Modern English.

REFERENCES

1. *Гергель О. В.* Образные парадигмы сравнений, характеризующих мужчину и женщину (на материале современной англоязычной женской прозы) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филолог. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / О. В. Гергель. – Уфа, 2014. – 21 с.
2. *Денисова Г. Л.* Когнитивный механизм сравнения в немецком языке : автореф. дис. на соискание науч. степени доктора филолог. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Г. Л. Денисова. – Самара, 2009. – 36 с.
3. *Казаков А. В.* Образные средства и парадигматические ряды образов с названиями частей тела в современном английском языке : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филолог. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / А. В. Казаков. – Москва, 2005. – 18 с.
4. *Кондакова И. А.* Образные средства, содержащие топонимы в английском языке : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филолог. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / И. А. Кондакова. – Москва, 2005. – 20 с.
5. *Кривенко Г. Л.* Зоосемізми в англійській та українській мовах: семантико-когнітивний і функціонально-прагматичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / Г. Л. Кривенко. – Київ, 2006. – 21 с.
6. *Румянцева М. В.* Типологические особенности компаративных конструкций (на материале русского и немецкого языков) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филолог. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, сопоставительное и типологическое языкознание» / М. В. Румянцева. – Челябинск, 2007. – 22 с.
7. *Рябикина Н. Н.* Поэтика оценочных значений в произведениях И. А. Бунина : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филолог. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Н. Н. Рябикина. – Москва, 2006. – 21 с.
8. *Талько С. В.* Лінгвоаксіологічна семантика антропоцентричних метафор та порівнянь в українській і англійській мовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / С. В. Талько. – Київ, 2009. – 20 с.
9. *Черноусова О. Н.* Функционирование образных сравнений в региональной художественной прозе и устной речи диалектоносителей : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филолог. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / О. Н. Черноусова. – Волгоград, 2014. – 21 с.
10. *Шевченко А. Е.* Сравнение как компонент идиостиля писателя-билингва В. Набокова (на материале русско- и англоязычных произведений автора) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филолог. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / А. Е. Шевченко. – Саратов, 2003. – 23 с.

Oleniak M.Ya. Old English Zoomorphic and Ecomorphic Similes of Equality with the Gelicost Component

11. Юдина Ю. И. Модели образов сравнений в языке русской художественной литературы конца XX – начала XXI вв. : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филолог. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Ю. И. Юдина. – Волгоград, 2012. – 21 с.
12. Amodio M. C. The Anglo-Saxon Literature Handbook. / M. C. Amodio – Wiley Blackwell, 2014. – 412 p.
13. Beardsley M. C. Aesthetics: problems in the philosophy of criticism. / M. C. Beardsley Hackett Publishing, 1981. – 614 p.
14. Chudyk D. Rosyjskie i polskie konstrukcje porównawcze z przymiotnikami nazywającymi barwę zieloną (semantyka i struktura) / D. Chudyk // Zeszyty naukowe uniwersytetu rzeszowskiego. Seria filologiczna : Glottodydaktyka 4 : Zeszyt 76. – 2012. – S. 9-20.
15. Dawes G. W. The body in question: metaphor and meaning in the interpretation of Ephesians 5:21-33. / G. W. Dawes – Leiden : Boston, Mass. : Brill, 1998. – 269 p.
16. Margolis J. Notes on the Logic of Simile, Metaphor and Analogy / J. Margolis // *American Speech*: Vol. 32, No. 3. : Duke University Press. 1957. – P. 186-189
17. Moon R. Conventionalized as-similes in English: a problem case / R. Moon // *International Journal of Corpus Linguistics* : John Benjamins Publishing Company. 2008. P. 3-37.
18. Nevanlinna S. The structure of Middle English similes of equality / S. Nevanlinna // *Early English in the Computer Age: Explorations Through the Helsinki Corpus*. Mouton de Gruyter: Berlin, New York. 1993. – P. 139-170.
19. Shie J.-S. The Semiotic Structure and Semantic Composition of English Frozen Similes / J.-S. Shie // *Journal of Humanities and Social Sciences*, Vol. 3, No. 1, pp. 57-68 (2007).
20. Stodnick J.; Trilling R. R. A Handbook of Anglo-Saxon Studies. / J. Stodnick.; R. R. Trilling – Wiley Blackwell, 2012. – 320 p.
21. Tomita S. Similes in *Oliver Twist*: Humanisation and Dehumanisation / S. Tomita // *ERA*, New Series, Vol.25. № 1&2. 2008. P. 25-42
22. Tyler E. *Old English Poetics: The Aesthetics of the Familiar in Anglo-Saxon England*. / E. Tyler – York : York Medieval Press, 2006. – 196 p.
23. Veale T.; Hao Y. Support Structures for Linguistic Creativity: A Computational Analysis of Creative Irony in Similes [Electronic resource]. – Access mode : https://www.researchgate.net/publication/228509486_Support_structure_for_linguistic_creativity_A_computational_analysis_of_creative_irony_in_similes
24. Walker M. A. Automatically Inferring Implicit Properties in Similes. / M. A. Walker *Proceedings of NAACL-HLT*, San Diego, California, June 12-17, Association for Computational Linguistics. – 2016, P. 1223–1232

Стаття надійшла до редакції 07.11.2017

УДК 811.14'02'367.623

Є. С. Чекарева
(Харків)

ПРОЦЕСУАЛЬНА ЛЕКСИКА В ДАВНЬОГРЕЦЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено вивченню процесуальної лексики давньогрецької мови. У роботі в центрі уваги перебуває іменна лексика (іменники, прикметники), яка, поряд із дієслівними лексемами, бере активну участь у номінації різних типів процесів у просторовому й часовому аспектах їх здійснення. Аналізуються фактори формування лексем такого типу. Ключовим принципом формування лексико-семантичної системи мови визначається психо-біологічна природа людини. Встановлюється зв'язок між специфічними ознаками моделі світу, характерними для архаїчного способу мислення, та їх фіксацією в лексико-семантичній системі давньогрецької мови.

Ключові слова: процесуальна лексика, іменник, прикметник, просторові відношення, темпоральні відношення, лексико-семантичні групи.

Е. С. ЧЕКАРЕВА. ПРОЦЕССУАЛЬНАЯ ЛЕКСИКА В ДРЕВНЕГРЕЧЕСКОМ ЯЗЫКЕ

Статья посвящена изучению процессуальной лексики древнегреческого языка. В работе внимание акцентируется на именной лексике (существительные, прилагательные), которая, наряду с глагольными лексемами, активно используется для номинации разных типов процессов в пространственном и временном аспектах их осуществления. Анализируются факторы формирования лексем такого типа. Важнейшим принципом формирования лексико-семантической системы языка является психо-биологическая природа человека. Устанавливается связь между специфическими признаками модели мира, характерными для архаического способа мышления, и их фиксацией в лексико-семантической системе древнегреческого языка.

Ключевые слова: процессуальная лексика, имя существительное, имя прилагательное, пространственные отношения, темпоральные отношения, лексико-семантические группы.

Високий статус процесуальної лексики в мові і особлива увага мовознавців до її вивчення пояснюється тим, що вона фіксує важливу для людини інформацію про зміни в просторі і часі та виконує фундаментальну і системоутворюючу роль. Л. В. Варпахович з цього приводу зазначає, що ситуація пересічного пізнання – це перш за все чуттєве, перцептивне сприйняття об'єкта, який інтерпретується як частина процесу. Людина сприймає світ, який постійно рухається, в якому немає абсолютної статичності. Тому процесуальна семантика, об'єктивована в тілі певних мовних знаків, має найвищий статус як фундаментальна складова системи мовних значень. Психофізіологічні засади когніції у свою чергу підтвержують це положення, оскільки базова інформація, що є підґрунтям для формування більш складних знань, отримується людиною внаслідок сенсорних і моторних відчуттів, пов'язаних саме з процесами руху, зміни положення та стану (Варпахович 2013: 57-59).

Актуальність дослідження процесуальної лексики давньогрецької мови зумовлюється, з одного боку, виключною змістовою значущістю цієї групи слів, а з іншого, – браком глибоких досліджень з лексичної семантики класичних мов, що дозволило б з'ясувати принципи осмислення докільля еллінами та специфіку фіксації результатів такого осмислення в конкретних мовних знаках.

Таким чином, метою нашої розвідки є вивчення процесуальної лексики давньогрецької мови через встановлення особливостей її репрезентації в лексико-граматичних класах різних типів, аналіз принципів класифікації за семантичними ознаками, визначення антропоцентричного характеру її формування.

Згідно нових теоретичних настанов когнітивно-дискурсивного напрямку досліджень в лінгвістиці при описі кожного мовного явища слід враховувати дві функції, які обов'язково виконують мовні елементи – когнітивну (за участю в процесах пізнання) та комунікативно-дискурсивну (за участю в актах мовленнєвого спілкування). Відповідно до цього сформувався і нове тлумачення такого структурного елемента мови, як слово.

Когнітивний підхід дозволяє стверджувати, що слово є кардинальною одиницею мовної картини світу, нашого внутрішнього лексикону, причому зв'язок мовної картини світу з концептуальною здійснюється саме через слово (Кубрякова 2004: 69). Ч. Філлмор слушно вказував на те, що «численні слова з тих, які ми вживаємо, подібні іменам речей і мають такі значення, про які реально не можна говорити без вказівки на знання про ці речі» (Fillmore 1974: 89). Взагалі, «ословлювання» світу веде до більш чіткої впорядкованості і фіксації ідей у свідомості людини. Невербалізовані знання представляють собою роз'єднані та розпливчасті уявлення і тільки отримавши мовне тіло знака стають зручними оперативними одиницями процесів мислення. Як зазначає Н. В. Бардіна, «позначення як особливі предметні форми мови замінюють собою в ментальній та дискурсивній діяльності найскладніші фрагменти наших думок про світ та підсумки його осмислення» (Бардіна 1997: 53).

Змістова сторона слова, його значення, що відкриває доступ до «енциклопедичної інформації» людської пам'яті, привертало увагу мовознавців на всіх етапах розвитку лінгвістичної думки. Одним із проблемних питань залишається специфіка закріплення за словами-представниками різних лексико-граматичних класів (частин мови) певних концептуальних структур, орієнтованих на різні фрагменти дійсності, що осмислюється і вербалізується людиною.

Головне питання для сучасних дослідників частин мови полягає в тому, які фрагменти світу й онтологічні сутності позначаються ними, які ноетичні простори покриваються словами різних частин мови. Важлива роль при цьому відводиться номінативній діяльності людини, антропоцентричній природі такої діяльності, її мовленнєво-розумовим особливостям. Представники ономазіологічного підходу намагалися пояснити причини розмаїття лексичних значень, які підводяться під певні загальні категорії, з'ясували обсяг і сутність знань про об'єкти у відповідних позначеннях, можливість поєднання групи концептів в межах одного слова (Кубрякова 1978; Харитончик 1986; Степанова, Хельбиг 1978). Когнітивний напрям досліджень надав цим питанням більшої глибини і конкретності, пов'язавши відповіді на них із репрезентацією набутого людиною досвіду, будовою ментального лексикону й пам'яті, різними структурами знань і їхнього буття у свідомості людини, принципами сприйняття світу (Кубрякова 2004: 140-141).

Важливою в цьому відношенні є така особливість реалізації концептуальних систем в мові, коли один і той самий зміст може передаватися в мові альтернативними засобами (Кубрякова 2004: 313).

Альтернативність як необхідність вибору між можливостями існує в соціальному середовищі і є діючою нормою свідомості, характерною для людського буття. Охоплюючи всі сфери повсякденного життя, вона отримує вираження різнорівневими одиницями мови (Склярєва 2013: 377). Більш складні і значущі для людського мислення концепти виражаються більш складною системою мовних засобів і форм, розмаїття яких будується, зокрема, у процесах аналогії і, на її підґрунті, метафори. Причому, як твердить Дж. Лакофф, метафори не руйнують, а розвивають категорії, відносно яких вони діють (Лакофф 1988: 32).

Процесуальна лексика, що об'єктивує виключно значущі для людини аспекти змін об'єктів у просторі і в часі, представлена в давньогрецькій мові різними частинами мови. Аспекти часових змін реалізуються насамперед за допомогою видо-часових форм дієслова. Специфіка змін у просторі (зокрема, позначення різних видів руху) також вербалізується дієслівними лексемами з уточненням характеру переміщення завдяки поєднанню семантики дієслівних префіксів та прийменниково-відмінкових форм.

Позначення процесів різного характеру і тривалості можливе також за участю іменної лексики – іменників і прикметників.

У давньогрецькій мові у функційно-семантичному полі простору значення процесуальності реалізується в групах іменників, які вказують на рух об'єктів (позитивна, негативна, нейтральна динаміка – усього 791 лексема):

1) позитивна динаміка (283 лексеми): ἀγωγή, ή ведення, приведення; ἀνάβασις, ή сходження (на гору), під'йом; βολή, ή кидання, кидок; δορατισμός, ό кидання списів (з обох боків), перестрілка; εἰσβολή, ή вторгнення, напад; εἰσέλασις, ή стрімка атака, (тактичний) удар; εἶσπλοος, ό (про кораблі) прибуття, прихід; ἔμπλεξις, ή вплетіння, заплетіння; ἐπεκδρομή, ή вилазка, набіг, напад; ἐπιφορά, ή привіз, доставка, постачання; ἦξις, ή прихід, прибуття; λήψις, ή хватальний рух, хапання; παράδусις, ή прокрадання, проповзання, проникнення; παρεμβολή, ή вставка, введення; περίθεσις, ή накидання; πρόοδος, ή рух вперед, просування; προσανάβασις, ή сходження, підняття, штурм; πρόσθεσις, ή приставлення; προσχώρησις, ή підхід, наближення; ριπή, ή кидання, кидок, політ; συλλογή, ή збирання, збір, нашестя, збіг; συνεγγισμός, ό наближення, зближення:

τοῦτον διαβάς ἐξελαύνει διὰ Φρυγίας σταθμὸν ἓνα παρασάγγας ὀκτὼ εἰς Κολοσσάς (Хен. Анаб. 1.2.6) – цей перехід йшов через Фрігію в Колоси довжиною в 8 парасангів; ή δὲ εἰσβολή ἦν ὁδός ἀμαξιτὸς ὀρθί αἰσχυρῶς καὶ ἀμήχανον εἰσελθεῖν στρατεύματι (Хен. Анаб. 1.2.21) – проїздний вхід був чітко під прямим кутом і, безперечно, військо пройшло; ἔλὼν οὖν ἀπὸ τῆς Νισαίας πρῶτον δύο πύργω προύχοντε μηχαναῖς ἐκ θαλάσσης καὶ τὸν ἔσπλουν ἐς τὸ μεταξὺ τῆς νήσου ἐλευθερώσας ἀπετείχιζε καὶ τὸ ἐκτῆς ἠπείρου, ἧ κατὰ γέφυραν διὰ τενάγους ἐπιβοήθεια ἦν τῇ νήσῳ οὐ πολὺ διεχούση τῆς ἠπείρου (Thuc. Hist. 3.51.3) – захопивши на острові проти Нісеї за допомогою машин з моря дві охоронні вежі, що виступали вперед, він звільнив прохід до затоки між островом та суходолом та укріпив стіною найближчу до материка місцевість, де мостом через мілководдя можна було допомагати острову;

2) негативна динаміка (258 лексем):

ἀλέα, ή втеча, спасіння; ἀναβολή, ή відкладання, вистрибування; ἀνάδοσις, ή виділення, вихід назовні; ἀνακομιδή, ή повернення; ἀντεπιστροφή, ή поворот у протилежний бік; ἀπαλλαγή, ή відокремлення, розлука; ἀπόβασις, ή висадка,

розвантаження; ἀπόδοσις, ή повернення, віддача; ἀποκάθαρσις, ή виділення, секреція; διαίρεσις, ή розділ; διάρριψις, ή розкидання; ἐκδημία, ή від'їзд на чужину, вигнання; ἔκδυσις, ή вихід; ἐκτροπή, ή відведення, відвід; κουρά, ή зрізання волосся на знак скорботи, зрізання; πάρεσις, ή відпускання, відпустка; σχίσις, ή розділення, розділ, розгалуження; ὑποτροπή, ή відступ, відхід; φυγή, ή втеча; χωρισμός, ó відокремлення, розділ, від'їзд:

διὰ γὰρ τὸ στενὴν εἶναι τὴν ὁδὸν ὅλην τὴν ἡμέραν ἡ ἀνάβασις αὐτοῖς ἐγένετο καὶ κατάβασις (Xen. Anab. 4.1.10) – підйом (на висоту) і спуск зайняли весь день; ἀπὸ γὰρ τοῦ ὄρεος ἡ κατάβασις συντομωτέρη τέ ἐστι καὶ βραχύτερος ἢ περὶ ἡ περιόδός τε καὶ ἀνάβασις (Hdt. Hist. 7.223.1) – адже спуск з гори є швидшим і коротшим, ніж обхід та підйом; καὶ οἱ ἄλλοι βάρβαροι ὡς εἶδον αὐτοὺς ἐνδόντας, οὐκέτι ὑπέμειναν, ἀλλ' ἐς φυγὴν κατέστησαν (Thuc. Hist. 2.81.6) – інші варвари, побачивши їх, більше не чекали і втекли;

3) нейтральна динаміка (250 лексем):

ἀγωγή, ή ведення, просування, пересування; ἀγών, ó публічне змагання, боротьба, бій; ἀερομαχία, ή повітряний бій; αἰώρα, ή качання, коливання; ἀκολουθία, ή слідування, супровід; ἄλη, ή блукання, мандрування; ἀλοητός, ó молотіння; ἀνάζεσις, ή бурління, клекотіння; ἀνέλιξις, ή розгортання, обертання (в танці); ἀνακύκλησις, ή коловорот, повернення до висхідного стану; ἀντισηκωσις, ή врівноваження; βάσις, ή хід, рух, ходіння; διαδρομή, ή біганина взад і вперед, метушня; δίνη, ή кружляння, обертання; δρόμος, ó біг; ἐντάφια, τά похоронна хода; ἐπιναυμαχία, ή морська битва; ἐργασία, ή робота, труд; ἦλυσις, ή ходіння, рух; ἵππεία, ή кінні перегони; κίνησις, ή рух; κληρός, ó жеребкування; κύλισις, ή перекочування, кругообертання; ὁδός, ή шлях, рух, перехід, поїздка, мандрівка; ὄρχημα, τό танець; παράλλαξις, ή попережний рух; πλάνη, ή блукання, мандрування; χορός, ó хор, хоровод, хороводний танець зі співом:

τὸν δὲ ἀγῶνα οὐκ ἐν τῷ κόλπῳ ἐκὼν εἶναι ποιήσομαι οὐδ' ἐσπλεύσομαι ἐς αὐτόν (Thuc. Hist. 2.89.8) – наскільки це залежить від мене, я не дам бою в затоці і не вийду туди; ἀλλ' ἔνεκ' οὐλομένης γαστρὸς κακὰ κήδε' ἔχουσιν ἀνέρες, ὄντιν'

ἴκηται ἄλη (Hom. Od. 15.343-344) – люди терплять великі страждання від голодного шлунку, коли доводиться мандрувати; οἱ δ' αἰεὶ ἐθέλουσι νεόπλυτα εἴματ' ἔχοντες ἐς χορὸν ἔρχεσθαι (Hom. Od. 6.64-65) – вони хочуть у свіжих, випраних платтях ходити до наших хороводів.

Функційно-семантичне поле часу містить велику групу іменників зі значенням тривалих процесів та дій, одноактних та багатоактних дій (усього 3054 лексеми):

1) тривалі процеси (1714 лексеми):

ἀγκιστρευτικόν, τό вудіння риби; ἀγών, ὁ привселюдне змагання, суспільні ігри, бій, змагання; ἄκεσις, ἡ лікування, зцілення; ἄλειψις, ἡ натирання тіла олією, намащування; δόλιχος, ὁ довгий пробіг; δρόμος, ὁ біг, форсований марш, змагання з бігу, пробіг; ἔργον, τό справа, робота, вплив, діяльність; ἦμα, τό метання списів; ἱστορία, ἡ вивчення, розвідка; κέλευθος, ἡ шлях, похід; χορός, ὁ хор, хоровод; ἀνάπλοος, ὁ плавання річкою вгору; ἄνοδος, ἡ сходження, підняття, похід вглиб країни; ἔξοδος, ἡ урочиста хода, процесія; ἀγωγή, ἡ ведення, приведення, переміщення, рух; ἄθροισις, ἡ збори, збирання, набір; ἀκολούθησις, ἡ слідування, супровід; ἀλητεία, ἡ мандрування, блукання; ἀλοητός, ὁ молотьба; ἄλις, ἡ стрибання; βάδισις, ἡ ходіння, хода; βλάστησις, ἡ виростання, зростання; δίωξις, ἡ переслідування, гонитва; ἐμπορία, ἡ поїздка у торгівельних справах, торгівля; ζήτησις, ἡ пошуки, відшукування; θέρμανσις, ἡ нагрівання; πλύσις, ἡ мийка, прання; σκάφος, τό скопування:

χρόνος ἐστὶν ἐν ᾧ καιρός, καὶ καιρὸς ἐν ᾧ χρόνος οὐ πολὺς: ἄκεσις χρόνω, ἔστι δὲ ἡνίκα καὶ καιρῶ (Hr. Praes. 1) – в часі міститься слухний момент, а в слухному моменті – малий час; зцілення досягається часом, але інколи також і слухним моментом; ἀλλ' ὅτε δὴ πύματον τέλεον δρόμον ὠκέες ἵπποι ἄψ' ἐφ' ἄλος πολιῆς, τότε δὴ ἀρετὴ γε ἐκάστουφαίνεται', ἄφαρ δ' ἵπποισι τάθη δρόμος (Hom. Il. 23.373-375) – але коли вже коні повернулися до останньої межі на березі сивого моря, тоді в кожного прокинулася мужність, і біг коней став швидшим; ὀλίγη τε χρέονται βαδίσει κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἀλλὰ μονοξύλοις διαπλέουσιν ἄνω καὶ κάτω: διώρουγες γὰρ πολλαὶ εἰσι (Hr. De aer. 15) – вони рідко відвідують міста та

ринки, але на човнах, видовбаних з одного дерева, переїжджають вверх та вниз, оскільки там багато каналів;

2) одноактні дії (1179 лексем):

κίνδυνος, ó ризикована справа, сміливий вчинок; κράτος, τό здолання, перемога; ἀναπνοή, ή вдихання, вдих; ἄφοδος, ή від'їзд; εἴσοδος, ή прихід, відвідини; ἐπέκπλοος, ó бойовий вихід флоту, морська атака; πρόσοδος, ή атака, напад; αἴρεσις, ή взяття, здобуття; ἄλμα, τό стрибок; ἄρπασμα, τό грабіж; ἀφή, ή дотик; βῆμα, τό крок; δῆξις, ή укус, укол, уштрик; κόνδυλος, ó удар кулаком; κοπή, ή удар, зіткнення; λαβή, ή захоплення, отримання; μάστιγμα, τό удар батогом; ῥάπισμα, τό удар, ляпас; ῥιπή, ή кидок; σκίρτημα, τό стрибок; σχισμός, ó розкол, розрив; ἀνταπόδοσις, ή віддача, повернення, сплата; ἐξαίρησις, ή відняття, видалення; κατάλυσις, ή повалення, розпад; μεταβολή, ή обертання, звертання, зміна; μεταπήδησις, ή перестрибування, стрибок; σύρραγμα, τό зіткнення:

ή δὲ βασιλέος αἴρεσις ἐς τὴν ὑστέρην τὴν Μαρδονίου ἐπιστρατήην δεκάμηνος ἐγένετο (Hdt. Hist. 9.3.2) – перше захоплення міста царем відбулося за десять місяців до вторгнення Мардонія; ὅσση δ' αἰγανέης ῥιπή ταναοῖο τέτυκται, ἦν ῥά τ' ἀνὴρ ἀφῆη πειρώμενος ἢ ἐν ἀέθλωρῃ καὶ ἐν πολέμῳ δηῖων ὑποθυμοραϊστέων, τόσσον ἐχώρησαν Τρῶες (Hom. Il. 16.589-591) – троянці відступили так далеко, як сягає кидок довгого дротика, коли його пускає муж, що випробовує свою силу у змаганнях чи битві з ворогами-губителями; ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἰόντας ὡς ἀλλήλους πρέσβεις καὶ κήρυκας ποιεῖσθαι τοὺς λόγους, καθ' ὅτι ἔσται ή κατάλυσις τοῦ πολέμου (Thuc. Hist. 4.118.13) – під час перемир'я кожна сторона має направляти послів та глашатаїв із пропозиціями щодо припинення війни;

3) багатоактні дії (161 лексема):

ἄελλα, ή швидке крутіння, вертіння, обертання; κύκλος, ó круговий танок, хоровод; αἰώρησις, ή качання, коливання; ἀμαρυγή, ή кліпання, миготіння, мерехтіння; δαιτροσύνη, ή нарізання порцій (м'яса); δῖνος, ó крутіння, вертіння, обертання; δίσκημα, τό кидання диска; δόνημα, τό коливання, качання; δορατισμός, ó кидання списів з обох боків, перестрілка; εἰρεσία, ή гребля, плавання на веслах,

розмірений рух; ἐλιγμός, ó крутіння, вертіння, обертання; κέντησις, ή нанесення уколів, проколювання; κνήσµα, τό чесання; κόνισις, ή посипання тіла піском; κοπετός, ó биття себе в груди, оплакування; κύλισις, ή перекочування, вертіння, обертання; κύµανσις, ή хвилеподібний рух; λάψις, ή хлебтання, хлистання; λογισμός, ó рахунок, підрахунок; πέτρωµα, τό побиття камінням; ῥάβδωσις, ή прокладання рівчаків; ῥίπτασµός, ó неспокійні рухи, метушня, біганина; ῥόµβος, ó обертальний рух, кружіння; σάλευσις, ή коливання, качання; στρεπτικόν, τό крутіння, сукання; στρόβος, ó кружіння, невпорядкований рух, метушня; τρω̄ξις, ή кусання, обгризання; ὑδρεία, ή черпання води; ψηλάφησις, ή обмацування:

δοκεῖ γάρ μοι ó παλαιός µῦθος καὶ Πρωτέα τὸν Αἰγύπτιον οὐκ ἄλλοτι ἢ ὀρχηστὴν τινα γενέσθαι λέγειν, μιμητικὸν ἄνθρωπον καὶ πρὸς πάντα σχηµατίζεσθαι καὶ μεταβάλλεσθαι δυνάµενον, ὡς καὶ ὕδατος ὑγρότητα μιµεῖσθαι καὶ πυρὸς ὀξύτητα ἐν τῇ τῆς κινήσεως σφοδρότητι καὶ λέοντος ἀγριότητα καὶ παρδάλεως θυµὸν καὶ δένδρου δόνηµα, καὶ ὅλως ὅτι καὶ θελήσειεν (Luc. Salt. 19) – взагалі ж, мені здається, що давнє сказання про єгиптянина Протея означає тільки те, що він був одним із танцюристів, людиною, обдарованою здатністю удавати вологість води, палкість вогню разом із силою його руху, лють лева, шаленість барса, коливання дерева і все, що він схоче; ἦν δὲ δορατισµός τὸ πρῶτον, εἶτα ἐν χερσὶν γενόμενοι μετὰ τέχνης ἅµα καὶ βίας ἐχρῶντο τοῖς ξίφεσι (Plut. Pyrrh. 7.5) – спершу вони кинули списи, а потім врукопашну билися на мечях настільки ж уперто, як і вміло; συνεκόμισαν δὲ τὸν Στέφανον ἄνδρες εὐλαβεῖς καὶ ἐποίησαν κοπετὸν μέγαν ἐπ' αὐτῷ (NT. Act.ap. 8.2) – побожні мужі поховали Стефана й гідно оплакували його.

За кількісним складом розглянуті лексико-семантичні підгрупи є найчисельнішими у своїх групах (майже 50 % іменників групи невласне просторових мають значенням руху; та 49 % іменників групи невласне темпоральних вказують на процеси та дії різного типу).

Характеристика об'єктів щодо процесів руху, переміщення із вказівкою на спосіб, середовище, засіб переміщення тощо, відбувається і за допомогою прикметників. У давньогрецькій мові такі прикметники належать до лексико-семантичної групи орієнтаційних ад'єктивів і складають доволі ємну підгрупу (495

лексем): ἀεροπόρος той, що несеться в повітрі; ἀκρόπλους той, що плаває зверху; ἀλίπλαγκτος той, що мандрує морями; ἀεικίνητος той, що перебуває у постійному русі; ἀεροδόνητος той, що ширяє в повітрі; ἀλίπλωος той, що плаває по морях; τοπικός той, що змінюється у просторі; αἰολόπωλος той, що мчить на швидких конях; προβλής той, що виходить вперед; προκέλευθος той, що йде попереду; ἀγάρροος той, що стрімко, бурхливо тече; ἀμφιστροφής той, що повертається в усі боки; ἀνακρουστικός той, що штовхає назад; διάδρομος той, що бігає взад і вперед; ἐρπυστικός той, що повзає, пластує; πλανητός той, що блукає, мандрує:

ἐνθα ἶδον πλείστους Φρύγας ἀνέρας αἰολοπώλους (Hom. II. 3.185) – там я бачив військо фрігійців, що мчали на швидких конях; αὐτὰρ Θρήϊκας ἦγ' Ἀκάμας καὶ Πείροος ἦρος ὄσους Ἑλλήσποντος ἀγάρροος ἐντὸς ἐέργει (Hom. II. 2.844-845) – фракійців вів Акамас та Пірос герой, їх країни охоплює Гелеспонт, що бурхливо тече; φαρμὲν αὐτὰ οὐδέποτε τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἰέναι, καὶ ἄλλ' ἄττα ἄστρα μετὰ τούτων, ἐπονομάζοντες πλανητὰ αὐτά (Plat. Leg. 7.821 b.) – ми кажемо, що вони ніколи не рухаються одним і тим саме шляхом, так само як і деякі інші зірки, тому ми і називаємо їх мандруючими.

Прикметники зі значенням динамічного переміщення у просторі також переважають у своїй семантичній групі, що цілком відповідає і кількісному складу лексико-семантичних груп іменників невластне просторової семантики, в яких домінують субстантиви зі значенням руху.

Аналіз кількісного і якісного складу груп іменників і прикметників у давньогрецькій мові виявляє їх активну роль у репрезентації різних аспектів процесуальності, конкретизації типів руху, переміщення у просторовому і часовому вимірі. Така специфіка мовної об'єктивації діяльності пояснюється психофізіологічними особливостями пізнання світу людиною, яка отримує необхідну інформацію і формує знання про довкілля саме через сенсомоторні відчуття у процесах руху, зміни положення та стану.

Важливо також зазначити, що процесуальна лексика давньогрецької мови характеризується різноплановістю словотвірної будови. Високий дериваційний потенціал дієслів, іменників та прикметників свідчить про широкі можливості зберігання великого обсягу інформації щодо різних типів процесів у їх просторових і

часових характеристиках. Вивчення семантико-словотвірної структури процесуальної лексики є актуальним і перспективним напрямом досліджень на матеріалі давньогрецької мови.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бардина Н. В. Языковая гармонизация сознания / Н. В. Бардина. – Одесса : Астропринт, 1997. – 271 с.
2. Варпахович Л. В. Принципы кодирования процессуальной семантики / Л. В. Варпахович // Функциональная лингвистика : сб. науч. работ / Крымский республиканский институт последипломного педагогического образования ; науч. ред. А. Н. Рудяков. – № 5. – Симферополь, 2013. – С. 57-59.
3. Кубрякова Е. С. Части речи в ономаσιологическом освещении / Е. С. Кубрякова. – М. : Наука, 1978. – 115 с.
4. Кубрякова Е. С. Язык и знание / Е. С. Кубрякова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 555 с.
5. Лакофф Дж. Мышление в зеркале классификаторов / Дж. Лакофф // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. XIII. – М, 1988. – С. 12-51.
6. Склярова Н. Г. Взаимодействие альтернативности и антонимии и его реализация в английском языке / Н. Г. Склярова // Функциональная лингвистика : сб. науч. работ / Крымский республиканский институт последипломного педагогического образования ; науч. ред. А. Н. Рудяков. – № 5. – Симферополь, 2013. – С. 377-379.
7. Степанова М. Д., Хельбиг Г. Части речи и проблема валентности в современном немецком языке / М. Д. Степанова, Г. Хельбиг. – М. : Высш. школа, 1978. – 259 с.
8. Харитончик З. А. Имена прилагательные в лексико-грамматической системе современного английского языка / З. А. Харитончик. – Минск : Вышэйшая школа, 1986. – 96 с.
9. Fillmore Ch. J. Some thoughts on the boundaries and components of linguistics / Ch. J. Fillmore // Talking minds : the study of language in cognitive science. – Cambridge : Cambridge University Press, 1974. – P. 74-75.
10. Euripidus. Tragoediae / Ex recensione Augusti Nauckii. – Edit. 3. – Lipsiae : Teubner, 1881. – Vol. I. – 461 p. – Vol. II. – 455 p.
11. Herodotos opera, Bdd. 1-5 / Erklart von K. Abicht. – Leipzig : Teubner, 1872-1876.
12. Homer. Carmina / Ex recensione Guilieimi Dindorfii. – 3 ed. corr. – Lipsiae : Teubner, 1852. – vol. I – Iiadis. – Vol. II – Odysseae.
13. Novum testamentum Graece post Eberhard et Erwin Nestle ediderunt Kurt Aland e. a. – Stuttgart : Bibelgesellschaft. – 1987.
14. Thucydidis. Historiae / Post Carolum edidit Otto Luschnat. Lipsiae : Teubner, 1960.
15. Xenophontis. Hist. Anabasis / Recensuit Arnoldus Hug. – Leipzig : Teubner, 1883.

Стаття надійшла до редакції 18.03.2017

ABSTRACTS

ETHYMOLOGICAL COMPOSITION OF NAMES OF AGRICULTURAL BUILDINGS IN ENGLISH, GERMAN, FRENCH, AND UKRAINIAN

Iaroslava Hryhoshkina

Department of Theory and Practice of Translation, the Faculty of Foreign Languages, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

Relevance

Many works are devoted to the study of buildings: N. A. Duksova (2006), L. V. Mauer (1986); Yu. M. Lebedenko (2006); A. N. Pismichenko (1984); Ya. V. Prosalova (2009). However, this lexical group has not been scrutinised in the comparative aspect with several languages as a data source. The topicality of the paper is stipulated by the fact that the analysis of the names of buildings allows to determine the important concepts for the language picture of the world for the designation of material objects, to identify common and different names of buildings in different language pictures of the world, contributes to the creation of a semantic classification of the lexemes under consideration. Etymological study of the agricultural names of buildings is regarded as the first step to conduct the complex research.

Purpose

The purpose of the research is to differentiate between the types of the vocabulary origin, reveal the common and unique tendencies of the vocabulary development within the lexical-semantic group 'Names of Agricultural Buildings', using comparative-historical method.

Tasks

The tasks of the paper include the following: 1) to draw up a list of lexical units that belong to the lexical-semantic group 'Names of Agricultural Buildings'; 2) to determine types of origin and find out the most numerous layer of the vocabulary on the example of the lexical-semantic group under consideration; 3) to describe regularities in the formation of native vocabulary in English, German, French, and Ukrainian.

Novelty

The novelty of the approach lies in analysing types of origin on the examples of the ancient vocabulary, connected with the human activity at early stages of civilization development, in revealing common and different features of etymological aspects of lexical units in several cognate languages, in determining the correlation between the genealogical proximity and the semantic nature of word structure.

Theoretical value

The study of the language units embraces both diachronic and synchronic approaches. Incorporation of the given findings into the analysis at the synchronic level enables the scholars to determine the initial meaning and form of the words under consideration, helps to eliminate similar and divergent features of the building vocabulary in English, German, French, and Ukrainian. The results of the study, regarded as the part of etymological study of the vocabulary in comparison with other languages, has theoretical value for the future investigation in the sphere of language semantics, comparative and typological linguistics.

Practical value

It appears to be important to analyze etymological types, examining their initial meaning.

The result of the research may be used in the complex diachronic and cultural studies as well as in the relevant linguistic university courses.

Conclusion

The etymological study to specify the origin of the agricultural buildings' names has resulted in the ascertainment of several facts and regularities: 1) there are five types of NAB origin, with three main groups – primordial and borrowed vocabulary, as well as the vocabulary of the unknown or disputable origin; 2) the primordial type prevails over others; 3) in all languages under analysis a regularity can be traced: the stem for the designation of animals is frequently used for the formation of NABs, while French has certain verbs, denoting connected with agriculture actions, used as the stems for NABs; 4) the proper native set of NABs in German takes half of the lexical units due to the widespread word formation, such as composition; 5) English and German borrow NAB from Latin, the Slavic languages – mainly from Greek; 6) direct borrowings dominate in the languages under study; 7) the small part of borrowings among NABs is stipulated by their similarity in functioning and lack of the necessity to name something new.

Perspective

This approach may be used for describing and systematization of other lexical-semantic groups and languages in studies of language typology and the language picture of the world. The current research enhances the reliability of the obtained results and deepens the scope of study.

Research highlights

► The study of the etymology of the NAB involves the division of this vocabulary into two main layers: primordial and borrowed. ► The first group includes NAB, originating from the Indo-European language (for example, Eng. *mill*, Germ. *Mühle*, Fr. *moulin*, Ukr. *млин*; Fr. *souie* 'pigsty; Germ. *Tenne* 'threshing floor / building', Ukr. *буда, хлів.*), as well as the vocabulary, taken from the language of the predecessors (the Pragerman – for English, German, Proto-Slavic – for Ukrainian and Russian, and for French – Latin), for example, Eng. *dairy, loft*, Germ. *Speis* 'pantry', *Pferch* 'cot, sheep shed', Ukr. *нідвал, колода*. NABs of the common European and German / common Roman types belong to the inherited vocabulary. ► The author analyzes the proper vocabulary within the primordial type and specifies certain stems to build NAB. ► The article focuses on possible parallels between the scope of NAB in closely related languages.

Keywords: etymology, native vocabulary, cognate vocabulary, borrowing, lexical unit, Indo-European language.

References

- Baugh, A. C. (1993). *A History of English Language*. – 4th ed. – Delhi.
Lockwood, W. B. (1972). *A Panorama of Indo-European Languages*. – Hutchinson.
Porzig, W. (1954). *Die Gliederung des Indogermanischen Sprachgebiets*. – Heidelberg.
Prosalova, YA. V. (2009). Semantychni osoblyvosti nazv sil's'kohospodars'kykh budivel' v anhlyys'kiy, nimets'kiy, ukrayins'kiy, rosiys'kiy movakh // *Naukovyy visnyk Chernivets'koho universytetu : Zbirnyk naukovykh prats'*. – Vyp. 441 – 443 : Hermans'ka filolohiya. – Chernivtsi. <...>.

Pys'mychenko, A. N. (1984). *Osnovnye problemy henezysa, stanovlenyya y razvytyya anhlyyskoy stroytel'no-ynustrial'noy termynolohyy: Avtoref. dys. ... kand. fylol. nauk*. – K.

Sources and Abbreviations

ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови, the Great

Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language.

ЕСУ – Етимологічний словник української мови, the Etymological Dictionary of the Ukrainian Language.

НТСУ – Новий тлумачний словник української мови, the New Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language.

СУМ – Словник української мови, the Dictionary of the Ukrainian Language.

АРССНСТ – Англо-русский словарь по строительству и новым строительным технологиям.

CED – Collins English dictionary.

DBCE – the Dictionary of Building and Civil Engineering.

Eng. – English

GRLF – Le Grand Robert de la Langue Francaise

NSOED – The New Shorter Oxford English Dictionary on historical principles.

ODE – The Oxford Dictionary of English

Ukr. – Ukrainian

Ukr. *да.*, Eng. *OE* – the Old English language.

Ukr. *іє.*, Eng. *IE* – the Indo-European language.

Ukr. *ісп.*, Eng. *Sp.* – Spanish.

Ukr. *іт.*, Eng. *It.* – Italian.

Ukr. *лат.*, Eng. *Lat.* – Latin.

Ukr. *ЛО*, Eng. *LU* – a lexical unit.

Ukr. *нім.*, Eng. *Germ.* – German.

Ukr. *НСБ*, Eng. *NAB* – a name of agricultural building.

Ukr. *прагерм.*, Eng. *Pragerm* – the Pragerman language.

Ukr. *ісл.*, Eng. *SL* – the Slavonic language.

Ukr. *фр.*, Eng. *Fr.* – French.

Correspondence: yaroslava09072015yaroslava@gmail.com

Vitae

Iaroslava Hryhoshkina, PhD in Comparative-Historical and Typological Linguistics, Staffer at the Faculty of Foreign Languages, Vasyl' Stus Donetsk National University. The scope of interest includes study of phraseology, semantics and etymology of lexical units in the comparative aspect, translation techniques; at present the issue of teaching translation and peculiarities of conceptual representation of home are under consideration.

STRUCTURAL AND SEMANTIC ANALYSIS OF CINEMATOGRAPHIC TERMINOLOGY IN THE ENGLISH LANGUAGE

Tetiana Demchuk

English Philology Department, the Faculty of Foreign Languages, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

Relevance

The cinematographic terminology continues being deficiently investigated. The general tendency of studying the meta language as a special functional style determines the relevance of this research. The attempts to investigate these issues in English on the whole have been made by O. V. Zosimova, O. V. Poliakova, E. S. Bozhko, I. B. Gusarova, T. I. Tymoschuk. The topic in question has been examined by O. V. Isaienko, I. A. Radchenko, J. V. Lebedeva for the Russian and Ukrainian languages. Perhaps, it is worth looking at the point of contacts between these two research directions.

Purpose

The purpose of the research is to analyse the cinematographic terminology from the structural and semantic viewpoints and to work out a semantic and thematic classification.

Tasks

The tasks of this article are: 1) to indicate the notions 'cinematographic term' and 'cinematographic system of terminology'; 2) to analyse the terms of cinematography in the English language; 3) to describe the main semantic and thematic groups of the lexical units being investigated.

Novelty

The novelty of this approach lies in the composition of semantic and thematic classification of English terms covering cinematography and analysing their structural peculiarities.

Theoretical value

The theoretical value of the article in question falls into the determination of specific features of cinematographic terms development and functioning in the English language. The issue has theoretical value for the future investigation in the sphere of general and comparative linguistics and language semantics.

Practical value

The result of the research may be used in teaching, in cinematography experts' work and research works devoted to the English cinematography as well as in the relevant linguistic university courses.

Conclusion

Practical and theoretical results of the structural and semantic peculiarities of the English language cinematographic terminology were generalised and systematised as a result of the research. It was found that cinematographic terms are marked out by heterogeneity of their lexical structure. Structural and semantic organization of the English terms covering cinematography depends on the system opportunities of the language in question.

Perspective

This classification may be used for arranging branch-wise glossaries and dictionaries.

Research highlights

► The author raises the issue of ‘cinematographic term’ and ‘cinematographic system of terminology’ notions and dwells upon their significance. ► The researcher analyses the English cinematographic terminology in terms of its semantics and structure. ► The features of cinematographic terminology structure of modern English are developed. ► The specificity of its semantics is reflected and the most productive structural and semantic classification is produced

Keywords: term, cinematographic term, terminological system, terminological system of cinematography, structural and semantic analysis, semantic and thematic classification.

References

- Anglo-russkiy slovar kinoterminov [Elektronnyy resurs] – Rezhim dostupa : <https://festagent.com/ru/dictionary/>.
- Ahmanova O. S. Slovar lingvisticheskikh terminov / O. S. Ahmanova. – M. : Sovetskaya entsiklopediya, 1966. – 608 s.
- Vasilyayko I. Yu. Strukturno-semantichni osoblivosti terminiv-slovespoluchen u suchasny ukrainskiy terminologiyi kinomistetstva [Elektronnyy resurs] – Lviv: Lvivskiy natsionalniy universitet imeni Ivana Franka, 2013. – Rezhim dostupa : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/22770/1/19-82-86.pdf>.
- Ganich D. I. Slovník lingvistichnih terminiv / D. I. Ganich, I. S. Olynyk. – K. : Vischa shkola, 1985. – 183 s.
- Golovin B. N., Kobrin R. Yu. Lingvisticheskie osnovy ucheniya o terminah / B. N. Golovin, R. Yu. Kobrin. – M. : Vyssh. shk., 1987. – 105 s.
- Demchuk T. G. Geneza anglo-movnih terminiv, scho poznachayut zhanri ta pidzhanri kino [Elektronnyy resurs] – Vinnitsya, Donetskiy natsionalniy universitet imeni Vasilya Stusa, 2017. – Rezhim dostupa : <http://journals.donnu.edu.ua/index.php/apv/article/download/4898/4928>.
- Demchuk T. G. Bazovi semantichni tipi terminiv kinomistetstva v angliyskiy movi [Elektronnyy resurs] – Vinnitsya, Donetskiy natsionalniy universitet imeni Vasilya Stusa, 2016. – Rezhim dostupa : <http://jpv.s.donnu.edu.ua/article/download/3635/3668>.
- Loskutova N. M. Kinematografichna terminologiya : struktura ta semantika (na materialakh frantsuzskoyi ta ukrayinskoyi mov) : diss. ... kand. filol. nauk. : spets. 10.02.17 «Porivnyalno-istorichne i tipologichne movoznavstvo». N. M. Loskutova ; Odesa. mizhn. guman. un-t. – Odesa, 2016. – 339 s.
- Kvitko I. S. Termin v nauchnom dokumente [Elektronnyy resurs] – Rezhim dostupa : <http://padaread.com/?book=30514&pg=1>.
- Prohorova V. N. Russkaya terminologiya (Leksiko-semanticheskoe obrazovanie) / V. N. Prohorova. – M. : Filologicheskiy fakultet MGU imeni M. V. Lomonosova, 1996. – 125 s.
- Sinitsina V. V. Strukturno-semantichniy analiz pohidnih imennikiv-terminiv galuzi energozberigayuchih tehnologiy v angliyskiy movi [Elektronnyy resurs] – Rezhim dostupa : <http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v10/v10-1/46.pdf>.
- Superanskaya A. V. Obschaya terminologiya. Voprosy teorii / A. V. Superanskaya, N. V. Podolskaya, N. V. Vasileva. – M. : Knizhnyy dom «LIBROKOM», 2012. – 248 s.
- Etymology Dictionary [Elektronnyy resurs] – Rezhim dostupa : <https://www.etymonline.com/>.

Correspondence: t.demchuk@donnu.edu.ua

Vitae

Tetiana Demchuk, a Post-graduate Student of the English Philology Department, Vasyl' Stus Donetsk National University. The author of more than 5 scientific publications on comparative linguistics, at the present time investigates the problems of terminology.

SEMANTICS OF THE VERBS OF AQUAMOTION IN THE HORIZONTAL PLANE (ON THE MATERIAL OF THE ENGLISH, GERMAN, AND SPANISH LANGUAGES)

Olena Dzherikh

German Philology Department, the Faculty of Foreign Languages, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

Relevance

The concept of space, which is considered to be a fundamental category in the objective reality, finds its reflection in every language on semantic, grammatical, lexical and other levels by means of different parts of speech, including verbs. Although the notions of space and motion are universal, speakers of different languages perceive the world differently, which leads to divergent morphological, lexical and grammatical structures used in different languages. In spite of the variety of conducted studies of motion verbs, there is a lack of complex contrastive research of the verbs denoting aquamotion, aimed at revealing isomorphic and allomorphic semantic features in the contrasted languages.

Purpose

The purpose of the study is to identify and analyse the semantic peculiarities of the verbs of aquamotion in the horizontal plane on the material of the English, German, and Spanish languages.

Tasks

The purpose of the study involves solving the following tasks: 1) to identify semantic features of the verbs of aquamotion in the horizontal plane and classify them; 2) to analyse the lexical structure of these verbs; 3) to find out isomorphic and allomorphic semantic features in the contrasted languages; 4) to provide scientific explanations of the divergent semantic features.

Novelty

The novelty of this approach lies in the first complex semantic classification of the verbs of aquamotion in the horizontal plane in the English, German, and Spanish languages.

Theoretical value

The results of the study have theoretical value for the future investigation in the sphere of language semantics of motion verbs.

Practical value

The obtained results and conclusions can be used in the educational process (comparative lexicology, general and comparative linguistics).

Conclusion

The investigation of verbs of aquamotion is based on the opposition of situations that can be divided into active, passive and mediate movement. In the English language, the amount of verbs denoting motion by water transport is higher than in German and Spanish due to linguistic (conversion) and extralinguistic factors (Britain is an island country, whose economy has always been connected with navigation).

As distinct from German, in Spanish and English the meaning of verbs that denote kinds of swimming are expressed with several lexical units, which can be explained by the fact that

German is regarded to be a synthetic language whereas English and Spanish are analytical languages.

The lexico-semantic group of verbs denoting passive motion in water appeared to be the least productive group. The low productivity of verbs with this meaning is predetermined by the fact that it is more typical of animate creatures to move on their own. The movement of ships, boats, and other means of water transport can be considered neither passive nor active motion.

Perspective

The methods of this study may be used as a sample for studies of the similar phenomena in other languages.

Research highlights

► The author investigates the verbs of motion in water in the horizontal plane in English, German and Spanish. ► Isomorphic and allomorphic features have been found out and investigated. ► The semantic classification of the verbs of motion in water in the horizontal plane has been drawn up. ► Quantitative results have been examined.

Keywords: verbs of motion, lexico-semantic group.

Correspondence: o.dzherikh@donnu.edu.ua

Vitae

Senior Lecturer, Department of Germanic Philology

THE INTENSITY OF POSITIVE EMOTIONS IN PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE ENGLISH, GERMAN, RUSSIAN, AND UKRAINIAN LANGUAGES

Daryna Ihnatenko

Department of the Romance Languages and World Literatures, Faculty of Foreign Languages, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

Relevance

The article deals with the analysis of phraseological units, which means intensity of positive emotions. Using the interpretation formulae, the basic semantic subgroups of phraseological units have been determined in accordance with the specificity of manifestation of the category of intensity in the language units under investigation. An attempt to describe the basic metaphorical models of the phraseological units under discussion has been made. The analysis of the corpus of units under discussion has shown that such positive emotions as happiness and delight (ecstasy) are mostly found.

Purpose

The purpose of the research is to carry out semantic analysis of phraseological units, which means intensity of positive emotions in English, German, Russian, and Ukrainian.

Tasks

The tasks of this article are: 1) to draw up a list of phraseological units which express intensity of positive emotions; 2) to carry out and analyze universal and peculiar metaphorical models of the phraseological units under investigation; 3) to determine specificity of expressing intensity of positive emotions.

Novelty

The novelty of this approach lies in the separation of universal and peculiar metaphorical models of the phraseological units which express intensity of positive emotions in English, German, Russian, and Ukrainian.

Theoretical value

The results of the research have theoretical value for the future investigations in the sphere of phraseology. They can be useful for the analysis of various linguistic means of expressing intensity of action, state, process, quality etc. in phraseological units in English, German, Russian, and Ukrainian.

Practical value

The results of the research may be used in the works devoted to lexicology, phraseology as well as in the relevant linguistic university courses.

Conclusion

The study found that the category of intensity in phraseology is interpreted as a quantitative characteristic of emotion state. Its degree is identified by means of comparison of the intensified meaning with the neutral one. Phraseological units, which means intensity of positive emotions can be formed by various metaphorical models. Such metaphorical models as “*very happy person – animal of bird*”, “*strong happiness or ecstasy – air/top/heavens*” are universal.

Perspective

The study is a perspective for further explorations in the area of the contrastive analysis of the phraseological units which express intensity of positive or negative emotions in languages with different structures.

Research highlights

► The article is devoted to the analysis of phraseological units, which means intensity of positive emotions in English, German, Russian, and Ukrainian. ► There are implicit and explicit means of expressing intensity of positive emotions. ► Such positive emotions as happiness and delight are mostly found in phraseological units under investigation. ► Phraseological units, which means intensity of positive emotions can be formed by various universal and peculiar metaphorical models.

Keywords: phraseological unit, inner form, implicit intensity, explicit intensity, semantic subgroup, formula of interpretation.

References

1. Diller H. J. *Emotion and the Linguistics of English* // Proceedings, Tübingen: Niemeier, 1992.
2. Izard Carroll E. *Human Emotions*, New York, Springer Science+Business Media, 1977.
3. Nöth W. *Symmetries and Asymmetries between Positive and Negative Emotion Words* // Proceedings, Tübingen: Niemeier, 1992.
4. Schwarz N., Bless H. *Happy and Mindless, but Sad and Smart? The impact of affective states on analytic reasoning* // *Emotion and social judgment* / J. P. Forgas (Ed.). – New York : Pergamon Press, 1991. – P. 55-72.
5. Wierzbicka A. *Emotional Universals* / A. Wierzbicka // *Language Design*. – 1999. – № 2. – P. 23–69.
6. Wierzbicka A. *Emotions Across Languages and Cultures : Diversity and Universality* / A. Wierzbicka. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. – P. 285-319.
7. Wierzbicka A. *The Semantic of Emotions : Fear and its Relatives in English* / A. Wierzbicka // *Australian Journal of Linguistics*. – 1990. – V. 10. – № 2. – P. 35-48.

Correspondence: daryna.ignatenko@ukr.net

Vitae

Daryna Ihnatenko, Senior Lecturer at the Department of the Romance Languages and World Literatures, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsya. The author of more than 20 scientific publications on comparative phraseology, currently investigates various linguistic means of expressing intensity of action and state in phraseological units in English, German, Russian and Ukrainian.

NICKNAME AS THE MAIN MEANS OF VIRTUAL PERSONALITY'S SELF-PRESENTATION IN THE INTERNET-COMMUNICATION: SEMANTIC NATURE AND CLASSIFICATIONS (ON THE MATERIAL OF THE UKRAINIAN LANGUAGE)

Anna Popova

German Philology Department, the Faculty of Foreign Languages, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

Relevance

A rapid growth of the network communication affects all spheres of human activity, first and foremost, its language, including the language of the virtual communication. Structure of the proper names, and namely that of nicknames undergoes changes. The same concerns also their form, i.e. their inner organisation, or semantics. That is why the semantic nature of the network names is the most complex and reveals their meaning. Anthroponym in the Internet space is currently actively explored in various aspects. However, it is important to study the anthroponymy of the Ukrainian language and its specifics, as the Ukrainian language, like many other languages of the world, is directly influenced by the Internet communication.

Purpose

The purpose of the study is to identify and analyse the semantic peculiarities of proper names (nicknames) on the Internet on the material of the Ukrainian language.

Tasks

The purpose of the study involves solving the following tasks: 1) analyse nicknames according to the chosen classification; 2) identify peculiarities of the semantic structure of the Ukrainian network names; 3) analyse the quantitative results of the study.

Novelty

The novelty of this approach lies in the analysis of semantic structure of the Ukrainian nicknames, taken from the official city forums.

Theoretical value

The results of the study have theoretical value for the future investigation in the sphere of anthroponymy and language semantics.

Practical value

The obtained results and conclusions can be used in the educational process (comparative lexicology of the Ukrainian language and other languages, general and comparative linguistics).

Conclusion

It was found that in the course of communication on the network, the virtual person constructs his/her own identity through their self-presentation. The main means of self-presentation, which provides identification information about the user, is their name (nickname). Nickname is a word, phrase or sentence used by a virtual linguistic personality during the Internet communication for self-presentation and self-positioning. The semantic nature of the network names is the most complex one and reveals their meaning. Some personal information concerning the user can be carried by the nickname: in addition to the personal name, it may be age, gender, profession, hobby, peculiarities of the appearance or character of a person, their

emotional state, preferences, etc. There are many classifications of network names built on different principles. Given the fact that nicknames have a lot in common with pseudonyms, the classification of Vladimir Dmitriyev, which he proposed for the analysis of pseudonyms, was used. As a result of the semantic analysis based on the chosen classification, it has been found out that in the Ukrainian language the most numerous group is that of prenomim (a nickname consisting of the user's personal name only).

Perspective

The methods of this study may be used as an example for the studies of the similar phenomena in other languages.

Research highlights

► The author investigates the issue of nicknames as means of self-presenting in the sphere of the Internet communication. ► Nature of nicknames is multi-facet and their semantics is the most complicated one. ► Distinctive features the usernames' inner structure are analysed according to the semantic classification of the nicknames. ► Quantitative results are also examined.

Keywords: anthroponym, nickname, Internet communication, virtual linguistic personality.

Correspondence: a.popova@donnu.edu.ua

Vitae

Assistant, German Philology Department

OBJECT SEMANTICS IN PERMISSIVE AND PROHIBITIVE CAUSATIVE CONSTRUCTIONS IN THE ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES (BASED ON THE VERBS *LET / TO PROHIBIT* AND *ДОЗВОЛЯТИ / ЗАБОРОНЯТИ*)

Olga Zaluzhna

English Philology Department, the Faculty of Foreign Languages, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsya, Ukraine

Abstract:

Relevance

The article is devoted to the research of object semantics in permissive and prohibitive causative constructions. The research is based on the study of constructions with English (*to let / to prohibit*) and Ukrainian (*дозволяти / забороняти*) verbs which perform the function of causative link verbs in the sentence. The article defines the linguistic status of permissive and prohibitive causative constructions within the theory of causativity and its correlation with imperative constructions. Also, the inventory of objects which can be found in permissive and prohibitive causative constructions is established.

Purpose

The purpose of the research is to carry out semantic analysis of causative object in permissive and prohibitive causative constructions in the English and Ukrainian languages.

Tasks

The tasks of this article are: 1) to outline the linguistic status of permissive and prohibitive causative constructions; 2) to define the correlation between permissive and prohibitive causative constructions and imperative constructions; 3) to establish the inventory of causative objects found in permissive and prohibitive causative constructions; 4) to reveal the productivity level of the causative objects singled out on the previous stage.

Novelty

The novelty of the present research is defined by the absence of separate studies on permissive and prohibitive causative constructions based on the principle of semantic syntax in general and within the theory on causativity in particular.

Theoretical Value

The results of the research can contribute to the solution of some issues within the theory of causative verbs and can be used for further development of permissive and prohibitive causative constructions typology based on a wider language range.

Practical Value

The practical value of the research lies in the possibility to use the results obtained in the educational process (contrastive lexicology and contrastive grammar).

Conclusion

Permissive and prohibitive causative constructions correlate with but do not correspond to imperative ones. The permissive and the prohibitive causative constructions form the privative opposition based on the negative seme. The most widespread among the constructions under

analysis in both languages are the English permissive constructions with the causative link verb *to let*, which can be accounted for by high level of its grammaticalization. The causative objects singled out in the process of the study include the person causer (thus forming an autocausative construction), a person or a group of people non-causer; much less productive cases of permissive and prohibitive causative constructions are ones where the causative object is represented by animals / plants, concrete inanimate objects, abstract notions.

Perspective

Further perspective of the research lies in building the typology of permissive and prohibitive causative constructions on the wider language range.

Research Highlights

► The article raises the issue of permissive and prohibitive causative constructions in the English and Ukrainian languages, defining the status of the above categories and their correlation with the imperative constructions. ► It is revealed that permissive and prohibitive causative constructions form the privative opposition on the basis of the negative seme. ► The productivity of the constructions under analysis is defined: the most productive are English permissive constructions with the causative link verb *to let* (*Let me ... / Let's (= Let us)*), other constructions in both languages show much less productivity. ► The causative objects include the person causer, a person / a group of people non-causer, animals / plants, concrete inanimate objects, abstract notions.

Keywords: semantics, syntax, causative construction, permissive / prohibitive construction.

References

- Biessalov, A. Yu. (2010) Kausativnyie glagoly kak sriedstvo vyrazheniia prichinno-sledstvennykh otnosheniy v angliyskom i frantsuzskom yasykakh In :Viestnik Moskovskogo oblastnogo universitieta. Seria "Lingvistika". №6. P. 85–90.
- Gak V. G. (2000) Teoreticheskaya grammatika frantsuzsko yazyka. M. : Dobrosviet. 831 p.
- Daduyeva, Ye. A. (2011) Obschaya kharakteristika kausativnykh glagolov. In : Viestnik SibGUTI. № 2. P. 76–81.
- Zaluzhna, O. O. (2014) Pryvatyvni diyedlova v angliyskiy ta ukrainskiy movakh. Diss. ... PhD in Philology. Donetsk. 283 p.
- Nedyalkov, V.P. & Silnitsky, G.G. (1969) Tipologiya kausativnykh konstruktsiy. In : Tipologiya kausativnykh konstruktsiy. Morfologicheskii kausativ. P. 5–19.
- Nedyalkov, V.P. Tipologiya morfologicheskogo i lieksicheskogo kausativov. In : Tipologiya kausativnykh konstruktsiy. Morfologicheskii kausativ. P. 20–50.
- Stupak, I. V. (2011) Strukturno-semantichni ta funktsional'ni kharakterystyky pokhidnykh kausativnykh diiesliv u nimetskiy ta ukrainskiy movakh. Donetsk : DonNU. 470 p.
- Fayfer, N. V. (2012) Osnovni napriamy doslidzhennia syntaksysu. In : Naukovyi visnyk kafedry UNESKO KNLU. Seria "Filologiya, pedagogika, psihologiya". Issue. 25. P. 101–105.
- Shatilova, O.S. (2011) Problema stvorenniia klasyfykatsii sponukal'nykh konstruktsii v ukrainskiy movi (na materialy publitsystychnykh tekstiv pochatku XXI stolittia). In : Visnyk Dnipropetrovs'kogo universytetu, Seria "Movoznavstvo". № 11. Issue. 17. Vol. 1. P. 166–171.
- Kulikov, L. (2001) Causatives. In : Language Typology and Language Universals [M. Haspelmath, E. König, O. Wulf etc. (eds.)]. Vol. 1. P. 886–898.
- Shibatani, M. (1976) Causativization. In : Syntax and Semantics [M. Shibatani (ed.)]. N.Y., San Francisco, London : Academic Press. Vol. 5. P. 239–294.
- Shibatani, M. (2002) The Causative Continuum. In : The Grammar of Causation and

Interpersonal Manipulation [M. Shibatani (ed.)]. Amsterdam : John Benjamins. P 85–126.

Song, J. J. (1996) Causatives and Causation: A Universal Typological Perspective. London : Longman. 295 p.

Tesnière, L. (2015) Elements of Structural Syntax. John Benjamins B.V. 698 p.

Sources and Abbreviations

- SUM – Slovník ukrains'koi movy. Retrieved October 14, 2017, from <http://sum.in.ua/>
- NWDT – New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language Retrieved October 16, 2017, from <https://www.merriam-webster.com/>
- OED – The Oxford English Dictionary Retrieved October 16, 2017, from <https://en.oxforddictionaries.com/>
- BUL – Biblioteka ukrains'koi literatury Retrieved October 5, 2017, from <http://www.ukrlib.com.ua/>
- KUM – Korpus ukrains'koi movy. Retrieved September 28, 2017, from <http://www.mova.info/corpus.aspx?11=209>
- BNC – British National Corpus. Retrieved October 16, 2017, from <http://corpus.byu.edu/bnc/>
- CCAE – Corpus of Contemporary American English. Retrieved October 21, 2017, from <http://www.americancorpus.org/>

Correspondence: olgazaluzhna@gmail.com

Vitae

Olha Oleksiivna Zaluzhna, PhD in Philology, Associate Professor at the English Philology Department, Faculty of Foreign Languages of Vasyl' Stus Donetsk National University. The author of more than 20 scientific publications on the topic of verbal lexical semantics; currently investigates semantics and syntactic functions of causative auxiliary, link, and semi-modal verbs in the English and Ukrainian languages.

SEMANTIC FEATURES OF REALIA FROM M. BULGAKOV'S NOVEL "HEART OF A DOG"

Viktoriiia Ivanilova

Department of Translation Studies, the Faculty of Foreign Languages, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine.

Abstract

Relevance

Realia that is considered to be the units of the lexical level of the text, which traditionally form certain difficulty in translation. It is extremely important for a translator to learn how to notice realia in a foreign text in order to show the reader the unique spirit of the original text.

Purpose

The purpose of the research is to examine structural and semantic features of the realia.

Tasks

The tasks of this article are 1) to dwell upon the notion of realia in linguistics and in translation studies; 2) to create the semantic classification of realia from M. Bulgakov's novel "Heart of a Dog"; 3) to examine semantic structure of realia from M. Bulgakov's novel "Heart of a Dog".

Novelty

The novelty of this study lies in the fact that the background knowledge is an integral part of the translation process. Without extralinguistic knowledge, the adequate translation is impossible, since this realia form the basis for clear and understandable reproduction of the original text in another language system.

Theoretical value

The study closely examines such problems of the translation theory as the analysis of culture-specific vocabulary and the reproduction of the author's style and national originality of the first creation in the process of translation.

Practical value

The result of the research may be used in the lexical and stylistic researches devoted to the translation of Russian literature as well as in the relevant linguistic university courses.

Conclusion

Background knowledge usually includes various types of realia, such as everyday realia, ethnographic realia, geographical realia, socio-political realia; anthroponyms, toponyms, names of literary heroes, company names, names of museums, theaters, etc.; associative realia, occasional gaps, literary allusions, colour symbols. It was found that the semantic classification of realia, proposed by S. Vlahov and S. Florin, allows to conclude that the majority of realia in the novel by M. Bulgakov "Heart of a Dog" are units associated with every-day life (82 lexemes or 36.3%). The least commonly used group is realia that denote ethnic objects (2 lexemes or 0.9%).

Perspective

This method may be used for the description and systematisation of realia in other languages and literary works in studies of the language world picture.

Research highlights

► The author raises the issue of realia and their importance in the process of translation.
► Realia is a lexical unit depicting background knowledge. ► There are several types of realia, such as everyday realia, ethnographic realia, geographical realia, socio-political realia, etc. ► The author analyses the lexical units from the the novel by M. Bulgakov “Heart of a Dog” ► The semantic peculiarities of realia of the postrevolutionary Soviet Russia are investigated.

Keywords: background knowledge, realia, extralinguistic material, non-equivalent vocabulary, culture-specific vocabulary, lexicology.

References

- Vaysburd M. L. Realii kak element stranovedeniya // RYazR. 1972. # 3.
Vereschagin E. M. Kostomarov V. G. Lingvostranovedcheskaya teoriya slova – M. : Rus. yaz., 1980.
Vlahov S., Florin S. Neperevodimoe v perevode – M. : Mezhdunarodnyie otnosheniya, 1980.
Komissarov V. N. Sovremennoe perevodovedenie. Uchebnoe posobie. – M. : ETS. - 2002.
Nelyubin L. L. Lingvostilistika sovremennogo angliyskogo yazyika. Izd. 3-e, pererab. i dop. M. : MOPI, 1990.

Correspondence: ivanilova.v@donnu.edu.ua

Vitae

Victoria Ivanilova, student of Master’s course, Theory and Practice of Translation Department, Faculty of Foreign Languages, Vasyl’ Stus Donetsk National University. At present time the author studies the lexical and stylistic problems of non-equivalent and culture-specific vocabulary in the field of translation.

LINGUOPRAGMATICS AND POLYPHONY OF THE SPANISH SUBJUNCTIVE MOOD IN THE CONTEMPORARY PRESS OF THE LATIN AMERICA (ON THE MATERIAL OF NEWSPAPERS EL CLARÍN, ÚLTIMAS NOTICIAS, EL TIEMPO)

Arkadii Kabov

French Philology Department, the Faculty of Foreign Languages, Ivan Franko National University, Lviv, Ukraine

Abstract

Relevance

The study of the Romance verbal moods, especially the subjunctive mood, is a very acute challenge for the romanists, because of its frequent use in different language styles. The Spanish subjunctive mood is widely used in the Spanish-speaking press, particularly in the South-American one. The discursive value of the Spanish subjunctive mood in the political interaction in South America and the analysis of thematic agenda, macrostructural, semantic and pragmatic peculiarities of Latin America mass media discourse have been analysed by Adriana Bolívar (2013), Mónica Castro Montilla (2013), Francisco Campos (2010), Doris E. Martínez Vizcarrondo (2006). The polyphonic functioning and the linguopragmatics of the Spanish subjunctive mood in the contemporary press of the Latin America have not been studied.

Purpose

The purpose of the research is the polyphonic analysis and the study of linguopragmatics and frequency of use of the Latin America Spanish subjunctive mood on the material of the newspapers El Clarín, Últimas Noticias, El Tiempo and its comparison with the European correspondent verbal form.

Tasks

The task of this article is the polyphonic analysis of the examples containing the subjunctive mood from the Latin America Spanish-speaking mass media discourse.

Novelty

The novelty of this research lies in the polyphonic analysis of the Spanish subjunctive mood in the contemporary Spanish-speaking Latin America mass media discourse by means of the theory of M. L. Donaire.

Theoretical value

M. L. Donaire's polyphonic theory of has theoretical value for the future investigation in the sphere of semantics and linguopragmatics of the Romance verbal forms in different language styles.

Practical value

The result of this research may be used in the linguistic studies devoted to the semantics and pragmatics of the Romance languages verbal form paradigms as well as in the relevant linguistic university courses.

Conclusion

It was pointed out that the most frequent subordinate clauses are object clauses with volitive verbs, verbs that express feelings and emotions, evaluation, points of view, meanwhile the most frequent selectors of the favourable and unfavourable points of view are main clause

verbs used in the indicative mood. It was found out the frequency of use of the Spanish subjunctive mood in the Latin America's press in comparison with the press of Spain.

Perspective

The perspective of the further linguistic researches by means of the polyphonic theory of M. L. Donaire consists in the analysis of semantics and pragmatics of the Spanish subjunctive mood (European and South American variants) in other language styles, particularly in the contemporary poetic style, especially in the songs of modern singers.

Research highlights

- The author raises the issue of polyphonic, linguopragmatic functioning, frequency of use and semantics of the Spanish subjunctive mood in the contemporary press of Latin America.
- 12 articles from *El Clarín*, *Últimas Noticias*, *El Tiempo* served as the source of examples containing the forms of subjunctive mood.
- The author analyses the forms of the subjunctive mood in the Latin America mass media discourse by means of the polyphonic theory of M. L. Donaire.
- It was pointed out that the most frequent selectors of the favourable and unfavourable points of view (in 9 examples out of 26) were verbs of the main clauses used in the indicative form.
- The frequency of use of the subjunctive mood in the Latin American newspapers is a little bit higher than in the Spanish ones (26 and 20 respectively).

Keywords

Subjunctive mood, linguopragmatics, mass media discourse, Latin American Spanish, polyphony, selector of the point of view.

References

- Kabov, A.V. (2014). *Lingvopramatika kategorii gipotetychnosti u francuzkiy ta ispanskiy movah*. Avtoreferat dys. ... kand. filol. nauk. Kyiv.
- Kabov, A.V. (2014). *Lingvopramatika ta polifoniya subjektyvnogo sposobu ispanskoyi movy v presi* (na materialy vydan *El País*, *ABC*, *El Mundo*). *Visnyk Zhytomyrskogo derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka*, 194 — 198. Zhytomyr.
- Kabov, A.V. (2014). *Lingvopramatika ta polifoniya subjektyvnogo sposobu francuzkoyi movy v suchasniy presi* (na materialy vydan *Le Figaro*, *Le Monde*, *La Libération*). *Naukovi zapysku Vinnyckogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu imeni Myhaila Kotsyubynskogo*. Seriya: *Filologiya (movoznavstvo)* : zbirnyk naukovykh prac', 103 – 108. Vinnyca.
- Bolívar, A. (2013) *El valor discursivo del subjuntivo en la interacción política*. *Boletín de Lingüística*, 36-60.
- Campos, F., Rivera, D., Yaguache, J. (2010) *La agenda temática digital de la prensa latinoamericana*. *Chasqui Revista Latinoamericana de Comunicación*. *Libertad de expresión*, 64-68.
- Castro Montilla, M. (2013) *La construcción de la imagen presidencial en la prensa latinoamericana bajo un enfoque semántico-pragmático*. *Espacio Abierto Cuaderno Venezolano de Sociología*, 519-543.
- Donaire, M. L. (1994-1995) *Argumentar en subjuntivo. Algunas discordias entre el francés y el español*. *Archivum: Revista de la Facultad de Filología*, 213–232.
- Donaire, M. L. (2003) *Les sélecteurs du subjonctif, un domaine sémantique défini?* *Thélème, Revista Complutense de Estudios Franceses*, 121–135.

Donaire, M. L. (1990) QUE, marca de polifonía. El caso de subjuntivo. Archivum XXXIX–XL, 131–159.

Donaire, M. L. (2001) Subjuntivo y polifonía (español, francés), 112 p. Madrid.

Ducrot, O. (1980) Analyse de textes et linguistique de l'énonciation. Les mots du discours, 7–56. Paris.

Martínez Vizcarrondo Doris, E. (2006) Análisis macroestructural semántico del discurso de la prensa latinoamericana digital sobre los ataques del 11 de septiembre. Quaderns de Filologia. Estudis Lingüístics, 145–158.

Sources and Abbreviations

Últimas Noticias, (2016). El Metro está repleto de irregularidades. 18.10.2016. E-portal: <http://www.ultimasnoticias.com.ve/noticias/comunidad/caracas/metro-esta-repleto-irregularidades/>

El Clarín, (2016). ExoMars: expectativa por el aterrizaje del módulo en Marte. 19.10.2016. E-portal: http://www.clarin.com/sociedad/Llego-Dia-regresiva-aterrizaje-Marte_0_1671432852.html

El Tiempo, (2016). Familia colombiana en Sídney pudo haber muerto por inhalación de gas. 18.10.2016. E-portal: <http://www.eltiempo.com/mundo/colombianos-muertos-en-australia/16728400>

Últimas Noticias, (2016). Ingresos no petroleros garantizan presupuesto 2017. 19.10.2016. E-portal: <http://www.ultimasnoticias.com.ve/noticias/economia/ingresos-no-petroleros-garantizan-presupuesto-2017/>

El Clarín, (2016). Lula denuncia que es víctima de un "acoso judicial". 19.10.2016. E-portal: http://www.clarin.com/mundo/Lula-denuncia-victima-acoso-judicial_0_1670833040.html

Últimas Noticias, (2016). Maduro: Vamos a prepararnos para ganar todas las gobernaciones. 19.10.2016. E-portal: <http://www.ultimasnoticias.com.ve/noticias/politica/maduro-prepararnos-ganar-todas-las-gobernaciones/>

El Tiempo, (2016). Plan para acompañar enfermedades huérfanas. 18.10.2016. E-portal: <http://www.eltiempo.com/colombia/cali/planes-en-el-valle-para-apoyar-las-enfermedades-huerfanas/16729359>

El Tiempo, (2016). Presupuesto de \$ 11,8 billones para regalías desata polémica. 18.10.2016. E-portal: <http://www.eltiempo.com/economia/sectores/presupuesto-de-regalias-para-2017-2018/16728649>

El Clarín, (2016). Presupuesto: la oposición baja pretensiones y hay acercamiento con el oficialismo. 19.10.2016. E-portal: http://www.clarin.com/politica/Presupuesto-oposicion-pretensiones-acercamiento-oficialismo_0_1670833050.html

El Tiempo, (2016). Primera traba para proyectos que bajan sueldo a los congresistas. 19.10.2016. E-portal: <http://www.eltiempo.com/politica/congreso/proyecto-de-ley-para-bajar-sueldos-de-congresistas/16729532>

Últimas Noticias, (2016). SIP: Más asesinatos y acoso a periodistas en un 2016 negro para el oficio. 17.10.2016. E-portal: <http://www.ultimasnoticias.com.ve/noticias/internacionales/sip-mas-asesinatos-acoso-periodistas-2016-negro-oficio/>

El Clarín, (2016). Vivir en Boedo: el barrio porteño con menos espacio verde por habitante. 19.10.2016. E-portal: http://www.clarin.com/ciudades/Vivir-Boedo-porteno-espacio-habitante_0_1670833060.html

Correspondence: arkadiykabov@yandex.ua

Vitae

Arkadii Kabov, PhD in Romance Languages, Assistant at the Department of French Philology at the Faculty of Foreign Languages, Ivan Franko National University of Lviv. The author of 14 scientific publications on history, semantics and linguopragmatics of the French and Spanish subjunctive moods, currently investigates polyphonic functioning of the French and Spanish subjunctive moods in different language styles.

PARTITIVE THREE-NOUN COMPOUNDS IN MIDDLE HIGH GERMAN AND MODERN GERMAN

Olena Biletska

Germanic Philology Department, the Faculty of Foreign Languages, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine.

Abstract

Relevance

The relevance of the study lies in the increased scientific interest in the main conceptual language categories and lack of linguistic research on one of these categories – the category of partitiveness – on the materials of three-noun compounds in Middle High and Modern German.

Purpose

The purpose of the research is to carry out a comparative analysis of semantic groups of the partitive three-noun compounds in Middle High and Modern German.

Tasks

The tasks of this article are to carry out quantitative observations on the distribution of the partitive three-noun compounds within three-noun compounds in Middle High and Modern German; to determine semantic roles of direct constituents that make up three-noun compounds of the indicated semantic type; to establish interpretation formulae on the basis of semantic roles of a determinative component and a main word and semantic relations between them; to divide the partitive three-noun compounds into semantic groups according to semantic roles of direct constituents and interpretation formulae; to conduct a contrastive analysis of semantic groups of three-noun compounds in the indicated periods of the development of the German language.

Novelty

The novelty of this research lies in the fact that the category of partitiveness has been investigated for the first time on the materials of three-noun compounds in the German language and a comparative analysis of semantic groups of three-noun compounds has been carried out on the basis of the semantic roles of their direct constituents in different periods of the development of the German language.

Theoretical value

The results of the research have theoretical value for the future investigations in the sphere of word-formation, word-formation semantics and and history of the German language.

Practical value

The results of the research may be used in the works devoted to lexicology, word-formation, semantic and the history of the German language as well as in the relevant linguistic university courses.

Conclusions

Based on the conducted analysis, the following conclusions can be drawn:

1) partitive relations, that are considered to be ones of the leading relations typical of the majority of languages, are present on the word-building level that provides evidence of the universality of one of the main conceptual language categories – the category of partitiveness; 2) in accordance with the quantitative data, the partitive three-noun compounds take the first place in Middle High German and the second one in Modern German, which makes it possible to

state that the partitive relations are regarded to be the most typical kind of semantic relations used to form three-noun compounds in the German language; 3) semantic roles of the direct constituents that form a part of three-noun compounds have been determined and interpretation formulae established on the basis of semantic relations between them have made it possible to single out four semantic groups: “the whole - a part”, “a group (collective) - an element”, “a carrier – a trait / quality”, “extent of origin – a part (separated, processed)”; 4) not all of the singled out semantic groups of the partitive three-noun compounds are present in both contrasted periods of the development of the German language. Thus, the latter two mentioned are found only in Modern German; 5) the semantic group “the whole - a part” has turned out to be the most numerous one in both contrasted periods and is divided into 2 subgroups depending on the separability / nonseparability of a part from the whole.

Perspective

This method may be used for the analysis of semantic peculiarities of other noun compounds and in other periods of the German language, as well as for comparative analysis of the peculiarities of partitive compounds in different languages.

Research highlights

The author raises the issue of semantic organisation of three-noun compounds in Middle High German and Modern German. The analysis of specifics of the semantic organisation of partitive three-noun compounds, based on the semantic roles of their direct constituents and semantic relations between them, is carried out. The study of the three-noun compounds made it possible to single out semantic groups of the partitive three-noun compounds in Middle High German and Modern German.

Key words: three-noun compound, partitiveness, semantic type, semantic group, semantic case, interpretation formula.

References

Biletska O. V. Imennykovi trykomposyty v serednjoverkhnjonimetskiy i suchasniy nimetskiy movakh / O. V. Biletska. – Donetsk, 2013. – 21 s.

Tsyhanenko H. P. Slovtvirne znachennya yak kategoriya deryvatologiyi / H. P. Tszhanenko // Slovtvirna semantyka skhidnoslov'yans'kykh mov. – K.: Naukova dumka, 1983. – S. 5-17.

Yazykoznanije. Bol'shoy entsyklopedicheskiy slovar' / Gl. red. V. N. Yartseva. – 2-e izd. – M. : Bol'shaya Rossiyskaya entsyklopediya, 1998. – 685 s.

Benecke G.F., Müller W., Zarncke F. Mittelhochdeutsches Wörterbuch: <http://urts55.uni-trier.de:8080/Projekte/MWV/wbb>

Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache : In 10 Bd–n. [Електронний ресурс]. – PC–Bibliothek Version 2.01 mit Plus–Paket / Hrsg. und bearb. vom Wissenschaftlichen Rat u. d. Dudenred., Projektleitung und Projektmanagement der CD–ROM ISBN : 3–411–71001–2 Volker Kling. – Mannheim ; Wien ; Zürich : Bibliographisches Institut, 2000. – Систем. вимоги : P–100, Windows 9X/ME 32MBRam ; Windows / NT / 2000. – 64 MBRam ; SVGA, CD–ROM. – Назва з титул. екрана.

Klein Th. Mittelhochdeutsche Grammatik. Teil III. Wortbildung / Thomas Klein, Hans-Joachim Solms, Klaus-Peter Wegera. – Tübingen: Niemeyer, 2009. – 684 S.

Kürschner W. Zur syntaktischen Beschreibung deutscher Nominalkomposita. Auf der Grundlage generativer Transformationsgrammatiken / Wilfried Kürschner. – Tübingen : Niemeyer, 1974 . – 228 S.

Lexer M. Mittelhochdeutsches Wörterbuch / M. Lexer. – Stuttgart: S. Hirzel Verlag, 1992. – 1. Band. A – M. – 2262 S.

Lexer M. Mittelhochdeutsches Wörterbuch / M. Lexer. – Stuttgart: S. Hirzel Verlag, 1992. – 2. Band. N – U. – 2050 S.

Lexer M. Mittelhochdeutsches Wörterbuch / M. Lexer. – Stuttgart: S. Hirzel Verlag, 1992. – 3. Band. V, F – Z, Nachträge. – 1632 S.

Ortner L. Substantivkomposita (Komposita und kompositionsähnliche Strukturen 1) // Deutsche Wortbildung : Typen und Tendenzen der deutschen Gegenwartssprache ; eine Bestandsaufnahme des Instituts für Deutsche Sprache, Forschungsstelle Innsbruck. Vierter Hauptteil Sprache der Gegenwart, Bd. LXXIX / Lorelies Ortner, Elgin Müller-Bollhagen. – Berlin ; New York : de Gruyter, 1991. – 863 S.

Correspondence: o.biletska@donnu.edu.ua

Vitae

Olena Biletska, Candidate of Philological Sciences, Teacher of German at the Department of Germanic Philology, Faculty of Foreign Languages, Vasyl' Stus Donetsk National University. The author of more than 20 scientific publications on composition of the German language, currently investigates noun compounds in Old High German, Middle High German and Modern German Languages.

PROCESSUAL LEXIS IN ANCIENT GREEK

Yevheniia Chekareva

Department of Foreign Literature and Classical Philology of V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Abstract

Relevance

The processual lexis significance and high interest to its study can be explained by its importance and fundamental role in recording of objective changes in space and tense. The new paradigm of scientific knowledge in cognitive linguistics gives the opportunity to study this group of lexemes in a new way taking into account their cognitive and communicative functions. The attempts to investigate lexemes as language elements with special referential characteristics and their ability to signify different aspects of the reality in alternative ways have been made by L. V. Varpahovich (2000), Ch. Fillmore (1974), N. V. Bardina (1997), E. S. Kubryakova (2004). There is a necessity to study processual lexis in Ancient Greek according to new research directions.

Purpose

The purpose of the research is to describe the peculiarities of the processual lexis in Ancient Greek.

Tasks

The tasks of this article are 1) to draw up the peculiarities of the processual lexis representation in different parts of speech; 2) to find out and describe semantic principles of the processual lexis classification in Ancient Greek; 3) to find out the anthropocentric character of the processual lexis formation.

Novelty

The novelty of this approach lies in the analysis of the processual lexis in Ancient Greek as an underinvestigated but semantically significant group of lexemes that contains basic information about the reality as Ancient Hellenes understood it.

Theoretical value

The traditional way of analysing the semantic structure of lexemes into semantic groups regarded in the cognitive linguistic paradigm has theoretical value for the future investigation in the sphere of language semantics.

Practical value

It turned out to be very convenient to analyse the semantic structure of lexemes taking into account different historical, cultural, psychological and physiological factors. The results of the research may be used in the linguistic and cultural researches in Classical Philology as well as in relevant linguistic university courses.

Conclusion

As a result of the quantity and quality analysis of the lexemes in different semantic groups it was found that nouns and adjectives in Ancient Greek play a big part in nominating different aspects of processes in their spatial and temporal being. This specific way of the human activity verbalisation is explained by psychological and physiological peculiarities of human

cognition when all the necessary information about the reality is taking by sensory-motor sensations in movement and changes of the position and status.

Perspective

The processual lexis in Ancient Greek has very diverse derivative structure. Such researches would increase the study of the semantic potential of the lexical system in Ancient Greek.

Research highlights

► The author raises the problem of the semantic structure of processual lexis in Ancient Greek. ► One of the species of such problem is the possibility to signify processes and human activities by different parts of speech. ► Nouns and adjectives are active elements in language representing of processes in their special and temporal characteristics. ► The processual lexis in Ancient Greek has a diverse derivative structure that makes possible to fix the information about the reality in alternative ways.

Keywords: processual lexis, semantic group, noun, adjective, spatial relations, temporal relations.

References

1. Bardina N. V. Jazykovaja garmonizatsija soznaniya / N. V. Bardina. – Odessa : Astroprint, 1997. – 271 p.
2. Varpahovich L. V. Principi kodirovaniya processualnoi semantiki / L. V. Varpahovich // Funkcionalnaja lingvistika : sb. nauch. rabot / Krimskij pespublicanskij institute poslediplomnogo pedagogicheskogo obrazovanija; nauch. Red. A. N. Rudiakov. – № 5. – Simferopol, 2013. – S. 57-59.
3. Kubriakova E. S. Chasti rechi v onomasiologicheskom osveschenii / E. S. Kubriakova. – M. : Nauka, 1978. – 115 p.
4. Kubriakova E. S. Jazyk i znanie / E. S. Kubriakova. – M. : Jazyki slavianskoj kultury, 2004. – 555 p.
5. Lakoff J. Mishlenije v zerkale klassifikatorov / J. Lakoff // Novoje v zarubezhnoj lingvistike. – Vip. XIII. – M, 1988. – S. 12-51.
6. Skliarova N. G. Vzaimodeistvije alternativnosti I antonimii I ego realizacia v anglijskom jazike / N. G. Skliarova // Funkcionalnaja lingvistika : sb. nauch. rabot / Krimskij pespublicanskij institute poslediplomnogo pedagogicheskogo obrazovanija; nauch. Red. A. N. Rudiakov. – № 5. – Simferopol, 2013. – S. 377-379.
7. Stepanova M. D., Helbig G. Chasti rechi I problema valentnosti v sovremennom nemetskom jazike / M. D. Stepanova, G. Helbig. – M. ; Vish. Shkola, 1978. – 259 p.
8. Haritonchik Z. A. Imena prilagatelnye v leksiko-grammaticheskoj sisteme sovremennogo anglijskogo jazyka / Z. A. Haritonchik. – Minsk: Vyshhejschaja shkola, 1986. – 96 p.
9. Fillmore Ch. J. Some Thoughts on the Boundaries and Components of Linguistics / Ch. J. Fillmore // Talking Minds: the Study of Language in Cognitive Science. – Cambridge : Cambridge University Press, 1974. – P. 74-75.
10. Euripidus. Tragoediae / Ex recensione Augusti Nauckii. – Edit. 3. – Lipsiae : Teubner, 1881. – vol. I. – 461 p. – vol. II. – 455 p.
11. Herodotos opera, Bdd. 1-5 / Erklart von K. Abicht. – Leipzig : Teubner, 1872-1876.
12. Homer. Carmina / Ex recensione Guilieimi Dindorfii. – 3 ed. corr. – Lipsiae : Teubner, 1852. – vol. I – Iliadis. – vol. II – Odysseae.

13. Novum testamentum Graece post Eberhard et Erwin Nestle ediderunt Kurt Aland e. a. – Stuttgart: Bibelgesellschaft. – 1987.
14. Thucydidis. Historiae / Post Carolum edidit Otto Luschnat. Lipsiae : Teubner, 1960.
15. Xenophontis. Hist. Anabasis / Recensuit Arnoldus Hug. – Leipzig : Teubner, 1883.

Correspondence: e.s.chekareva@gmail.com

Vitae

Yevheniia Chekareva, PhD in General Linguistics, Head of the Department of Foreign Literature and Classical Philology of V. N. Karazin Kharkiv National University. The author of more than 40 scientific publications in Classical Philology, at the present time investigates the problems of the world picture representation in Ancient Greek and Latin.

НАШІ АВТОРИ

БІЛЕЦЬКА
Олена Всеволодівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса, м. Вінниця

ГРИГОШКІНА
Ярослава Володимирівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і практики перекладу Донецького національного університету імені Василя Стуса, м. Вінниця

ДЕМЧУК
Тетяна Геннадіївна

асистент кафедри англійської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса, м. Вінниця

ДЖЕРІХ
Олена Сергіївна

старший викладач кафедри германської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса, м. Вінниця

ЗАЛУЖНА
Ольга Олексіївна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса, м. Вінниця

ІВАНІЛОВА
Вікторія Олегівна

студент, спеціальність «Переклад (англійська, німецька мови)» Донецького національного університету імені Василя Стуса, м. Вінниця

ІГНАТЕНКО
Дарина Євгенівна

старший викладач кафедри романських мов і світової літератури Донецького національного університету імені Василя Стуса, м. Вінниця

КАБОВ
Аркадій Вікторович

кандидат філологічних наук, асистент кафедри французької філології Львівського національного університету імені Івана Франка

ОЛЕНЯК
Мар'яна Ярославівна

кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету іноземних мов, доцент кафедри теорії і практики перекладу Донецького національного університету імені Василя Стуса, м. Вінниця

ПОПОВА
Анна Василівна

асистент кафедри германської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса, м. Вінниця

ЧЕКАРЕВА
Євгенія Сергіївна

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри історії зарубіжної літератури і класичної філології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

CONTRIBUTING AUTHORS

- Olena V. BILETSKA*** Candidate of Philology, Associate Professor at the Department of Germanic Philology, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsya
- Yevheniia S. CHEKAREVA*** Candidate of Philology, Associate Professor, Head of the Department of Foreign Literature History and Classical Philology, V. N. Karazin Kharkiv National University
- Tetiana G. DEMCHUK*** Post-graduate Student of the English Philology Department, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsya
- Olena S. DZHERIKH*** Senior Lecturer at the Department of Germanic Philology, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsya
- Iaroslava V. HRYHOSHKINA*** Candidate of Philology, Associate Professor at the Department of Theory and Practice of Translation, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsya
- Daryna Ye. IHNATENKO*** Senior Lecturer at the Department of the Romance Languages and World Literatures, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsya
- Viktoriia O. IVANILOVA*** Student, specialty "Translation (English, German)", Faculty of Foreign Languages, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsya
- Arkadii V. KABOV*** Candidate of Philology, Assistant at the Department of the French Philology of the Faculty of Foreign Languages, Ivan Franko National University of Lviv
- Maryana Ya. OLENYAK*** Candidate of Philology, Associate Professor, Dean of Faculty of Foreign Languages Associate Professor at the Department of Theory and Practice of Translation, Donetsk National University, Vinnytsya
- Anna V. POPOVA*** Assistant at the Department of Germanic Philology, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsya
- Olha O. ZALUZHNA*** Candidate of Philology, Associate Professor at the Department of English Philology, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsya

ДО УВАГИ АВТОРІВ

Редакція збірника наукових праць “*Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*”, який видається на факультеті іноземних мов Донецького національного університету (м. Вінниця), запрошує до співробітництва докторів і кандидатів наук, аспірантів і викладачів вищих навчальних закладів.

Збірник виходить двічі на рік. До друку приймаються статті обсягом 10-12 сторінок (через 1,5 інтервали), написані українською, російською, англійською, іспанською, німецькою, французькою мовами.

Наукова стаття має відповідати вимогам до фахових друкованих видань України і містити такі обов'язкові елементи:

- постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор;
- виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття;
- формулювання цілей статті (постановка завдання);
- виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- висновки дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

Чітко роздрукований, ретельно вичитаний і підписаний автором оригінал статті в одному примірнику, із рецензією доктора чи кандидата наук за фахом, завірену підписом і печаткою установи, в якій працює рецензент (для авторів, які не мають наукового ступеня доктора наук), надсилається поштою, електронна версія статті – на електронну адресу редакції (вказані нижче).

Вимоги до оформлення статті: Формат сторінки – А 4; поля: верхнє, нижнє, праве – 20 мм, ліве – 30 мм; абзацний відступ – 10 мм; кегль – 12, шрифт – Times New Roman. Слід чітко диференціювати тире (–) й дефіс (-).

Ініціали та прізвище автора (авторів) передують назві статті, їх друкують **жирним прямим шрифтом** (розмір 12) справа. У дужках після них (у наступному рядку) друкують назву міста (основним шрифтом (розмір 12)). Відцентровану назву статті друкують великими літерами без абзацу, **жирним прямим шрифтом** (розмір 12).

Зразок:

© **К. І. Мізін**
(Кременчук)

СПЕЦИФІКА ОБ'ЄКТИВАЦІЇ КОНЦЕПТІВ-СОМАТИЗМІВ У БРИТАНСЬКОМУ, НІМЕЦЬКОМУ, УКРАЇНСЬКОМУ ТА РОСІЙСЬКОМУ МОВНИХ СОЦІУМАХ: ЗІСТАВНО-ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ (НА МАТЕРІАЛІ УСТАЛЕНИХ ПОРІВНЯНЬ)

Після назви статті друкують анотації і 5 ключових слів двома мовами – українською та російською (розмір 11, обсяг – 5 речень). На початку кожної анотації подати ініціали, прізвище автора й назву статті відповідною мовою.

Ілюстративний матеріал (лексеми або текстові приклади) друкують курсивом (без виділення жирним), із перекладом, який подають в одинарних круглих верхніх лапках:

Herz ‘серце’, *Seele* ‘душа’. Елементи тексту, які потребують виділення, підкреслюють.

Посилання на джерела у тексті статті подають у круглих дужках, наприклад: (Генюшене, 1983; Недялков 1978: 128).

Відцентровані назви таблиць друкують прямим жирним шрифтом, відступаючи від попереднього тексту. Над заголовком справа друкують нежирним курсивом слово *Таблиця* й зазначають її номер (наскрізна нумерація).

Завершує статтю пронумерований СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ (не менш ніж 12 джерел) (друкується після статті, розмір шрифту – 11, через 1 інтервал, заголовок – великими літерами). Кожне джерело слід друкувати з абзацу, за абеткою (спочатку – кирилицею, потім – латиницею). Список літератури слід оформити із дотриманням стандартів ВАК України (див. “Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел...”: Бюлетень ВАК України”. – 2008. – № 3; 2009. – № 5) (форма 23)), напр.:

1. Адмони В. Г. Исторический синтаксис немецкого языка / Адмони В. Г. — М. : Высш. Шк., 1963. — 335 с.

2. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство і проблема мовних картин світу / М. П. Кочерган // Мовознавство. — 2004. — № 5–6. — С. 12–22.

3. Polenz P. von. Geschichte der deutschen Sprache / Peter von Polenz. – (9. Überarb. Aufl.). — Berlin ; N. Y. : Walter de Gruyter, 1978. — 226 S. — (Sammlung Göschen ; Bd. 2206).

За необхідності надається СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ, оформлений так само.

Рукописи підлягають додатковому редакційному рецензуванню. Стаття може бути повернута авторові на доопрацювання. Відхилений оригінал авторові не повертається.

На окремому аркуші (окремим файлом) подають відомості про автора (прізвище, ім’я та по батькові повністю, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, посада, приватна адреса, телефон службовий і приватний, електронна адреса).

Окремим файлом подається розширена анотація англійською мовою (зразок додається).

Адреса редакції:

Донецький національний університет,
факультет іноземних мов,
Коцаренку Євгенію Володимировичу
вул. 600-річчя, 21
21021 Вінниця / Україна
e-mail: zbirnyk.typolohiya2015@gmail.com

На конверті обов’язково слід вказати: стаття для збірника «Типологія мовних значень, ФІМ».

Редакційна колегія

ВНИМАНИЮ АВТОРОВ

Редакция сборника научных трудов “*Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*” (“Типология языковых значений в диахроническом и сопоставительном аспектах”), издаваемого на факультете иностранных языков Донецкого национального университета (г. Винница), приглашает к сотрудничеству докторов и кандидатов наук, аспирантов и преподавателей высших учебных заведений.

Сборник выходит два раза в год. Для опубликования принимаются статьи объемом 10-12 страниц (через 1,5 интервала) на украинском, русском, английском, испанском, немецком, французском языках.

Научная статья должна соответствовать требованиям к специализированным печатным изданиям Украины и содержать такие обязательные элементы:

- *постановка проблемы в общем виде и ее связь с важными научными или практическими задачами;*
- *анализ последних исследований и публикаций, в которых начато решение данной проблемы и на которые опирается автор;*
- *выделение нерешенных ранее аспектов общей проблемы, которым посвящается обозначенная статья;*
- *формулирование целей статьи (постановка задания);*
- *изложение основного материала исследования с полным обоснованием полученных научных результатов;*
- *выводы из данного исследования и перспективы дальнейших изысканий в указанном направлении.*

Четко распечатанный, тщательно вычитанный и подписанный автором оригинал в одном экземпляре (для авторов, которые не имеют ученой степени – с рецензией доктора или кандидата наук по специальности, заверенной подписью и печатью организации, в которой работает рецензент) присылается по почте, электронная версия статьи – по электронному адресу редакции.

Требования к оформлению статьи: Формат страницы – А 4; поля: верхнее, нижнее, правое – 20 мм, левое – 30 мм; абзацный отступ – 10 мм; кегль – 12, шрифт – Times New Roman. Следует четко дифференцировать тире (–) и дефис (-).

Инициалы и фамилия автора (авторов) предшествуют названию статьи, их печатают жирным прямым шрифтом (размер 12) справа. В скобках после них (в следующей строке) печатают название города (основным шрифтом (размер 12)). Отцентрированное название статьи печатают заглавными буквами без абзаца, жирным прямым шрифтом (размер 12).

Образец:

© А. И. Илиади
(Кировоград)

О НЕКОТОРЫХ ИРАНИЗМАХ СЛАВЯНСКОГО СЛОВАРЯ

После названия статьи печатают аннотации и 5 ключевых слов на двух языках – русском и украинском (размер шрифта 11, объем – 5 предложений через один интервал). В начале каждой аннотации указывают инициалы, фамилию автора и название статьи на соответствующем языке.

Иллюстративный материал (лексемы или текстовые примеры) печатают курсивом (без выделения жирным), с переводом, который печатают в одинарных кавычках: *Herz*

‘сердце’, *Seele* ‘душа’. Элементы текста, требующие выделения, подчеркивают.

Ссылки на источники в тексте статьи размещают в круглых скобках, например: (Генюшене, 1983; Недялков 1978: 128).

Названия таблиц печатают жирным прямым шрифтом по центру, отступая одну строку от предыдущего текста. Над заголовком таблицы справа печатают нежирным курсивом слово *Таблица* и указывают ее номер (сплошная нумерация).

Завершает статью нумерованный СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ (не менее 12 источников) (печатается после статьи – размер шрифта – 11, через 1 интервал, заголовок – заглавными буквами). Каждый источник следует печатать с абзаца, в алфавитном порядке (сначала – кириллицей, потом – латиницей). Список литературы следует оформлять в соответствии с требованиями ВАК Украины (см. “Примеры оформления библиографического описания в списке источников...”, “Бюлетень ВАК України”. – 2008. – № 3; 2009. – № 5) (форма 23)), напр.:

1. *Адмони В. Г.* Исторический синтаксис немецкого языка / Адмони В. Г. – М. : Высш. шк., 1963. – 335 с.

2. *Шафиков С. Г.* Категории и концепты в лингвистике / С. Г. Шафиков // Вопросы языкознания. – 2007. – № 2. – С. 3–7.

3. *Polenz P. von.* Geschichte der deutschen Sprache / Peter von Polenz. – (9. überarb. Aufl.]. – Berlin ; N. Y. : Walter de Gruyter, 1978. – 226 S. – (Sammlung Göschen ; Bd. 2206).

При необходимости прилагается СПИСОК ИСТОЧНИКОВ ИЛЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРИАЛА, оформленный аналогично.

Рукописи подвергаются дополнительному редакционному рецензированию. Статья может быть возвращена автору для доработки. Отклоненный вариант автору не возвращается.

На отдельном листе (в отдельном файле) подаются сведения об авторе (фамилия, имя, отчество, полностью, ученая степень, научное звание, место работы, должность, домашний адрес, телефон служебный и домашний, электронный адрес).

Отдельным файлом оформляется расширенная аннотация на английском языке (образец прилагается).

Адрес редакции:

Донецкий национальный университет,
факультет иностранных языков,
Коцаренко Евгению Владимировичу
ул. 600-летия, 21
21021 Винница / Украина
e-mail: zbirnyk.typolohiya2015@gmail.com

На конверте обязательно нужно указать: статья для сборника «Типология языковых значений, ФИЯ».

Редакционная коллегия

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS
***TPOLOGY OF LANGUAGE MEANINGS
IN DIACHRONIC AND CONTRASTIVE ASPECTS***

SUBMISSION GUIDELINES

The editorial board of the collection of scientific papers “Typology of Language Meanings in Diachronic and Contrastive Aspects” published at the Faculty of Foreign Languages, Donetsk National University (Vinnytsya), welcomes manuscripts from researchers in linguistics.

The book of collected papers is bi-annual. Your paper may be written in English, Spanish, German, French, Russian or Ukrainian. The length of the article should not exceed 10-12 pages (1.5 spaced) including tables, graphs, diagrams and figures.

In accordance with the requirements of State Commission for Academic Degrees and Titles of Ukraine your paper is supposed to include the following issues:

- the general outline of the problem discussed and its connection with significant scientific and practical goals;
- analysis of recent studies and publications that serve as a basis for an author’s research;
- pointing out the parts of the general problem considered in the submitted paper that have not been dealt with before;
- formulation of the objective of the paper;
- presentation of research with complete validation of obtained results;
- conclusions and prospects of further research in this direction.

Your manuscript must be polished to high professional standards. One copy of the printed manuscript carefully edited and signed by the author should be posted to the address of the editorial board given below.

Donetsk National University
Faculty of Foreign Languages
vul. 600-letiya, 21
21021 Vinnytsya / Ukraine

An electronic copy of the paper should also be submitted as an e-mail attachment to the following e-mail address: typologiya@ukr.net

Requirements for the manuscript: Please use page format A 4. Leave the following margins: upper, lower and right 20mm, left – 30mm. The first line of every new paragraph is indented (10mm). Use Times New Roman size 12pt font throughout the manuscript. Please distinguish between a ‘long hyphen’ (–) and a short hyphen (-).

Author’s (or authors’) initials and surname(s) typed in bold (size 12pt) in the upper right corner precede the title of an article. In parentheses in the next line follows the author’s name, their country of origin and the name of the town (city) they live in (size 12pt). A centred title of the paper is typed in capitals in bold (size 12pt), as in the pattern shown here.

A. Böhmerová
(Bratislava)

**COGNITIVE BASIS AND COMMUNICATIVE POTENTIAL OF LEXICAL
BLENDING FROM ENGLISH AND CROSS-LINGUISTIC PERSPECTIVE**

Examples (lexemes or phrases) are typed in italics (without pointing out in bold): *Herz*,

Seele. Fragments of the text that require pointing out are underlined.

References to works mentioned in the text are enclosed in parentheses, e.g. (Polenz, 1978; Chomsky 1991: 12).

Table titles are numbered throughout the paper and typed in italics (not in bold) using extra line spacing to mark them from the text of the paper and the body of the tables.

REFERENCES start immediately after the main body of the text. The heading REFERENCES is in capitals and centred, and not in bold. The works quoted should be typed on separate lines in the alphabetical order, e.g.

1. *Chomsky N.* Linguistics and Adjacent Fields. A Personal View / Noam Chomsky // The Chomskyan Turn / (ed. by A. Kasher]. – Oxford, UK and Cambridge, USA : Blackwell Publishers, 1991. – P. 3–25.

2. *Polenz P. von.* Geschichte der deutschen Sprache / Peter von Polenz. – (9. überarb. Aufl.]. – Berlin ; N. Y. : Walter de Gruyter, 1978. – 226 S. – (Sammlung Göschen ; Bd. 2206).

Manuscripts are reviewed by the editorial board. The article may be sent back to the author for further revision or rejected. In this case the manuscript is not returned to the author.

On a separate page (in a separate file) the author's contact details are to be submitted including their full name, degree, position, affiliation, private address, telephones, e-mail.

The extended abstract in English is to be submitted in a separate file (see the example below).

Editorial board

tel. +38 062 302 09 22

tel. / fax +38 062 302 09 22

e-mail: zbirnyk.typolohiya2015@gmail.com

STEREOTYPING OF CONCEPT “SOVIET” IN THE POST-SOVIET DISCOURSE (BASED ON THE UKRAINIAN MASS MEDIA OF 2000TH)

Hanna Chernenko

Scientific and Research Department, the Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

Abstract

Relevance

Active transformations of the values hierarchy have taken place in contemporary Ukraine and other Post-Soviet states. The axiological modifications of language concepts, acquiring and loss of estimate connotations by them reflect these changes. The attempts to investigate these processes in the whole have been made by T. M. Antonchenko (2000), O. O. Taranenko (2014), D. N. Illin (2005). Some particular concepts (Richness, Labor etc.) have been examined by S. V. Zubarev (2007), O. V. Orlova (2011). Perhaps, it is worth looking at the point of contacts between these two research directions.

Purpose

The purpose of the research is to describe the stereotyping as a species of concepts' transformation, using contextual analysis.

Tasks

The tasks of this article are 1) to draw up a list of values which are attributed to concept SOVIET in the Post-Soviet Ukrainian mass media and become criteria of its positive or negative estimations; 2) to find out and describe regularities in the syntagmatic usage of this concept and its axiological variants.

Novelty

The novelty of this approach lies in the analyzing stereotypes as axiological variants of transformed concepts, in the determining of correlation between the syntagmatic specificity of a stereotyped concept and the transformations of its semantic structure.

Theoretical value

Including of stereotypes, regarded as the axiological variants of transformed concepts: in the cognitive linguistic paradigm has theoretical value for the future investigation in the sphere of language semantics, cognitive and sociolinguistics.

Practical value

It turned out very convenient to analyze stereotypes, examining their syntagmatic specificity. The result of the research may be used in the sociological and cultural researches devoted to the Soviet and Post-Soviet historical period as well as in the relevant linguistic university courses.

Conclusion

It was found that the stereotyped concepts are connected with most of values, which were fixed by the author in the Ukrainian mass-media of the beginning of XXI. Such high dispersion of contextual relationships, among which axiological concepts prevailed, indicates the fact that these are connotative components which determine combinability of stereotyped concepts, not denotative and significative ones. The frequency of such combinations leads to the including of relevant axiological concepts in the semantic structure of a stereotyped concept and to its extension.

Perspective

This method may be used for describing and systematization of other language concepts in studies of a language world picture. Such researches would increase the reliability of the obtained results.

Research highlights

► The author raises the issue of language concepts transformation, namely of those which are accompanied by acquisition or loss of estimate connotations. ► One of the species of such transformation is stereotyping. ► The author analyzes these processes and examines an example of a concept SOVIET. ► The article focuses on the two opposing stereotypes, such as valorized (SOVIET IS GOOD) and stigmatized (SOVIET IS BAD). ► The syntagmatic peculiarities in the Post-Soviet Ukrainian mass media are also investigated. Keywords: SOVIET, stereotype, concept transformation, syntagmatics.

Keywords: *SOVIET*, stereotype, concept transformation, syntagmatics.

References

- Antonchenko, T. M. (2000). Osnovni tendentsiyi aksiolohichnykh zmin u semantychniy strukturi amerykanizmiv. Dys... kand. filol. nauk. Kyiv.
- Areopagit, D. (1995). O bozhestvennykh imenakh; O misticheskom bogoslovii. Sankt-Peterburg: "Glagol". E-portal: <http://krotov.info/acts/05/antolog/page 18. htm#022>.
- Zubarev, S. V. (2007). Konsept "Bogatstvo" opyt psikholingvisticheskogo i lingvokul'turologicheskogo issledovaniya. Lingvistika XXI veka actual'nye napravleniya. Sb. nauchnykh trudov, 211–217. Voronezh. < ... >

Sources and Abbreviations

- HU, (2014). Holos ukrayins'koyu – my ne budemo movchaty. 19.03.2014. E-portal: <http://uagolos.com/>.
- LF, (2013). Literaturnyy forum. 04.01.2013. E-portal: <http://litforum.com.ua/>.

Correspondence: anna.chernenko@mail.ru

Vitae

Hanna Chernenko, PhD in General Linguistics, Research Staff Member at the institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv: Candidate for Honorable Doctor Degree. The author of more than 80 scientific and mass-media publications on sociolinguistics, at the present time investigates the problems of axiology, in particular axiology of identity.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

***ТИПОЛОГІЯ МОВНИХ ЗНАЧЕНЬ
У ДІАХРОНІЧНОМУ ТА ЗІСТАВНОМУ
АСПЕКТАХ***

ВИПУСК 33-34

Мови видання: українська, російська, англійська, німецька та ін.

Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

Технічний секретар – *Д. Є. Ігнатенко*